

Agatha Christie®

АГАТА КРИСТІ

ЛЕГЕНДАРНИЙ ПУАРО

КАРТИ
НА СТИЛ

Agatha Christie

АГАТА КРИСТІ

ЛЕГЕНДАРНИЙ ПУАРО

КАРТИ
НА СТІЛ

Агата Крісті
Карти на стіл

**AGATHA CHRISTIE
CARDS ON THE TABLE**

AGATHA CHRISTIE, POIROT and the Agatha Christie Signature are registered trade marks of Agatha Christie Limited in the UK and elsewhere. All rights reserved.

Cards on the Table © 1936 Agatha Christie Limited. All rights reserved

Translation entitled «Карти на стіл» © 2020 Agatha Christie Limited.

All rights reserved

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2020

Передмова

Побутує думка, що будь-яка детективна історія – це наче верхогони: на старті вишиковуються учасники – коні та їхні вершники. «Обирайте фаворита і робіть свої ставки!» А втім, у детективах фаворита обирають зовсім не так, як на верхогонах. Іншими словами, тут ставку радше зроблять на найнепримітнішого персонажа! Просто оберіть того, кого найменше підозрюєте у скоєнні злочину, і в дев'ятох випадках із десяти влучите в яблучко.

Оскільки я не хочу, щоб мої вірні читачі зараз же відкинули цю книжку в пориві роздратування, покваплюся заздалегідь попередити їх, *що ця книжка не така*. У наших верхогонах лише чотири учасники, і всі вони могли б скоїти цей злочин *за відповідних обставин*. Це зводить нанівець елемент несподіванки. А втім, я вважаю, що всі чотири особи, кожна з яких уже колись убивала і здатна вбити знову, все-таки викликають чималий інтерес. Це четверо абсолютно різних людей. У своїх злочинах вони керуються мотивами, які характерні саме для їхніх типів особистості. Вони всі вдаються до різних методів. Отож шлях до розгадки – через *психологічний аналіз*, але тим і цікавіше, адже коли вже все сказано і все зроблено, залишається найзахопливіша річ – *осягнути внутрішній світ убивці*.

Я можу назвати ще один аргумент на користь цієї історії: цей випадок був одним із найулюбленіших в арсеналі Еркюля Пуаро. Проте, коли він переповів цю історію своєму другові капітану Гастінгсу, той назвав її вкрай нудною! Цікаво, з ким із цих двох джентльменів погодяться мої читачі.

Agatha Christie

Розділ перший. Містер Шайтана

– Мій любий мсьє Пуаро!

Голос, що пролунав, був м'яким і спокійним. У ньому не було нічого імпульсивного чи награного. Такий голос використовують свідомо, неначе якийсь особливий інструмент.

Еркуюль Пуаро різко крутнувся.

Він уклонився і гречно потиснув простягнуту руку.

У його очах було щось незвичне. Хтось міг би припустити, що ця випадкова зустріч пробудила в бельгійцеві емоції, які тому не часто доводилося переживати.

– Любий містере Шайтана, – озвався він.

На якусь мить між чоловіками запала мовчанка. Вони скидалися на двох дуелянтів *en garde*^[1].

Зусібіч їх оточувала вишукано вбрана млява лондонська публіка. Голоси довкола звучали розмірено й приглушено.

– Кохана... та це просто перфектно!

– Вони божественні, правда ж, любий?

То була виставка табакерок у Вессекс-Гаузі. Вартість входу – одна гінея, виручені кошти передавалися на допомогу лондонським лікарням.

– Мій дорогий друже, – промовив містер Шайтана, – я такий радий зустрічі! Щось давненько нікого не засуджували до повішання чи страти на гільйотині. Невже зараз у кримінальному світі не сезон? Чи все-таки сьогодні нас очікує якесь пограбування? Ото було б пікантно.

– На жаль, мсьє, – відказав детектив. – Я тут сьогодні лише як приватна особа.

Увагу містера Шайтани на мить привернула Симпатична Молода Особа, на чіс обличчя з одного боку спадала хвиля тугих кучерів, схожих на шерсть пуделя, а з іншого боку голови примістився убір у вигляді трьох рогів достатку, зроблених із чорних соломинок.

Містер Шайтана звернувся до неї:

– Моя *люба*... чому ж ви не прийшли до мене на вечірку? Це справді була неймовірна вечірка! Доволі багатьом гостям навіть удалося *поговорити* зі мною! А одна жіночка навіть сказала: «Як ваші

справи?», «Бувайте» і «Дякую вам велике». Але в цьому нічого дивного, вона ж бо, бідолашка, сама з Гарден-Сіті^[2]!

Поки Симпатична Молода Особа підшуковувала правильні слова для відповіді, Пуаро випала нагода ретельно роздивитися розкішну лінію волосся, що прикрашала верхню губу містера Шайтани.

То були гарні вуса – справді *добротні* вуса – мабуть, єдині вуса в цілісінькому Лондоні, що могли конкурувати з вусами самого мсьє Еркюля Пуаро.

– Утім, вони *не такі вже й* пишні, – пробурмотів він сам до себе. – Ні-ні, ці вуса, безумовно, поступаються моїм з усіх боків. *Tout de même*^[3], вони однаково привертають увагу.

Власне кажучи, містер Шайтана привертав увагу цілою своєю персоною – усе в цьому чоловікові сприяло приверненню уваги. Він свідомо взяв образ такого собі Мефістофеля. Високий і худий, із видовженим меланхолійним обличчям, масивними, чорними як вугілля бровами, які одразу впадають в око, вусами, змащеними воском і підкрученими по краях, і невеличкою чорною борідкою. Його вбрання було справжнім витвором мистецтва – абсолютно вишукане, але й із нотками екстравагантності.

Кожен істинний англієць так і хотів зацідити Шайтані, щойно забачивши його! Не відрізняючись оригінальністю, вони всі як один казали: «Он же ж той триклятий даго^[4] Шайтана!»

Дружини, дочки, сестри, тітки, матері й навіть бабусі цих джентльменів відповідали їм, змінюючи стиль своїх висловлювань відповідно до свого віку: «Так-так, любий. Звісно, він просто *жахливий*. Але ж який *багатий*! І які неймовірні прийоми влаштовує! А ще він завжди має наготові якісь кумедні та зловтішні оповідки про всіх і кожного».

Ніхто не міг напевне сказати, був містер Шайтана аргентинцем, португальцем, греком, а чи представником іще якоїсь іншої національності, що її однаково недолюбливали вузьколобі британці.

Однак про три факти можна було говорити з абсолютною впевненістю.

Цей чоловік розкішно й безтурботно проживав у прекрасній квартирі на Парк-лейн^[5].

Він улаштовував неймовірні вечірки – величезні гульбища, маленькі забави, *моторошні* ігрища, поважні прийоми та ще якісь

абсолютно «потойбічні» химерії.

І він був людиною, якої майже всі трохи побоювалися.

Щодо останнього пункту, то важко чітко пояснити, чим це було зумовлено. Можливо, він справляв враження людини, що знає про всіх більше, ніж треба. А ще його почуття гумору інколи здавалося дещо незвичним.

Люди завжди наче підсвідомо відчували, що з містером Шайтаною краще поводитися обережно.

Сьогодні йому захотілося спіймати на свій гачок цього кумедного чоловічка Еркюля Пуаро.

– Невже навіть поліціантам потрібен відпочинок? – запитав містер Шайтана. – Взялися вивчати мистецтво на схилі літ, мсьє Пуаро?

Бельгієць доброзичливо всміхнувся.

– Я так бачу, – почав він, – що ви й самі дали три табакерки на виставку.

Співрозмовник лише відмахнувся рукою.

– Та то мені випало позбирати всілякі дрібнички тут і там. Треба вам якось навідатися до мого помешкання. У мене вдома є кілька цікавинок. Я не обмежуюсь якимось конкретним періодом чи типом речей.

– У вас уподобання справжнього католика, – зауважив, усміхаючись, Пуаро.

– Можна сказати й так.

Раптом очі Шайтани зблиснули вогнем, кутики його вуст здійнялися вгору, а брови вигнулись якоюсь незрозумілою дугою.

– Я навіть міг би показати вам деякі експонати, які зацікавили б вас із професійної точки зору, мсьє Пуаро!

– Отже, ви володієте приватним «Чорним музеєм».

– Тю! – Містер Шайтана зневажливо клацнув пальцями. – Чашка, з якої пив Брайтонський убивця, лом, яким користувався знаменитий грабіжник, – то якісь дитячі забавки! Я ніколи не став би возитися з такими речами. Я колекціоную лише найкраще.

– І що ж, на вашу думку, є найкращим з-поміж злочинної атрибутики з мистецької точки зору? – запитав Пуаро.

Містер Шайтана нахилився вперед і поклав два пальці на плече співрозмовника. Слова вирвалися різким шипінням із його вуст:

– Найкраще, мсьє Пуаро, – це самі люди, що вчиняють ці злочини.

Брови чоловічка легенько здійнялися вгору.

— Ага, бачу, я вас налякав, — промовив містер Шайтана. — Ах, мій любий, любий друже, ми з вами дивимося на ці речі наче з двох протилежних полюсів! Для вас злочин — це питання рутини: вбивство, розслідування, взятий слід і врешті-решт (ви ж бо, безумовно, свою справу знаєте) вирок. Мене ж такі банальності нітрохи не цікавлять! Мені байдужі будь-які неякісні екземпляри. А спійманий убивця — вже за визначенням невдаха. Він другосортний. Ні-ні, я дивлюся на справу з мистецької точки зору. Я колекціоную виключно найкраще!

— І те ваше найкраще — це...? — допитувався Пуаро.

— Мій сердечний друже... *Це ті, чії злочини не розкрили!* Ті, кому вдалося уникнути покарання! Злочинці, які спокійно живуть собі серед нас, не викликаючи навіть тіні підозри щодо себе. Погодьтеся, що моє захоплення доволі цікаве.

— Власне кажучи, я використав би дещо інше слово для цього...

— Маю ідею! — вигукнув містер Шайтана, не звертаючи уваги на бельгійця. — Як щодо невеличкої вечері? Вечері, під час якої ви зможете познайомитися з моїми експонатами! Це справді пречудовий задум. Як це він мені раніше не спав на думку? О так, так... я це вже бачу, дуже добре бачу... Дайте мені трохи часу... тижня буде замало. Скажімо, ще за тиждень. Ви не будете зайняті? Який би нам обрати день?

— Мені підійде будь-який, — відповів Пуаро, вклонившись при цих словах.

— Гаразд... Тоді як щодо п'ятниці? Це у нас буде п'ятниця 18-го числа. Я собі зараз же внесу це в записник. Знали б ви, в якому я захваті від цієї ідеї.

— Не можу сказати те саме зі свого боку, — неспішно промовив Пуаро. — Не подумайте, що я невдячний за ваше люб'язне запрошення. Ні, це зовсім не так...

Шайтана перебив його:

— Проте це все шокує вашу тонку *буржуазну* натуру? Мій дорогий друже, ви *повинні* позбавитися обмежень, нав'язаних поліційною ментальністю.

Детектив повільно протягнув:

— Не буду заперечувати, що моє ставлення до вбивств цілковито *буржуазне*.

– Але, друже мій, *чому ж так?* Коли це якась дурнувата, абияк виконана різанина рівня м'ясника, то тут я мушу з вами погодитися. Проте вбивство може бути і справжнім *мистецтвом*! Убивця може бути митцем.

– Так-так, беззаперечно.

– То що ви скажете в такому разі? – запитав містер Шайтана.

– Що навіть у такому разі він однаково залишається вбивцею!

– Але ж, мій любий мсьє Пуаро, коли хтось робить свою роботу надзвичайно добре, то це *виправдовує його*! Ви хочете діяти вкрай нудним і нецікавим способом: повиловлювати всіх убивць, натягнути на кожного кайданки, а потім із самого ранечку перевішати їх усіх одним махом. Я ж вважаю, що по-справжньому успішний убивця має отримувати пенсію від держави й нескінченні запрошення на вечері від людей!

Бельгієць знизав плечима.

– Я не такий уже й байдужий до мистецтва злочину, як ви собі гадаєте. Я можу захоплюватися ідеальним убивством так само, як я можу захоплюватися тигром – цим розкішним золтаво-смугастим звіром. Але я волію захоплюватися ним із-поза меж його клітки. Я не стану заходити всередину. Хіба що цього вимагатиме мій обов'язок. А все тому, містере Шайтана, що тигр може накинутися...

Містер Шайтана розсміявся.

– Зрозуміло. Ну а вбивця?

– А вбивця може вбити, – відповів Пуаро серйозним тоном.

– Мій найдорожчий друже, ви страшенний панікер! То ви не прийдете ознайомитися з моєю колекцією... тигрів?

– Навпаки, я захоплений цією ідеєю.

– Як це сміливо з вашого боку!

– Ви мене не зовсім правильно розумієте, містере Шайтана. Мої слова – це певною мірою попередження. Ви хотіли, щоб я визнав вашу ідею щодо колекціонування вбивць цікавою. Я ж відповів, що радше використав би інше слово для цього. Я назвав би її небезпечною. Гадаю, містере Шайтана, ваше гобі можна назвати доволі небезпечним!

Його співрозмовник зайшовся мефістофелівським сміхом. Тоді він сказав:

– То я можу чекати на вас 18-го числа?

Пуаро легенько вклонився.

– Ви можете чекати на мене 18-го числа. *Mille remerciements*^[6].

– Влаштуємо невеличкий прийом, – замислено протягнув Шайтана. – Не забудьте. Чекаю о восьмій вечора.

А тоді він пішов геть. Детектив постояв хвилину-дві, проводячи чоловіка поглядом.

Він повільно й замислено похитав головою.

Розділ другий. Вечеря у містера Шайтани

Двері квартири містера Шайтани безшумно відчинилися. На порозі з'явився сивочолий дворецький і впустив Пуаро всередину. Потім так само абсолютно безшумно зачинив двері і вправно допоміг гостеві зняти пальто й капелюха.

Він пробурмотів тихим невиразним голосом:

– Як вас відрекомендувати?

– Мсьє Еркюль Пуаро.

Приглушений гул розмови вихором увірвався в коридор, коли дворецький прочинив двері й оголосив:

– Мсьє Еркюль Пуаро.

Зі склянкою хересу в руці містер Шайтана вийшов назустріч гостеві. Господар, як завжди, був бездоганно вбраний. Сьогодні він як ніколи сильно скидався на живе втілення Мефістофеля, а глузливий вигин брів здався ще підкресленішим, ніж зазвичай.

– Дозвольте мені відрекомендувати вам... Чи знайомі ви з місіс Олівер?

Шайтана – цей справжній шанувальник видовищ – отримав неабияке задоволення від здивування, що промайнуло обличчям Пуаро.

Місіс Аріадна Олівер була надзвичайно відома як одна з провідних авторок детективних та інших гостросюжетних творів. Її перу також належали такі популярні (хоч і нашпиговані помилками) статті, як «Злочинні схильності», «Видатні *Crimes Passionnels*^[7]», «Вбивство заради кохання та вбивство заради вигоди: порівняння». До того ж вона була затятою феміністкою, і коли вся преса обговорювала якесь резонансне вбивство, то в місіс Олівер неодмінно брали інтерв'ю, а вона зазначала, що «от якби Скотленд-Ярдом керувала *жінка!*». Вона була ревною поборницею жіночої інтуїції.

Щодо решти, це була доброзичлива жінка середніх літ, радше симпатична, хоча й трохи безладна, з гарними очима й масивними плечима та копицею неслухняного сивого волосся, з яким вона

постійно експериментувала. То вона могла з'явитися в образі чистокровної інтелектуалки з гладенько причесаним волоссям, зібраним на потилиці у величезний пучок, а вже наступного дня несподівано вразити всіх своїми завитками у стилі середньовічних Мадонн або ж і зовсім масивними, дещо неохайними, кучерями. На сьогоднішню зустріч місіс Олівер прийшла з гривкою.

Приємним низьким басом вона привіталася з Пуаро, якого вже мала змогу якось зустріти під час одного літературного обіду.

– Ну а з суперінтендантом^[8] Баттлом, ви, безумовно, вже знайомі, – сказав містер Шайтана.

Кремезний здоровань із дерев'яним обличчям подався трохи вперед. Постать суперінтенданта не лише справляла враження, наче цей чоловік був увесь витесаний із дерева, а ще й не залишала сумнівів, що дерево це було взято зі справжнісінького бойового корабля.

Очевидно, Баттл був взірцевим представником Скотленд-Ярду. Він завжди мав незворушний і навіть трохи дурнуватий вигляд.

– Ми знайомі з мсьє Пуаро, – підтвердив суперінтендант.

Його дерев'яне обличчя розпливлося в усмішці, а потім одразу повернулося до свого звичного виразу беземоційності.

– А це полковник Рейс, – продовжив містер Шайтана.

Пуаро раніше не зустрічав полковника Рейса, але дещо про нього знав. Цей темноволосий красивий добряче засмаглий чоловік років п'ятдесяти зазвичай перебував десь у найвіддаленіших гарнізонах імперії – особливо якщо там назрівала якась біда. «Таємна служба» – це, звісно, доволі мелодраматичний термін, але за допомогою нього можна досить точно пояснити мирським умам специфіку та масштаби діяльності полковника.

Пуаро вже встиг цілком зрозуміти, що саме запланував господар на сьогоднішній вечір, й оцінити дотепну суть його намірів.

– Решта гостей спізнюються, – промовив містер Шайтана. – Мабуть, тут я дав маху. Здається, я сказав їм приходити о 20: 15.

Але цієї миті двері відчинилися і дворецький оголосив:

– Доктор Робертс.

Чоловік, який зайшов усередину, всіма своїми манерами одразу нагадав типову бадьюру лікарську поведінку. Це був життєрадісний рум'янощокий чолов'яга середніх років із маленькими сяйливими

очками, волоссям, що потроху починало лисіти, і схильністю до *embonpoint*^[9]. Та й узагалі все в ньому мало по-лікарськи начищений до блиску й продезінфікований до неможливості вигляд. Він рухався енергійно і впевнено. Було досить лише одного погляду на нього, щоб запевнитися, що його діагноз неодмінно буде правильним, а лікування – приємним та ефективним. Так і очікуєш почути від нього: «Келишок шампанського прискорить одужання». То був чоловік із роками й роками життєвого досвіду за плечима!

– Сподіваюся, я не спізнився? – промовив доктор Робертс зі щирим занепокоєнням.

Він потиснув руку господареві вечора й познайомився з рештою гостей. Знайомство з Баттлом, здавалося, особливо потішило лікаря.

– Подумати лишень, та на ваших плечах мало не весь Скотленд-Ярд тримається, чи не так? Оце *справді* цікаво! Негарно, звісно, змушувати вас говорити про роботу, але маю попередити, що навряд чи зможу стриматися. Я завжди цікавився темою злочинів. Не найкраще захоплення для лікаря, мабуть. Головне, не розповідати про це своїм пацієнтам зі слабкими нервами, га-га-га!

Двері знову відчинилися.

– Місіс Лоррімер.

Місіс Лоррімер була вишукано вбраною шістдесятилітньою жінкою. Риси її обличчя були витонченими й делікатними, сиве волосся красиво вкладеним, а голос її звучав чітко й виразно.

– Маю надію, я не запізнилася, – сказала вона, підходячи до господаря.

Потім жінка розвернулася від нього, щоб привітатися з доктором Робертсом, з яким уже була знайома.

Знову залунав голос дворецького:

– Майор Деспард.

Майор Деспард був високим худорлявим гарним чоловіком, красу чийого обличчя дещо зіпсував шрам на скроні. Привітавшись з усіма, він одразу ж ковзнув у бік полковника Рейса, і двоє чоловіків згодом уже говорили про спорт і обмінювалися досвідом сафарі.

Двері відчинилися ще раз, і дворецький оголосив про прибуття останньої гості:

– Міс Мередіт.

У кімнату ввійшла дівчина років двадцяти. Вона була середнього зросту і вродлива з вигляду. Її каштанові кучері були зібрані на потилиці, а дивилася вона на всіх поглядом своїх великих сірих широко розплющених очей. Обличчя дівчини було лише трошечки припудрене, без зайвого макіяжу. Вона говорила повільно й сором'язливо.

— Святі небеса, — вигукнула вона, — невже я остання?

Містер Шайтана не забарився з хересом і компліментами для новоприбулої гості. Він відрекомендував її дуже офіційно, майже церемоніально.

Врешті-решт міс Мередіт із келихом хересу в руці опинилася поруч із Пуаро.

— Наш друг — великий прихильник церемоніалу, — зауважив чоловічок із усмішкою на вустах.

— Я знаю, — погодилася дівчина. — У наш час усі переважно обходяться без формальних представлень. Просто кажуть: «Гадаю, тут усі одне одного знають», та й по всьому.

— І не переживають, чи це справді так?

— І не переживають, чи це справді так. Інколи від цього виникають незручні ситуації. Але, думаю, це вселяє відчуття трепоту й таємничості.

Вона повагалася якусь мить, а потім додала:

— А ось це місіс Олівер, письменниця?

Басовий голос місіс Олівер саме гучно линув кімнатою в цей момент, поки вона розмовляла з доктором Робертсом:

— Ви не можете заперечити існування жіночих інстинктів, лікарю. Жінки, безсумнівно, володіють такими речами.

Забувши, що тепер її чоло прикрите гривкою, вона за звичкою хотіла відкинути волосся назад із лоба, але чубчик незмінно залишився на місці.

— Так, це місіс Олівер, — відповів бельгієць.

— Та, що написала «Знахідку в бібліотеці»?

— Власною персоною.

Міс Мередіт трохи насупилася.

— А той джентльмен із дерев'яним обличчям... Здається, містер Шайтана назвав його *суперінтендантом*?

— Зі Скотленд-Ярду.

– А ви?

– А що я?

– Я все про вас знаю, мсьє Пуаро. Це ви розкрили ті «вбивства за абеткою».

– Мадемуазель, я цілком збитий із пантелику.

Міс Мередіт звела брови.

– Містер Шайтана, – почала вона, а тоді замовкла. – Містер Шайтана...

Пуаро заговорив стишеним голосом:

– Скидається на те, що він полюбляє тему злочинів. Можна сказати й так. Звісно, він хоче почути, як ми ведемо суперечку одне з одним. Він он уже підбурює місіс Олівер та доктора Робертса. Вони там обговорюють отрути, які не залишають після себе слідів.

– Що за дивний чоловік! – вигукнула міс Мередіт, майже хапаючи ротом повітря.

– Доктор Робертс?

– Та ні, містер Шайтана.

Її тілом пройшла легенька дрож, перш ніж вона заговорила знову:

– Мені здається, що в ньому є щось трохи моторошне. Ніколи не знаєш, чого від нього чекати. Речі, які його веселять, можуть виявитися насправді чимось... чимось абсолютно *жорстоким*.

– Як-от полювання на лисиць?

Міс Мередіт кинула на чоловічка погляд, повний докору.

– Я мала на увазі щось зовсім інше. Щось таке... *східне*!

– У нього справді фантазія строката, – погодився Пуаро.

– Перепрошую, ви сказали «як у ката»?

– Ні-ні, строката.

– Не можу сказати, що він мені дуже подобається, – зізналася дівчина, стишивши голос.

– Повірте, однак, що вечера в нього вам точно сподобається, – запевнив її Пуаро. – Містер Шайтана має першокласного кухаря.

Вона подивилася на нього із сумнівом в очах, а тоді розсміялася.

– Он воно як, – вигукнула. – То й вам не чужі людські слабкості.

– Звісно ж, я всього-на-всього проста людина!

– Розумієте, – сказала міс Мередіт, – уся ця знать мене трохи лякає.

– Мадемуазель, не варто лякатися – ви повинні бути в захваті! Я на вашому місці, навпаки, наготував би записник і ручку, щоб збирати

автографи.

– Річ у тім, що я не сильно цікавлюся темою злочинів. Гадаю, жінки взагалі таким не цікавляться – це чоловіки полюбляють читати всілякі там детективні оповідки.

Еркюль Пуаро зітхнув з удаваною манірністю.

– Яка прикрість! – пробурмотів він. – Я в цю мить усе на світі віддав би, щоб бути хай навіть найдрібнішою з можливих кінозірок!

Дворецький відчинив двері.

– Вечерю подано, – повідомив він.

Передбачення детектива цілком і повністю справдилося. Вечеря була смачною, а її подача досконалою. Приглушене світло, відполіроване до блиску дерево, мерехтливі відблиски келихів із блакитного ірландського скла. У цьому напівмороці постать містера Шайтани, що сидів на чолі столу, мала ще демонічніший, ніж завжди, вигляд.

Він галантно перепросив гостей за те, що серед них була нерівна кількість чоловіків і жінок.

Місіс Лоррімер сиділа праворуч від нього, а місіс Олівер – ліворуч. Міс Мередіт розмістилася між суперінтендантом Баттлом і майором Деспардом. Пуаро випало місце між місіс Лоррімер та доктором Робертсом.

Останній пробурмотів до чоловічка жартівливим голосом:

– Не думайте, що ми дозволимо вам одноосібно заволодіти всією увагою єдиної вродливої дівчини на весь вечір. Знаю я вас, французів, ви часу не гасте, еге ж?

– От тільки я бельгієць, – відрубав той.

– Гадаю, що коли йдеться про жінок, то тут немає значення, друже мій, – весело промовив лікар.

Тоді, відкинувши жарти й прийнявши професійний тон, він завів розмову з полковником Рейсом, що сидів по його іншу руку, про найновіші методи лікування сонної хвороби.

Місіс Лоррімер розвернулася до Пуаро й завела розмову про нещодавно поставлені п'єси. Її судження були слухними, а закиди виправданими. Невдовзі вони перейшли до книжок, а потім і до світової політики. Пуаро відзначив про себе, що ця жінка була добре обізнаною в різних царинах і дуже розумною загалом.

На протилежному боці столу місіс Олівер запитувала майора Деспарда, чи знає він про якісь рідкісні, невідомі широкому загалу отрути.

– Що ж, ну є, наприклад, *кураре*.

– Мій любий друже, та це ж *vieux jeu*^[10]! Таке вже сотні разів траплялося. Я ж кажу про щось абсолютно *нове*!

Майор Деспард сухо відповів:

– Дикі племена доволі традиціоналістичні в цьому плані. Вони надають перевагу старим перевіреним методам, які успадкували від діда-прадіда.

– Як нецікаво, – запротестувала місіс Олівер. – Я ж, навпаки, вважала, що вони повсякчас експериментують з різноманітними травами й іншими речами. Тут ціле неоране поле для дослідників, як на мене. Вони могли б просто прийти додому й прикінчити всіх своїх багатеньких старих дядьків за допомогою якогось нового препарату, про який ще ніхто не чув.

– Таке треба шукати не серед диких племен, а, навпаки, всередині цивілізації, – відповів Деспард. – У сучасних лабораторіях, наприклад. У культурах абсолютно безневинних на позір мікробів, які, втім, можуть викликати страшні хвороби.

– *Моїй* аудиторії таке не зайде, – заперечила письменниця. – Та й до того ж усі ці назви такі схожі між собою – стафілококи, стрептококи і ще бозна-що – моя секретарка неодмінно щось наплутає, вже не кажучи про те, що це зовсім не цікаво. Чи не так? А *ви* що про це думаєте, суперінтенданте Баттл?

– У реальному житті ніхто не переймається питанням делікатності методів, місіс Олівер, – відповів поліціант. – Люди зазвичай обирають миш'як, бо він надійний і його легко дістати.

– Дурниці, – сказала вона. – Просто річ у тім, що в Скотленд-Ярді ви маєте цілу купу злочинів, які ніяк не розкриєте. А от якби у вас працювала жінка...

– Власне кажучи, ми маємо...

– Так-так, ці жахливі жінки-поліціантки у сміховинних капелюхах, які тільки те й роблять, що чіпляються до людей у парках! Я ж говорю про жінок на керівних посадах. Жінки *тямлять* у злочинах.

– Так, зазвичай із них виходять дуже успішні злочинниці, – зауважив Баттл. – Вони вміють зберігати холодний розум. Просто

неймовірно, як вони можуть вести свою гру, навіть оком не змигнувши.

Містер Шайтана тихо засміявся.

– Жіноча зброя – це отрута, – озвався він. – Гадаю, є багато жінок, які звели когось зі світу за допомогою отрути, однак про них ніхто так і не дізнався.

– Звісно, що є, – весело промовила місіс Олівер, накладаючи собі в тарілку побільше мусу з фуа-гра.

– Лікарі теж мають безліч можливостей для цього, – продовжив містер Шайтана замислено.

– Я з вами не погоджуюся, – вигукнув доктор Робертс. – Коли ми й отруюємо своїх пацієнтів, то хіба з чистої випадковості. – Він зайшовся щирим сміхом.

– Але якби я хотів скоїти злочин... – повів далі містер Шайтана.

Він замовк, і щось у тиші, що запала опісля, прикувало увагу всіх присутніх.

Усі обличчя були повернені до нього.

– Я намагався б зробити все максимально просто. Зрештою, бувають же ж нещасні випадки – хтось когось ненавмисно підстрелив – чи навіть якісь побутові інциденти.

Він знизав плечима й підняв келих.

– Але хто я такий, щоб про щось розповідати, коли за столом зібралося стільки справжніх експертів...

Він підніс келих до уст. Полум'я свічки відкинуло червону винну тінь на його обличчя з напomadженими вусами, маленькою борідкою та химерними бровами...

На якусь мить запала цілковита тиша.

Тоді озвалася місіс Олівер:

– А зараз за двадцять чи двадцять по? Янгол пролетів... А в мене ноги не схрещені, то, мабуть, це чорний янгол!^[11]

Розділ третій. Гра в бридж

Коли всі повернулися до вітальні, там на них уже чекав стіл для бриджу. Гостям подали каву.

– Хто грає в бридж? – запитав містер Шайтана. – Знаю, що місіс Лоррімер грає. І доктор Робертс. А ви граєте, міс Мередіт?

– Так. Хоч і не дуже добре.

– Чудово. А ви, майоре Деспард? Гаразд. Отже, ви четверо гратимете тут.

– Яке щастя, що на нас чекає бридж, – місіс Лоррімер зізналася Пуаро. – Я одна з найзатятіших шанувальниць бриджу, яких тільки бачив світ. Ця гра просто полонила мою душу. Та я навіть *відмовляюся* приходити до когось у гості, якщо після вечері не передбачається кілька партій бриджу! Бо мені стає смертельно нудно. Мені соромно за себе, але нічого не можу з цим удіяти.

Шляхом знімання колоди були визначені пари: Місіс Лоррімер з Енн Мередіт проти майора Деспарда та доктора Робертса.

– Жінки проти чоловіків, – оголосила місіс Лоррімер, сівши на своє місце й узявшись уміло тасувати карти. – І як вам карти, партнерко? Моя заявка – форсинг два^[12].

– Якби ви виграли, – вигукнула місіс Олівер, сповнюючись феміністичними сентиментами, – то показали б чоловікам, що не все завжди лише так, як їм того хочеться.

– Бідолашні, без надії сподіваються, – весело промовив доктор Робертс, починаючи тасувати другу колоду. – Гадаю, ви роздаєте, місіс Лоррімер.

Майор Деспард повільно сів на своє місце. Він дивився на Енн Мередіт так, наче його щойно осяяло, яка ж вона вродлива.

– Зніміть, будь ласка, – нетерпляче сказала місіс Лоррімер. Перепрошуючи, він зняв карти з колоди, яку жінка протягувала до нього.

Місіс Лоррімер почала здавати відточеними рухами.

– У сусідній кімнаті є ще один стіл для бриджу, – повідомив містер Шайтана.

Він рушив до дверей, і четверо інших гостей пішли слідом за ним у невеличку, проте затишно омебльовану кімнату для куріння, де на них чекав другий стіл для бриджу.

– Треба розділитися на пари, – сказав полковник Рейс.

Містер Шайтана похитав головою.

– Я не граю, – відмовився він. – Бридж не моя гра.

Усі запротестували, що тоді й вони не будуть грати, однак господар дому відмовився слухати будь-які заперечення і зрештою гості примостилися за столом. Пуаро та місіс Олівер проти Баттла та Рейса.

Містер Шайтана поспостерігав за ними деякий час, посміхнувся своєю мефістофелівською посмішкою, побачивши, при якому розкладі карт місіс Олівер заявила «два без козиря», а тоді безшумно вийшов в іншу кімнату.

Тут гравці були в самому розпалі гри, і кожне обличчя мало вкрай серйозний вигляд. Торги відбувалися в пожвавленому темпі. «Одна чирва». «Пас». «Три трефи». «Три піки». «Чотири бубни». «Контра^[13]». «Чотири чирви».

Містер Шайтана зупинився і якусь мить спостерігав за усім цим з посмішкою на вустах.

Потім він пройшов через кімнату і вмовився у великому кріслі поруч із каміном. До вітальні внесли тацю з напоями й поставили її на столику біля крісла. Мерехтіння вогню відбивалося у кришталевих корках пляшок з алкоголем.

Містер Шайтана, який підходив до питання освітлення як до мистецтва, облаштував усе так, що здавалося, наче цілісіньку кімнату освітлює лише вогонь у каміні. Приглушеного світла маленької лампи, що була одразу поруч із кріслом, якраз вистачало для читання книжок, якщо господареві помешкання так заманеться. Притлумлене верхнє освітлення надавало приміщенню відчуття м'якості. А от над столом для бриджу освітлення було дещо інтенсивніше, і з-за столу й далі долинали монотонні вигуки.

– Один без козиря, – чіткий, рішучий голос місіс Лоррімер.

– Три чирви, – агресивні нотки в голосі доктора Робертса.

– Пас, – тихий голос Енн Мередіт.

Деспардів голос завжди лунав після невеличкої паузи. І ні, Деспардові треба було трохи часу не тому, що він був недотепою, а

радше тому, що був людиною, яка звикла обдумувати кожне слово, перш ніж говорити.

– Чотири чирви.

– Контра.

Мерехтливе сяйво вогню вигравало на обличчі містера Шайтани. Той посміхнувся.

Він продовжував сидіти на своєму місці й посміхатися. Його повіки легенько затремтіли.

Містерові Шайтані страшенно подобалася його вечірка.

– П'ять бубн. Гейм і робер^[14], – оголосив полковник Рейс. – Ви молодець, партнере, – звернувся він до Пуаро. – Я й не думав, що вам це вдасться. Пощастило, що вони не розіграли піки.

– Гадаю, це нічого не змінило б, – втрутився суперінтендант Баттл, людина справжньої великодушності.

Він таки заявив піку, і його партнерка місіс Олівер мала піку, але «щось підказало їй» покласти трєфу, а це призвело до поразки.

Полковник Рейс подивився на свій годинник.

– Десять по півночі. Зіграємо ще одну партію?

– Даруйте, – мовив суперінтендант, – але я маю звичку рано лягати спати.

– І я теж, – озвався Еркюль Пуаро.

– Тоді підіб'ємо підсумок.

В результаті п'яти розіграних роберів цього вечора з великим відривом виграли чоловіки. Місіс Олівер програла трьом іншим гравцям три фунти і сім шилінгів. Полковник Рейс виграв найбільшу суму.

Хоч у бридж місіс Олівер грати не дуже вміла, проте вміла гідно програвати. Вона заплатила свій борг, не втрачаючи веселості.

– У мене сьогодні все пішло не так, – сказала вона. – Іноді так буває. От учора в мене були прекрасні карти. Я мала сто п'ятдесят додаткових очок три рази поспіль.

Вона підвелася й узяла в руки свою вишиту вечірню сумочку, вже було піднесла руку до чола, щоб прибрати з нього волосся, але в останню мить зупинилася.

– Гадаю, наш господар у сусідній кімнаті, – сказала вона.

Жінка пройшла крізь двері, що з'єднували дві кімнати, а решта гостей пішли слідом за нею.

Містер Шайтана і далі сидів у своєму кріслі біля каміна. Люди за столом з головою поринули в свою гру.

– Контра п'ять треф, – проказала місіс Лоррімер холодним, різким тоном.

– П'ять без козиря.

– Контра п'ять без козиря.

Місіс Олівер підійшла до столу. Здавалося, що цей розіграш має бути дуже цікавий.

Суперінтендант Баттл підійшов разом із нею.

Полковник Рейс попрямував до містера Шайтани, а Пуаро рушив слідом за ним.

– Ми вже будемо йти, містере Шайтана, – сказав Рейс.

Шайтана нічого не відповів. Його голова була закинута вперед, а сам він мав такий вигляд, наче спав. Рейс умить кинув на Пуаро якийсь дивний погляд і підійшов трохи ближче до чоловіка, що спав. Раптом із вуст полковника зірвався якийсь приглушений вигук, і він аж схилився над Шайтаною. Бельгієць моментально опинився поруч із Рейсом і дивився туди, куди показував чоловік, – на щось, що можна було б прийняти за особливо рясно прикрашену шпильку для краватки – але це була не шпилька...

Пуаро нахилився, підняв руку містера Шайтани, відпустив її, і та безвольно впала вниз. Він зустрівся поглядом із Рейсом, в очах якого прочитувалося одне-єдине запитання, і кивнув у відповідь.

– Суперінтенданте Баттл, можна вас на хвилюку? – голосно покликав полковник.

Баттл підійшов до чоловіків. Місіс Олівер продовжувала спостерігати за грою, в якій розігрувався контракт «П'ять без козиря. Оголошена контра».

Попри свою зовнішню емоційну відстороненість, суперінтендант Баттл був чоловіком зі спритним розумом. Підійшовши до них, він здійняв брови і сказав низьким голосом:

– Щось не так?

Полковник Рейс кивнув і показав рукою на безмовну постать у кріслі.

Коли Баттл схилився над нею, Пуаро зміг ретельно роздивитися обличчя містера Шайтани. Тепер вираз цього обличчя здавався дещо комічним: рот був розтуленим, а на лиці не залишилося ні грама від звичного таємничо-демонічного образу...

Еркюль Пуаро похитав головою.

Суперінтендант виструнчився. Не торкаючись руками, він оглянув річ, що була схожа на додаткову шпильку для краватки на сорочці містера Шайтани, яка, проте, зовсім не була шпилькою. Він підняв знерухомлену руку і прослідкував, як вона безсило впала назад.

Тоді він підвівся на ноги. Живе втілення професійної відстороненості й військового вишколу, він приготувався взяти на себе контроль над ситуацією.

– Попрошу хвилинку вашої уваги, – сказав поліціант.

Його підвищений голос прозвучав украй офіційно, і це було настільки незвично для такого зібрання, що всі враз відірвалися від гри в бридж і прикипіли поглядом до суперінтенданта, а рука Енн Мередіт так і застигла в повітрі над піковим тузом.

– Із сумом повідомляю вам, – прорік він, – що наш господар, містер Шайтана, мертвий.

Місіс Лоррімер та доктор Робертс скочили на ноги. Деспард утупився в одну точку й насупив обличчя. Енн Мередіт тихенько зойкнула.

– Друже, ви впевнені в цьому?

Доктор Робертс, у якого одразу ж загострилися професійні інстинкти, стрімко перетнув кімнату, рухаючись швидким енергійним кроком, що так притаманний лікарям, коли ті мають засвідчити щось важливе.

Якось випадково на його шляху опинилася масивна постать суперінтенданта Баттла.

– Хвилиночку, докторе Робертс. Чи можете ви мені спершу сказати, хто заходив і виходив із цієї кімнати протягом вечора?

Робертс витріщився на поліціанта.

– Заходив і виходив? Я вас не розумію. Ніхто сюди не заходив і не виходив звідси.

Суперінтендант відвів погляд від лікаря.

– Це справді так, місіс Лоррімер?

– Абсолютно.

– Ані дворецький, ані інші слуги?

– Ні. Дворецький приніс тацю, коли ми взялися до гри. А потім він сюди не заходив.

Суперінтендант Баттл поглянув на Деспарда.

Той кивнув на знак згоди.

Енн також заторочила, майже задихаючись:

– Так, так, це правда.

– До чого все це, друже? – нетерпляче промовив Робертс. – Дайте мені його оглянути. Може, він просто знепритомнів.

– Він не знепритомнів, і даруйте, *але я не дозволю нікому торкнутися його до приходу лікаря з поліційного відділку. Леді та джентльмени, містера Шайтану вбили.*

– Вбили? – пролунав нажаханий голос Енн, яка не могла повірити в значення цього слова.

Деспард лише продовжував упиватися відсутнім поглядом кудись поперед себе.

– Як це вбили? – різко прокричала місіс Лоррімер.

– Святий Боже! – тільки й видобув із себе доктор Робертс.

Суперінтендант Баттл повільно кивнув головою. Цієї миті він скидався на порцелянову статуетку. Його обличчя зовсім не виражало емоцій.

– Закололи, – промовив він. – Ось як його вбили. Закололи.

А тоді раптово ошелешив усіх запитанням:

– Хтось із вас уставав з-за столу під час гри?

Він побачив, як вирази чотирьох облич навпроти нього враз змінилися. Там були страх, розуміння, обурення, сум'яття, жах, але нічого з того, що могло б хоч якось допомогти.

– То як?

Запала мовчанка, а тоді майор Деспард (він підвівся з-за столу і тепер стояв, як солдат на параді, повернувшись своїм вузьким розумним обличчям до Баттла) тихенько промовив:

– Гадаю, кожен із нас у той чи інший час уставав з-за столу – чи то взяти собі щось випити, чи то підкинути дров у вогонь. Я особисто робив і те, і те. Коли я підійшов до каміна, Шайтана спав у своєму кріслі.

– Спав?

– Ну, так мені тоді здалося, що спав.

– Можливо, так воно й було, – промовив Баттл. – Або ж він уже був мертвий. З цим ми зараз і будемо розбиратися. Я попрошу вас пройти до сусідньої кімнати. – Суперінтендант звернувся до Рейса, що безмовно стояв поруч із ним: – Полковнику Рейс, може, підете з ними?

Той одразу кивнув на знак згоди й розуміння.

– Безперечно, суперінтенданте.

Четверо гравців бриджу повільно пройшли до іншої кімнати.

Місіс Олівер сіла в крісло у дальньому кінці вітальні й почала тихенько плакати.

Баттл підняв телефонну слухавку й комусь зателефонував. Потім він оголосив:

– Місцева поліція буде тут з хвилини на хвилину. Начальство розпорядилося, щоб я очолив це розслідування. Поліційний лікар теж прибуде негайно. Мсьє Пуаро, на вашу думку, скільки часу пройшло з моменту смерті? Я сказав би, точно понад годину.

– Погоджуюся. На жаль, ніхто не зможе дати нам точнішої інформації. Ніхто не зможе сказати: «Цей чоловік уже мертвий одну годину, двадцять п'ять хвилин і сорок секунд».

Баттл кивнув, думаючи про щось своє.

– Він сидів одразу перед вогнем. Це важливий момент. Отже, з моменту смерті пройшло понад годину часу, але точно не більше двох із половиною. Впевнений, що наш лікар зможе це підтвердити. Але ніхто нічого не чув і ніхто нічого не бачив. От дивина! Це ж треба було, щоб убивця зважився на такий відчайдушний крок! Зрештою, містер Шайтана міг би закричати.

– Однак він цього не зробив. Убивці неабияк пощастило. Як ви вже сказали, *mon ami*^[15], це було дуже відчайдушне вбивство.

– Мсьє Пуаро, маєте якісь припущення щодо мотивів? Чи щось таке?

– Так, мені є що сказати з цього приводу, – повільно мовив Пуаро. – Але спершу ви скажіть мені, чи містер Шайтана не натякав вам, на який саме прийом вас було запрошено сьогодні.

Суперінтендант Баттл допитливо дивився на нього.

– Ні, мсьє Пуаро. Він узагалі нічого не казав. А чому ви запитуєте?

Десь іздалеку долинув звук дзвінка, хтось постукав дверним молоточком.

– Наші приїхали, – сказав Баттл. – Піду зустріну їх. А тоді послухаємо вас. Потрібно братися за роботу.

Пуаро кивнув у відповідь.

Поліціант вийшов із кімнати.

Місіс Олівер продовжувала ридати.

Бельгієць підійшов до столу для бриджу. Нічого не торкаючись руками, він узявся розглядати записи, на яких вівся рахунок гри. Він похитав головою кілька разів.

– От же ж дурник! Який же він дурник! – бурмотів детектив. – Вирядитись як сам чорт і намагатися настрашити людей. *Quel enfantillage!*^[16]

Двері відчинилися. Всередину зайшов поліційний лікар із сумкою в руці. Слідом за ним увійшов дільничний інспектор, який розмовляв із Баттлом. Потім з'явився фотограф. Констебль залишився в коридорі.

Розслідування злочину почалося.

Розділ четвертий. Перший убивця?

Еркюль Пуаро, місіс Олівер, полковник Рейс та суперінтендант Баттл сиділи за столом у їдальні.

Пройшла година, відколи приїздила поліція. Тіло оглянули, сфотографували і забрали. Був також експерт із відбитків пальців, але зараз він уже зробив свою роботу й пішов.

Баттл поглянув на Пуаро.

– Перш ніж я поговорю з рештою чотирма, я хочу почути вашу версію. Ви казали, що сьогоднішній прийом улаштували не просто так?

Чоловічок ретельно і з усіма деталями переказав розмову, яка відбулася між ним і Шайтаною у Вессекс-Гаузі.

Суперінтендант міцно стиснув уста. Він уже майже був готовий засвистіти від почутого.

– Експонати, кажете? Живі вбивці! Неймовірно! Гадаєте, він дійсно *саме це* мав на увазі? Може, він просто розігрував вас?

Пуаро похитав головою.

– О ні, він мав на увазі саме те, про що казав. Шайтана був людиною, яка пишалася своїм мефістофелівським ставленням до життя. Він був страшенно марнославним чоловіком. А ще нерозумним. От тому він тепер і мертвий.

– Я розумію, про що ви, – сказав суперінтендант. – Прийом у форматі восьмиро гостей і сам господар. Четверо, так би мовити, «нишпорок»... і четверо вбивць!

– Це неможливо! – вигукнула місіс Олівер. – Абсолютно неможливо. Я не вірю, що хтось із цих людей може бути *злочинцем*.

Суперінтендант Баттл замислено похитав головою.

– Я не заявляв би про це з такою впевненістю, місіс Олівер. Вбивці ані зовнішнім виглядом, ані поведінкою абсолютно не відрізняються від інших людей. Дуже часто це цілком приємні, тихі, виховані й освічені люди.

– У такому разі я вважаю, що це доктор Робертс, – впевнено промовила жінка. – Щойно я його побачила, то інстинктивно відчула,

що з цим чоловіком щось не так. А мої інстинкти ніколи мене не підводять.

Баттл звернувся до полковника Рейса.

– А ви що думаєте, сер?

Рейс знизав плечима. Він подумав, що це запитання стосується слів Пуаро, а не підозр місіс Олівер, тож відповів:

– Може бути, дуже навіть може бути. Це означає, що принаймні щодо *однієї* людини Шайтана таки мав рацію! Зрештою, він же лише міг *підозрювати*, що ці люди були вбивцями, – він не міг знати цього *напевне*. Може бути так, що він мав слухність щодо *всіх чотирьох*, а може, й лише щодо *одного*. Проте тут сумнівів немає: хтось *один* таки є вбивцею, і смерть Шайтани – підтвердження цьому.

– Один із них перелякався, що його викриють. Гадаю, так усе й було. А ви що скажете, мсьє Пуаро?

Той кивнув.

– Покійний містер Шайтана був відомий своєю ексцентричністю, – промовив детектив. – А ще він мав небезпечне почуття гумору і репутацію безжалісної людини. Жертва подумала, що Шайтана так розважається і збирається от-от видати її поліції – власне кажучи, *вам*! Він (чи вона), мабуть, подумав, що Шайтана мав беззаперечні докази.

– Але чи мав він їх?

Пуаро знизав плечима.

– Про це ми ніколи не дізнаємося.

– Це доктор Робертс! – ще раз упевнено заявила місіс Олівер. – Він такий надзвичайно люб’язний, а вбивці часто поводяться люб’язно. Це їхнє прикриття! На вашому місці, суперінтенданте Баттл, я його негайно заарештувала б.

– Гадаю, що так нам і довелося б чинити, якби Скотленд-Ярдом керувала жінка, – сказав Баттл, а в його очах, що ніколи не видавали жодних емоцій, на мить аж зблиснули вогники. – Але, розумієте, оскільки розслідування ведуть лише чоловіки, то мусимо діяти обережно. Мусимо підбиратися до істини крок за кроком.

– Ох ці чоловіки, – зітхнула письменниця й одразу почала продумувати про себе тексти майбутніх газетних статей.

– Краще покликати їх зараз, – вирішив суперінтендант. – Не варто змушувати їх чекати занадто довго.

Полковник Рейс уже почав підводитися.

– Якщо ви хочете, щоб ми пішли...

Вловивши промовистий погляд місіс Олівер, Баттл на мить завагався. Він прекрасно знав, ким насправді працює полковник Рейс, та й Пуаро не раз співпрацював із поліцією. Проте у випадку з місіс Олівер потрібно було трохи вийти за межі правил. Але суперінтендант Баттл був доброю людиною. Він згадав, як вона сьогодні програла три фунти й сім шилінгів, а проте гідно й безжурно визнала поразку.

– Я не проти, щоб ви залишилися, – сказав він. – Але попрошу вас не втручатися (на цих словах він поглянув на місіс Олівер), а також абсолютно нічого не казати про те, що повідомив нам мсьє Пуаро. Це була невеличка таємниця Шайтани, яка, власне кажучи, з ним і померла. Все зрозуміло?

– Абсолютно, – відповіла місіс Олівер.

Баттл підійшов до дверей і покликав констебля, який чергував у коридорі.

– Зайдіть до маленької курильної кімнати. Там буде Андерсон із чотирма гостями. Скажіть докторові Робертсу, що ми чекаємо на нього тут.

– Я залишила б його насамкінець, – зазначила місіс Олівер. – Я маю на увазі, що зробила б так у книжці, – вибачливо додала вона.

– У реальному житті все трохи не так, – промовив Баттл.

– Я знаю, – сказала письменниця. – У реальному житті все не так добре продумано.

Доктор Робертс увійшов уже не настільки енергійним, як раніше, кроком.

– Слухайте, Баттле, – почав він, – та це якась повна чортівня! Даруйте на слові, місіс Олівер, але так воно і є. Як лікар, я просто не можу в таке повірити! Щоб чоловіка хтось зміг заколоти, доки троє інших людей сидять за якихось кілька ярдів від місця злочину. – Доктор Робертс замахав головою. – Ух! Я на таке ніколи не пішов би! – Кутики його губ легенько здійнялись в усмішці. – То що мені сказати чи зробити, щоб переконати вас, що я *не вчиняв* цього злочину?

– Ну, можемо обговорити мотиви, докторе Робертс.

Лікар почав активно кивати головою.

– Тут усе просто. У мене не було ані найменшого мотиву зводити бідолашного Шайтану зі світу. Я його навіть добре не знав. Він мені подобався... був таким цікавим чолов'ягою. Щось було в ньому

східного. Звісно, я знаю, що ви ретельно вивчите наші з ним зв'язки. Я не дурний і розумію це. Але ви нічого не знайдете. Я не мав абсолютно жодної причини вбивати Шайтану, і я цього не робив.

Баттл кивнув, не змінюючи свого дерев'яного виразу обличчя.

– Гаразд, докторе Робертс. Ви ж розумієте, що я мушу перевіряти всіх і все. Ви ж бо людина розумна. Чи можете ви щось сказати мені про трьох інших гостей?

– Боюся, мені відомо не дуже багато. Деспарда й міс Мередіт я вперше зустрів лише сьогодні. Утім, я чув про Деспарда й раніше – читав його книжку про подорожі, веселі ж байки він там назбирав.

– Чи знали ви, що Деспард був знайомий із містером Шайтаною?

– Ні. Шайтана ніколи не згадував про нього. Як я вже сказав, я чув про нього, але ніколи не зустрічався з ним. Із міс Мередіт я також ніколи раніше не бачився. А з місіс Лорример ми знайомі лише трохи.

– Що вам відомо про неї?

Робертс знизав плечима.

– Вона вдова. Доволі заможна. Розумна, гарно вихована жінка. Першокласна гравчиня в бридж. Власне кажучи, так я з нею і познайомився – за грою в бридж.

– І про неї містер Шайтана теж ніколи не згадував?

– Ні.

– Гм... це все нам не сильно допомагає. Гаразд, докторе Робертс, я люб'язно попрошу вас напружити пам'ять і сказати мені, скільки разів ви самі вставали з-за столу під час гри, і якщо зможете пригадати, розкажіть, коли й куди ходили інші гравці.

Доктор Робертс замислився на кілька хвилин.

– Це не так легко, – щиро зізнався лікар. – Я більш-менш пам'ятаю, що робив сам. Я вставав тричі, тобто ті три рази, коли був тлумаком^[17], я відходив від столу, щоб зробити якусь річ. Одного разу я пішов підкинути дрова у вогонь. Ще один раз я вставав, щоб принести дамам щось випити. І востаннє ходив по віскі з содовою для себе.

– Чи пам'ятаєте, коли саме це все було?

– Можу лише згрубша прикинути. Гадаю, ми почали грати близько 21: 30. Десь за годину я зайнявся вогнем, невдовзі після того приніс напої (здається, то було через одну роздачу) і, можливо, десь о пів на дванадцяту я пішов по віскі з содовою для себе. Але це все дуже приблизно. Я не можу впевнено заявляти про точний час.

– Столик із напоями був позаду крісла містера Шайтани?
– Так. Іншими словами, я проходив біля нього три рази.
– І кожного разу вам здавалося, що він спить?
– Мені так здалося, коли я пройшов уперше. Наступного разу я вже навіть не дивився на нього. А коли йшов утретє, то подумав про себе: «Розлігся, мов жебрак на вулиці». Але я сильно не придивився до нього.

– Зрозуміло. Тепер скажіть, будь ласка, коли інші гравці вставали з-за столу?

Доктор Робертс насупився.

– Оце вже важко... дуже важко пригадати. Деспард, здається, відходив узяти ще одну попільничку. А потім брав собі щось випити. Це він вставав ще до мене, бо пам'ятаю, як він запитав мене, чи я хочу чогось випити, а я сказав, що поки ще не готовий.

– А леді?

– Місіс Лоррімер раз підійшла до вогню. Нібито щось порухала там. Мені здається, що вона розмовляла з Шайтаною, але я не впевнений. Я тоді був зосереджений на картах, бо задумав ризиковану гру без козира.

– А міс Мередіт?

– Вона точно вставала з-за столу принаймні раз. Вона підійшла до мене й заглянула в мої карти – я тоді був її партнером. Потім вона подивилася на карти інших гравців, а тоді пройшлася кімнатою. Я не знаю, що саме вона робила. Я не звертав уваги.

Суперінтендант Баттл запитав задумливим голосом:

– Коли ви грали за столом, ніхто з вас не сидів прямо навпроти каміна?

– Ні, всі були трохи розвернуті вбік. До того ж між нашим столом і каміном був ще великий комод – виконаний у китайському стилі, розкішна річ. Звісно, я розумію, що за таких умов хтось *абсолютно спокійно* міг би вбити бідолаху. Зрештою, коли ти граєш у бридж, то ти повністю занурюєшся в гру. Ти не роззираєшся на всі боки, не помічаєш, що відбувається навколо. Єдиний, хто міг би це зробити, мав бути тлумаком у той час. У такому разі...

– У такому разі не залишається сумнівів, що вбивцею був тлумак, – сказав поліціант.

– І все-таки, – зазначив доктор Робертс, – для цього треба було мати сталеві нерви. А що, як хтось із гравців обернувся б у вирішальний момент?

– Так, – погодився Баттл. – Ризик був чималий. Отже, й мотив мав бути дуже вагомим. Хотілося б мені дізнатися про цей мотив, – додав він, безсоромно прикидаючись, наче нічого не знає.

– Гадаю, вам вдасться це зробити, – повів далі Робертс. – Треба буде вивчити якісь його особисті документи і таке інше. Можливо, там буде якась зачіпка.

– Сподіваюся на це, – похмуро відповів суперінтендант.

Він пильним поглядом уп'явся у свого співрозмовника.

– А чи не могли б ви, докторе Робертс, висловити власну думку – як чоловік чоловікові?

– Звісно.

– Хто з трьох підозрюваних міг би бути вбивцею?

Доктор Робертс знизав плечима.

– Тут і думати не треба. Можу одразу сказати, що це Деспард. Це чолов'яга сталевої витримки. Він звик до небезпек, до ситуацій, де потрібно швидко діяти. Він не боїться ризику. Я сумніваюся, що це могла зробити жінка. Для такого необхідно задіяти силу.

– Не так багато, як може здатися. Ось, погляньте на це.

Раптом Баттл, неначе фокусник, видобув звідкись довгий тоненький інструмент з блискучого металу з невеличкою круглою голівкою, прикрашеною дорогоцінним камінням.

Доктор Робертс нахилився вперед, взяв його в руки й оглянув поглядом, сповненим професійного захоплення. Він доторкнувся до гострого вістря і аж присвиснув.

– Оце так інструмент! Оце так річ! Цю крихітку однозначно було створено для вбивств. Та вона ж у тіло входить, як у масло, прямісінько як у масло. Я так розумію, вбивця приніс це з собою.

– Ні. Ця річ належала містерові Шайтані. Вона лежала на столі біля дверей поміж інших дрібниць.

– Отже, вбивця просто скористався знахідкою. Пощастило ж йому раптом знайти таке знаряддя.

– Якщо ви так бачите цю ситуацію... – повільно протягнув суперінтендант.

– Тобто, звісно ж, бідолашному Шайтані точно не пощастило.

– Я не це маю на увазі, докторе Робертс. Я кажу, що на ситуацію можна поглянути й під іншим кутом. Гадаю, що спершу вбивця побачив це знаряддя і тільки тоді злочинна ідея стрельнула йому в голову.

– Хочете сказати, що це був спонтанний приступ натхнення? Це не було заплановане вбивство? Тобто вбивця вирішив здійснити свій злочин уже тут? Ем... а що наштовхнуло вас на таку думку?

Лікар поглянув на обличчя Баттла, шукаючи там відповіді.

– Просто собі припущення, – незворушно відповів той.

– Що ж, може бути й так, звісно, – повільно протягнув доктор Робертс.

Поліціант прочистив горло й додав:

– Гаразд, лікарю, я більше не буду вас затримувати. Дякую за допомогу. Тільки залиште свою адресу, якщо ваша ласка.

– Так, звичайно. Глостер-террас, 200, Західний сектор 2. Номер телефону Бейсвотер 23896.

– Дякую. Можливо, мені згодом треба буде до вас навідатися.

– Із радістю прийму вас у будь-який час. Сподіваюся, в газетах не сильно писатимуть про сьогоднішній інцидент. У мене багато тривожних пацієнтів. Не хочу, щоб вони занадто переживали.

Суперінтендант Баттл озирнувся на Пуаро.

– Перепрошую, мсьє Пуаро. Може, ви маєте якісь запитання? Впевнений, що лікар не буде проти.

– Звісно, що ні. Звичайно, я не буду проти. Мсьє Пуаро, я ваш великий шанувальник. У вас сірі клітинки на місці – все завжди впорядковано у вашій голові. Я теж прихильник порядку й методу. Впевнений, ви підготували якесь дуже підступне запитання для мене.

Чоловічок лиш розвів руками, зображаючи якийсь свій типово іноземний жест.

– Ні-ні. Я просто хочу скласти собі в голові чітку картинку. Наприклад, скільки роберів ви сьогодні розіграли?

– Три, – швидко відповів Робертс. – Ми вже дійшли до одного гейму в четвертому робері, коли ви ввійшли до нас у кімнату.

– А хто з ким грав?

– У першому робері я з Деспардом проти дам. І ці леді, святі небеса, розгромили нас ущент. Просто стерли в порошок. Нам усе ніяк карта не йшла.

У другому робері ми грали з міс Мередіт проти Деспарда та місіс Лоррімер. У третьому робері місіс Лоррімер і я проти міс Мередіт і Деспарда. Ми щоразу знімали колоду, щоб визначити пари, але воно само якось йшло по колу. У четвертому робері ми з міс Мередіт знову були разом.

– То хто переміг, а хто програв?

– Місіс Лоррімер вигравала в кожному робері. Міс Мередіт виграла в першому і програла два наступні. Мені гра йшла, а от міс Мередіт і Деспарду не дуже.

– Наш вельмишановний суперінтендант уже запитував, якої ви думки про своїх партнерів як кандидатів на роль убивці, – сказав маленький детектив із усмішкою на обличчі. – Я ж попрошу вас охарактеризувати їх як гравців у бридж.

– Місіс Лоррімер – першокласна гравчиня, – одразу відповів доктор Робертс. – Гадаю, вона добряче заробляє на бриджі. Деспард також непоганий гравець. Я таких називаю *тямуцями*. Далекоглядний чолов'яга. Міс Мередіт можна описати як доволі обережну гравчиню. Вона не припускається помилок, але грає далеко не ідеально.

– А ви самі, лікарю?

В очах Робертса спалахнули вогники.

– Кажуть, я схильний трохи переоцінювати свої можливості й заявляти забагато взяток, але це мені завжди виходить на користь.

Пуаро всміхнувся.

Доктор Робертс звівся на ноги.

– Чи будуть у вас ще якісь запитання?

Чоловічок похитав головою.

– У такому разі на добраніч. На добраніч, місіс Олівер. Можете цілу нову книжку написати. Це цікавіше, ніж будь-які отрути, що не залишають слідів.

Він вийшов з кімнати, знову крокуючи своєю звичною енергійною ходою. Коли за ним зачинилися двері, місіс Олівер промовила з гіркотою в голосі:

– Нову книжку можете написати! Теж мені нова книжка! Люди бувають такі дивні. Та я *будь-якої* миті можу придумати історію вбивства в рази цікавішу, ніж який завгодно *реальний* випадок. Мені *ніколи* не бракує уяви придумати щось нове. А мої читачі *люблять* розповіді про отрути, що не залишають слідів!

Розділ п'ятий. Другий убивця?

Місіс Лоррімер увійшла до їдальні, як справжня леді. Її обличчя зблідло, але поводитися вона спокійно.

– Перепрошую, що доводиться тривожити вас, – почав суперінтендант Баттл.

– Ви просто виконуєте свою роботу, я розумію, – тихо відповіла вона. – Це, звичайно, не найприємніша ситуація, але нічого не вдієш. Я прекрасно розумію, що хтось із нас чотирьох, що були в тій кімнаті, вбивця. Але, звісно, не розраховую, що ви просто на слово повірите, що це не я.

Вона сіла на стілець, запропонований полковником Рейсом, й опинилася одразу навпроти суперінтенданта. Її розумні сірі очі зустрілися поглядом із його очима. Вона уважно вичікувала, поки він почне говорити.

– Ви добре знали містера Шайтану? – нарешті озвався поліціант.

– Не дуже. Ми були знайомі кілька років, але не надто близько.

– Де ви з ним зустрілися?

– У готелі в Єгипті. Гадаю, то був «Вінтер Пелас» у Луксорі.

– І яке у вас склалося враження про містера Шайтану?

Жінка ледь помітно знизала плечима.

– Що ж, чесно кажучи, він здався мені цілковитим пройдисвітом.

– Пробачте, що запитаю так прямо, але чи не було у вас якогось мотиву прибрати його?

Це питання трохи розсмішило місіс Лоррімер.

– Якби у мене і був такий мотив, то хіба я повідомила б вас про нього, суперінтенданте Баттл?

– Цілком імовірно, що так, – відповів той. – Справді розумна людина знає, що істина й так неодмінно стане відомою.

Місіс Лоррімер задумливо нахилила голову.

– Може, й так, звісно. Ні, суперінтенданте, я не мала жодної причини бажати смерті містерові Шайтані. Власне кажучи, мені байдуже, живий він чи мертвий. Він завжди видавався мені абсолютним *poseur*^[18], із цілковито награними манерами, що інколи мене навіть драгувало. Ось так я його сприймаю, чи то пак сприймала.

– Що ж, тут усе зрозуміло. В такому разі, місіс Лоррімер, чи не могли б ви розповісти щось про своїх трьох компаньйонів?

– На жаль, ні. Майора Деспарда та міс Мередіт я зустріла сьогодні вперше. Вони обоє здалися мені дуже приємними людьми. А доктора Робертса я знаю зовсім трохи. Здається, він дуже популярний лікар.

– То він не ваш лікар?

– О ні, ні.

– Гаразд, місіс Лоррімер, скажіть тоді, будь ласка, скільки разів ви сьогодні вставали з-за столу, і за змоги опишіть, що робили решта трое гравців протягом вечора.

Місіс Лоррімер навіть на секунду не завагалася з відповіддю.

– Я знала, що ви, ймовірно, запитаете мене про це. Тож уже пробувала пригадати. Я вставала лише раз, коли була тлумаком. Підійшла до вогню. Містер Шайтана тоді ще був живий. Я сказала йому щось про те, як приємно бачити вогонь у каміні.

– І він щось відповів?

– Сказав, що ненавидить радіатори.

– Хтось чув вашу розмову?

– Не думаю. Я спеціально говорила тихо, щоб не заважати гравцям за столом. – Жінка сухо додала: – Власне кажучи, тут вам доведеться таки повірити мені на слово, що тоді містер Шайтана *був іще живий* і розмовляв зі мною.

Суперінтендант Баттл не став нічого заперечувати і спокійно й виважено продовжив допит.

– Коли це було?

– Гадаю, на той час ми вже грали десь понад годину.

– Що ви можете сказати про решту присутніх?

– Доктор Робертс приніс мені випивку. І собі теж узяв випити, але то вже було пізніше. Майор Деспард також ходив по напої. То було десь біля 23:15, мабуть.

– Він ходив лише раз?

– Ні, здається, двічі. Чоловіки взагалі багато разів уставали, але я не дивилася, що вони робили. Міс Мередіт вставала зі свого місця лише раз, наскільки я пам'ятаю. Вона обійшла навколо столу й зазирнула в карти свого партнера.

– Але вона не відходила далеко від столу?

– Не можу сказати точно. Може, й відходила.

Баттл кивнув головою.

– Це все досить розмито, – пробурмотів він.

– Даруйте.

Баттл ще раз, неначе фокусник, видобув довгий витончений стилет.

– Можете поглянути на це, місіс Лоррімер?

Жінка взяла зброю в руки без жодних емоцій.

– Ви коли-небудь бачили цю річ раніше?

– Ні, ніколи.

– А вона лежала на столі у вітальні.

– Я її не помітила.

– Місіс Лоррімер, ви ж розумієте, що з такою зброєю жінка може завдати удару так само легко, як і чоловік.

– Гадаю, що так, – тихенько погодилася вона.

Місіс Лоррімер нахилилася вперед і повернула цю вишукану річ поліціянту.

– А втім, – вів далі суперінтендант, – навіть для жінки це мав би бути дуже відчайдушний крок, бо ризик був надзвичайно високим.

Він зачекав із хвилю, але місіс Лоррімер продовжувала мовчати.

– Вам відомо щось про стосунки містера Шайтани з трьома іншими гостями?

Вона заперечно похитала головою.

– Абсолютно нічого.

– Чи могли б ви висловити свою думку щодо того, хто з них може бути вбивцею?

Місіс Лоррімер виструнчилася від обурення.

– Звісно, що не могла б. Я вважаю таке запитання жахливо недоречним.

Суперінтендант Баттл у цю мить скидався на присоромленого хлопчиська, якого щойно насварила бабуся.

– Вашу адресу, будь ласка, – пробурмотів він, дістаючи записник.

– Чейн-лейн, 111, Челсі.

– І номер телефону?

– Челсі 45632.

Місіс Лоррімер підвелася.

– Може, ви ще щось хотіли запитати, мсьє Пуаро? – поспіхом проговорив Баттл.

Місіс Лоррімер затихла, ледь схиливши голову набік.

– Чи сприймете ви, мадам, за *доречне* запитання про те, якої ви думки про ваших компаньйонів не як про потенційних убивць, а як про гравців у бридж?

Жінка відповіла холодним тоном:

– Я не маю нічого проти такого запитання. Якщо воно взагалі якимось стосується суті справи... Бо я не зовсім розумію, як це може допомогти.

– Це вже мій клопіт. Тож що ви можете сказати, мадам?

Місіс Лоррімер, чий голос нагадував тепер голос дорослої людини, яка терпляче намагається пояснити щось нетямущій дитині, почала ділитися своїми враженнями про гравців:

– Майор Деспард – хороший, умілий гравець. Доктор Робертс оголошує занадто великі взятки, але грає відмінно. Міс Мередіт теж непогано грає, але занадто обережно. Щось іще?

Тепер уже Пуаро, неначе фокусник, раптом видобув звідкись чотири зім'яті листочки, на яких гравці вели підрахунок балів.

– Тут у мене рахунки гри, мадам. Чи є серед них той, який вели ви? Вона оглянула папірці.

– Ось тут бачу свій почерк. Це рахунок четвертого робера.

– А ось цей листок?

– Гадаю, то майора Деспарда. Він любить викреслювати передні цифри, коли записує нові.

– А цей?

– Це міс Мередіт. Перший робер.

– Отже, цей незавершений належить докторові Робертсу?

– Так.

– Дякую, мадам, гадаю, це все.

Місіс Лоррімер повернулася до місіс Олівер і сказала:

– Добраніч, місіс Олівер. І вам добраніч, полковнику Рейс.

Опісля, потиснувши руки всім чотирьом, жінка вийшла.

Розділ шостий. Третій убивця?

— Не сильно вона нам прояснила ситуацію, — прокоментував Баттл. — Ще й мене на місце поставила. То жіночка старого гарту, з тих, що дбають за інших людей. Але зарозуміла, як сам чорт! Не вірю, що вона могла б убити Шайтану, але хтозна! Рішучості їй точно не бракує. А що це ви, мсьє Пуаро, про ті рахунки вирішили запитати?

Пуаро розклав їх на столі.

— Бо вони нам багато чого можуть розповісти. Хіба ви не бачите? Що нам потрібно у нашій справі? Розгадати характер. І то не один характер, а цілі чотири. І ось що нам зможе тут допомогти — ці поспіхом накидані цифри. Тут у нас перший робер — зовсім коротенький, нічого цікавого. Невеличкі акуратні циферки, все ретельно додано і віднято. Це у нас підрахунок міс Мередіт. Вона грала з місіс Лоррімер. У них були хороші карти, і вони виграли.

На другому листочку вже не так легко прослідкувати за грою, бо тут багато викреслень. Але це, ймовірно, говорить нам щось про самого майора Деспарда. Бачимо, що він людина, яка любить з одного лише погляду знати, що і де відбувається. Цифри у нього маленькі й виразно засвідчують його характер.

Далі у нас листочок із підрахунками місіс Лоррімер. Вона з доктором Робертсом проти двох інших. Прямо епічна битва — цифри так і нарастають горою по обидва боки. Тоді наш лікар оголошує більше взяток, ніж може взяти, і місіс Лоррімер з Робертсом ідуть на спад. Проте не забуваймо, що вони обоє першокласні гравці, тож сильно ніколи не опускаються. Коли переоцінка можливостей з боку лікаря призводить до необдуманих торгів, то інша сторона прагне відігратися на контрі. Ось, подивіться, ці цифри говорять нам про втрачені подвійні взятки. Цей почерк промовистий, витончений, дуже розбірливий, рішучий.

А ось і останній рахунок із незакінченим робером. Як бачите, я позбирав листки з балами, написаними рукою кожного з гравців. Тут цифри доволі виразні. Вже немає таких великих балів, як у попередньому робері. Мабуть, тому, що лікар грав із міс Мередіт, а

Ви, можливо, гадаєте, що мої запитання безглузді? Але це не так. Я хочу зрозуміти характери цих чотирьох гравців. А коли я запитую лише про гру, то всі вони охоче й без вагань відповідають.

МИ	ВОНИ
Матер Ласинь Mater Laspiner	Ласинь Габриєл Mie Margina
1060	
440	
440	
440	
440	
560	
560	
560	
Премії	
Взятки	
60	120
100	
70	30
80	
2-й РОБЕР	
(розписав від матері Ласинь)	

МИ	ВОНИ	МИ	ВОНИ
Доктор Робертс Miss Appiner	Мисс Джерард Miss Marglin	Доктор Робертс Miss Appiner	Мисс Джерард Miss Marglin
500		50	
1500	200	100	
100	100	100	
100	100	50	100
300	100	200	50
500	100	50	100
300	50	50	100
200	50	50	50
30	50	50	50
Премії		Премії	
Взятки	30	Взятки	70
	120	30	
100			
200			
300			
300	1000		
	200		
3-й РОБЕРТ (підпис: Велл, місс, Appiner)		4-й РОБЕРТ (підпис: Робертс) (підпис: Велл, доктор Робертс)	

— Я ніколи не вважав ваші запитання безглуздими, мсьє Пуаро, — промовив Баттл. — Бо вже не раз бачив вас у ділі, щоб припустити таку думку. Просто у всіх свої методи роботи. І я приймаю це. Я ніколи не тримаю своїх підлеглих на короткому повідку. Кожен повинен сам з'ясувати, як йому зручніше працюється. Але нам краще не вдаватися в дискусії зараз, бо нас іще чекає юна леді.

Енн Мередіт мала засмучений вигляд. Вона зупинилася у дверях. Її дихання було нерівним. Суперінтендант умить став по-батьківськи турботливим. Він підвівся, підсунув дівчині стілець і розвернув його так, щоб тій було зручно.

— Прошу, сідайте, міс Мередіт. Не переживайте. Я знаю, що все це здається вам жахливим, але насправді все не так погано.

– Навіть не знаю, чи може бути щось гірше, – тихо промовила дівчина. – Який кошмар... боже, який *кошмар*... Подумати лишень, що *хтось* із нас... хтось із *нас* насправді...

– Дозвольте про це потурбуватися мені, – добродушно промовив поліціант. – Що ж, міс Мередіт, може, ви нам спершу назвете свою адресу?

– Котедж «Вендон», Воллінгфорд.

– Можливо, маєте адресу в місті?

– Ні, я зупинилась у своєму клубі на кілька днів.

– Що це за клуб?

– Військово-морський клуб для жінок.

– Зрозуміло. Міс Мередіт, скажіть, будь ласка, як добре ви знали містера Шайтану?

– Я майже зовсім його не знала. Він мене завжди дуже лякав.

– Чому ж?

– Таким уже він *був*! Та його страхітлива посмішка! І те, як він нахилився над вами під час розмови. Так, ніби от-от укусить.

– Ви давно з ним знайомі?

– Близько дев'яти місяців. Ми познайомились у Швейцарії під час зимового спортивного сезону.

– Ніколи навіть подумати не міг, що він займається зимовими видами спорту, – здивовано промовив Баттл.

– Він лише катався на ковзанах. Був пречудовим фігуристом. Умів робити різні фігури та прийоми.

– Так-так, це вже більше на нього схоже. Чи часто ви з ним бачилися опісля?

– Ну, досить часто. Він запрошував мене на вечірки й таке інше. Там було вельми весело.

– Проте сам він вам не подобався?

– Ні, він здавався мені моторошним.

– Але у вас не було жодних особливих причин боятися його? – обережно запитав Баттл.

Енн Мередіт звела на суперінтенданта свої широко розплющені ясні очі.

– Особливих причин? Та ні.

– Гаразд. Тоді перейдімо до сьогоднішнього вечора. Чи ви взагалі вставали сьогодні з-за столу?

– Гадаю, що ні. Ой, так. Здається, разочок вставала. Я обійшла стіл, щоб поглянути на карти інших гравців.

– І після того більше не підводилися?

– Не підводилася.

– Ви в цьому абсолютно впевнені, міс Мередіт?

Щоки дівчини несподівано залилися рум'янцем.

– Ой, ні, здається, я ще раз пройшлася кімнатою.

– Гаразд. Ви мені пробачте, міс Мередіт, але спробуйте говорити правду. Я розумію, що ви на нервах, а коли люди хвилюються, то... то буває так, що видають бажане за дійсне. Але з цього ніколи не виходить нічого хорошого. Отже, ви таки пройшлися кімнатою. Чи підходили ви до містера Шайтани?

Дівчина помовчала з хвилину, а тоді сказала:

– Чесно... я *чесно* не пам'ятаю.

– Ну добре, тоді не будемо відкидати такої можливості. Чи відомо вам щось про трьох інших гостей?

Вона похитала головою.

– Я ніколи раніше не бачила нікого з них.

– А що ви думаєте про них? Хто міг би бути вбивцею?

– Я не можу в це повірити. Просто не можу повірити. Це точно не міг бути майор Деспард. Та й лікар теж не міг цього зробити. Зрештою, лікарі можуть придумати набагато простіші способи когось убити. За допомогою якихось ліків чи ще чогось такого.

– Отже, ви вважаєте, це могла бути місіс Лоррімер.

– О ні, *ні*. Я так зовсім не вважаю. Я впевнена, що вона цього ніколи не зробила б. Вона така мила, і з нею було так приємно грати в бридж. Місіс Лоррімер грає пречудово, а втім, біля неї якось спокійно, і вона ніколи не вказує іншим на їхні помилки.

– Проте ви назвали її насамкінець, – продовжив Баттл.

– Тільки тому, що такий метод убивства здається мені радше жіночим.

Суперінтендант укотре повернув свій фокус зі знаряддям убивства, від чого Енн Мередіт аж відсахнулася назад.

– Боже, який жах. Я маю його взяти?

– Якщо не важко.

Він спостерігав за дівчиною, коли та боязко взяла стилет у руки, а на її обличчі з'явився вираз відрази.

– І от цією крихітною річчю... цією малюсінькою...

– Яка проходить тілом, як ніж маслом, – додав Баттл, смакуючи кожне слово. – Навіть дитина справилася б із цим.

– Тобто... – Дівчина втупила в нього свої широчезні перелякані очі. – Тобто ви хочете сказати, що це могла зробити я? Але я цього не робила! Навіщо мені його вбивати?

– Це питання, з яким ми хотіли б розібратися, – відповів поліціант. – Який мотив? Чому комусь потрібно було вбивати Шайтану? Звісно, він був колоритним персонажем, але, наскільки я можу судити, ні для кого не був небезпечним.

Міс Мередіт раптом затамувала дух. Чи суперінтендантові це лише здалося?

– Він же не був якимось шантажистом або що? – вів далі Баттл. – Та й ви, міс Мередіт, не скидаєтеся на дівчину, яка має якісь темні секрети.

Вперше за всю розмову вона всміхнулася, заспокоєна доброзичливістю цього чоловіка.

– Це правда, я не маю жодних секретів.

– Тоді, міс Мередіт, вам не варто ні про що переживати. Гадаю, ми ще зайдемо до вас, щоб поставити кілька запитань, але то будуть просто формальності.

Він підвівся.

– Тепер можете йти. Мій констебль посадить вас у таксі. А ви себе не мучте й ні про що не турбуйтеся. Випийте кілька таблеток аспірину.

Суперінтендант провів її до дверей. Коли повернувся, полковник Рейс звернувся до нього тихим голосом з усмішкою на вустах:

– Ну ви, Баттле, і артист! Увійшли в роль люблячого батька просто блискуче.

– Не бачу сенсу витрачати час на дівчину, полковнику Рейс. Бо бідолашне дитя або до смерті налякане – в такому разі це було б жорстоко щодо неї, а я не жорстока людина і ніколи жорстоким не був; або ж вона першокласна акторка – тоді ми нічогісінько з неї не видобули б, навіть просидівши тут пів ночі.

Місіс Олівер зітхнула і провела рукою вверх по гривці, аж та стала вертикально, від чого жінка почала скидатися на п'яничку.

– А знаєте, – озвалася вона, – тепер мені здається, що це справа рук цього дівчиська! Добре, що все це відбувається не в книжці, бо читачі

не люблять, коли вбивцями виявляються молоді та красиві дівчата. І все-таки я вважаю, що це зробила вона. А *ви* як думаєте, мсьє Пуаро?

– А я щойно зробив відкриття.

– Знову щось пов'язане з підрахунком балів?

– Саме так. Міс Енн Мередіт перевертає свій листок, розкреслює його й відтак використовує зворотній бік.

– І що це означає?

– Це означає, що їй знайома бідність або ж що вона дуже економна від природи.

– Але її вбрання доволі дороге, – зауважила місіс Олівер.

– Закличте майора Деспарда, – сказав суперінтендант Баттл.

Розділ сьомий. Четвертий убивця?

Деспард увійшов у кімнату швидким енергійним кроком, який нагадав Пуаро щось чи когось.

– Даруйте, що змусили чекати вас так довго, майоре Деспард, – сказав Баттл. – Але я хотів перш за все дозволити дамам якнайшвидше покінчити з цим.

– Не треба вибачень. Я все розумію.

Він сів і звів запитальний погляд на поліціанта.

– Отже, як добре ви знали містера Шайтану? – почав суперінтендант.

– Ми зустрічалися з ним двічі, – рішуче відповів Деспард.

– Лише двічі?

– Саме так.

– За яких обставин це було?

– Близько місяця тому ми обидва були гостями на одній вечері. А тоді він запросив мене на вечірку, що мала бути за тиждень.

– Вечірка відбувалася тут?

– Так.

– Де саме – у цій кімнаті чи у вітальні?

– У всіх кімнатах.

– Бачили цю маленьку річ?

Баттл знову дістав стилет.

Майор Деспард трохи скривив губи.

– Ні, – відказав він. – Того разу я не завважив цю річ, тож не замислив використати її пізніше.

– Немає необхідності випереджати мої запитання, майоре Деспард.

– Перепрошую. Але було очевидно, до чого ви хилите.

На якусь мить запала тиша, а тоді Баттл продовжив свій допит.

– Чи були у вас якісь причини недолюблювати містера Шайтану?

– Повно причин.

– Даруйте? – здивовано перепитав суперінтендант.

– Повно причин недолюблювати, а не вбивати його, – відповів Деспард. – У мене не було ані найменшого бажання вбивати його, але я

з превеликим задоволенням його відлупцював би. Шкода. Бо тепер уже запізно.

– І чому ви хотіли відлупцювати Шайтану, майоре Деспард?

– Тому що той даго так і напрошувався отримати по заслугах. У мене аж руки свербіли надавати йому.

– То, може, ви щось про нього знали? Щось компрометувальне, маю на увазі?

– Він занадто пишно виряджався. Його волосся було занадто довгим. Від нього постійно на милю несло парфумом.

– А проте ви прийняли його запрошення на вечерю, – підкреслив Баттл.

– Якби я приймав запрошення лише на ті вечері, де не маю жодних претензій до господарів, то так нікуди і не ходив би, – сухо відповів Деспард.

– Вам подобається світське товариство, хоч ви й не схвалюєте його? – допитувався суперінтендант Баттл.

– Подобається, але ненадовго. Мені подобається повертатися з диких країв до залитих світлом кімнат і жінок у чудовому одязі, до танців, смачної їжі та веселощів. Так-так, попервах це дарує мені задоволення. А потім уся ця штучність мені остогидіє, і я знову хочу забратися кудись геть.

– Ваше життя, мабуть, сповнене небезпек, майоре Деспард. Усі ці подорожі найвіддаленішими куточками світу.

Деспард знизав плечима, а тоді ледь усміхнувся.

– Життя містера Шайтани не було сповнене небезпек. А втім, він мертвий, а я живий!

– Можливо, він вів не таке вже й спокійне життя, як ви собі думаєте, – сказав Баттл багатозначним тоном.

– Що ви маєте на увазі?

– Покійний містер Шайтана любив сунути носа куди не треба, – промовив поліціант.

Його співрозмовник нахилився вперед.

– Хочете сказати, що він занадто цікавився життям інших людей? Що він про щось дізнався?

– Я лише хотів сказати, що він був чоловіком, який занадто цікавився... ем, занадто цікавився жінками.

Майор Деспард відкинувся на своєму стільці. З його вуст зірвався веселий, але радше байдужий смішок.

– Не думаю, що жінки могли серйозно сприймати такого пройдисвіта.

– То хто, на вашу думку, його вбив, майоре?

– Що ж, я знаю, що це не я. І не юна міс Мередіт. Не уявляю, щоб це могла зробити місіс Лоррімер: вона нагадує мені одну з моїх богобоязних тітоньок. Отже, залишається лікар.

– Скажіть, будь ласка, чи вставали ви й ваші компаньйони з-за столу під час гри?

– Я вставав двічі – уперше, щоб узяти попільничку й помішати вугілля в каміні, а вдруге – коли ходив по напої.

– Коли це було?

– Я не можу сказати точно. Перший раз міг бути приблизно о пів на одинадцяту, другий – десь об одинадцятій вечора. Але я не знаю напевне. Місіс Лоррімер підходила до каміна раз і щось казала Шайтані. Власне, я не чув його відповіді, але я й не дуже звертав на них увагу. Тож не можу абсолютно точно стверджувати, що він нічого не відповів. Міс Мередіт трохи походила кімнатою, але не думаю, що вона підходила до каміна. Робертс увесь час вештався сюди-туди – щонайменше три-чотири рази.

– Я поставлю вам запитання від мсьє Пуаро, – усміхнувся Баттл. – Що ви можете сказати про них як про гравців у бридж?

– Міс Мередіт грає непогано. Робертс постійно оголошує дуже багато взятків. Він заслуговує на більші програші, ніж ті, що його спіткають. А місіс Лоррімер – збіса вправна гравчиня.

Суперінтендант обернувся до Пуаро.

– Щось іще, мсьє Пуаро?

Детектив похитав головою.

Деспард продиктував свою адресу в Олбані, побажав усім на добраніч і вийшов з кімнати.

Коли за ним зачинилися двері, Пуаро ледь помітно засовався на місці.

– Що таке? – запитав суперінтендант.

– Та ні, нічого, – відповів чоловічок. – Просто мені щойно подумалося, що він рухається наче тигр. О так – гнучко, легко, як справжнісінький тигр.

– Гм, – лише і видав Баттл у відповідь. – Ну що ж, – він окинув поглядом своїх трьох супутників, – *то хто з них це зробив?*

Розділ восьмий. Хто ж із них?

Баттл переводив погляд з одного обличчя на інше. І лише одна особа відповіла на його запитання. Місіс Олівер, яка завжди радо висловлювала свою думку, і цього разу не забарилася з вироком.

– Це або дівчина, або лікар, – оголосила вона.

Суперінтендант запитально подивився на інших. Проте жоден із двох чоловіків не палав бажанням озвучувати якісь висновки. Рейс лише похитав головою, а Пуаро обережно розгладив зім'яті листочки з рахунками гри.

– Це зробив хтось із них, – замислено промовив поліціант. – Хтось із них бреше на чому світ стоїть. Але хто саме? Це не просто визначити. Зовсім не просто.

Він помовчав ще якусь мить, а тоді повів далі:

– Спробуймо відштовхуватися від того, що кажуть *вони самі*. Отже, наш лікар стверджує, що це був Деспард, Деспард вважає, що це був лікар, дівчина думає, це була місіс Лоррімер, а місіс Лоррімер відмовляється кого-небудь підозрювати! Не сильно проясняє ситуацію.

– А може, й проясняє, – пробурмотів Пуаро.

Баттл різко звів на нього очі.

– Вважаєте, тут є за що зачепитися?

Бельгієць лиш відмахнувся рукою.

– *Дрібничка*. Нічого такого, що могло б допомогти.

Суперінтендант повів далі:

– Отже, ви, джентльмени, не поділіться з нами своїми здогадками...

– Бракує доказів, – стримано промовив Рейс.

– Ох уже ці *чоловіки*! – зітхнула місіс Олівер, украй розчарована такою надмірною стриманістю.

– Пропоную згрубша прикинути можливі варіанти, – сказав Баттл. Він замислився на хвилю. – Почнімо, мабуть, із лікаря. Він може бути не тим, за кого себе видає. А ще він точно знав би, куди саме потрібно штрикнути стилетом. Але оце й усі аргументи проти нього. Далі візьмімо Деспарда. Це людина зі сталевими нервами. Він звик швидко ухвалювати рішення і може холоднокровно поводитися у небезпечних

ситуаціях. Місіс Лоррімер? Вона теж має витримку й скидається на жінку, яка може мати таємниці. Вона справляє враження людини, яку в житті спіткали біди. З іншого боку, місіс Лоррімер видається мені дуже високоморальною жінкою, такою жінкою, що могла б бути директоркою школи для дівчаток. Важко уявити, щоб вона встромила в когось ножа. Власне кажучи, я не думаю, що це могла бути вона. Ну і нарешті юна міс Мередіт. Ми нічого не знаємо про неї. Вона скидається на звичайну гарненьку сором'язливу дівчину. Але, як я вже сказав, про неї нам нічого не відомо.

– Ми знаємо, що Шайтана вірив, що вона когось убила, – втрутився Пуаро.

– Диявольський розум, схований за янгольським личком, – замислено проговорила місіс Олівер.

– Це може нам якось допомогти, Баттле? – запитав полковник Рейс.

– Ви, мабуть, гадаєте, що це лише нікому не потрібні припущення. Однак у такій справі без припущень ніяк.

– А чи не краще зібрати якусь інформацію про цих людей?

Суперінтендант усміхнувся.

– Ох, до цього ми докладемо максимум зусиль. Гадаю, ви могли б нам із цим допомогти.

– Охоче. Що я можу зробити?

– Це стосується майора Деспарда. Він багато бував за кордоном – у Південній Америці, Східній Африці, Південній Африці. А ви маєте доступ до відповідної інформації, тож могли б щось про нього дізнатися.

Рейс кивнув.

– Буде зроблено. Я зберу всю можливу інформацію.

– Агов, – вигукнула місіс Олівер. – У мене є план. Нас тут четверо – так би мовити, четверо нишпорок, – і їх теж четверо! А чому б нам кожному не взяти на себе одного підозрюваного? Виберемо на свій смак! Полковник Рейс візьметься за майора Деспарда, суперінтендант – за доктора Робертса, я – за Енн Мередіт, а мсьє Пуаро – за місіс Лоррімер. І кожен із нас вестиме своє розслідування!

Баттл похитав головою, висловлюючи рішуче заперечення.

– Ми не можемо так зробити, місіс Олівер. Розумієте, це офіційне розслідування. І я відповідальний за нього. Тож мушу взятися за *кожного* з підозрюваних. До того ж не можна отак просто сказати

«виберемо на свій смак». А що, коли двоє з нас підозрюють ту саму особу? Полковник Рейс не казав, що підозрює майора Деспарда. А мсьє Пуаро, можливо, не захоче зосередитися виключно на місіс Лоррімер.

– Це був такий хороший план, – із жалем зітхнула жінка. – Такий *елегантний*. – Тоді вона трохи збадьорилася і додала: – Але ж ви не проти, щоб я провела власне невеличке розслідування, правда?

– Ні, – повільно протягнув поліціант. – Я не можу сказати, що проти. Власне кажучи, я не маю права заборонити вам. Оскільки ви були сьогодні на цьому прийомі, то можете робити все, на що вас підштовхує власна цікавість чи відчуття. Але я хотів би наголосити, місіс Олівер, що трохи обережності не завадить.

– Та я буду самим утіленням розсудливості, – запевнила вона. – Я ані слова, ані найменшого словечка ні про що... – продовжила письменниця, трохи затинаючись.

– Гадаю, суперінтендант не це мав на увазі, – втрутився Еркюль Пуаро. – Він хотів сказати, що ви матимете справу з людиною, на чийх руках, наскільки нам відомо, уже щонайменше дві смерті. Тож у разі потреби така людина без вагань зможе вбити і втретє.

Місіс Олівер подивилася на нього вдумливим поглядом, а тоді чарівно всміхнулася – такою солодковою усмішкою маленької дівчинки-бешкетниці.

– «Вас попередили», – зачитувала вона. – Дякую, мсьє Пуаро. Я поводитимусь обережно. Але не збираюся сидіти склавши руки.

Детектив граційно вклонився.

– Дозвольте сказати, мадам, що я вражений вашою сміливістю.

– Сподіваюся, – сказала місіс Олівер, виструнчившись на своєму стільчику й говорячи неначе голова засідання якогось комітету, – що ми ділитимемося всією отриманою інформацією, тобто нічого не будемо приховувати одне від одного. Звісно ж, якісь здогадки чи відчуття можна тримати при собі.

Суперінтендант Баттл лиш зітхнув.

– Місіс Олівер, та це ж не детективний роман, – сказав він.

– Звісно, що всю інформацію треба буде передавати поліції, – підхопив Рейс.

Він промовив цю фразу своїм максимально армійським тоном, а потім додав із веселим вогником в очах:

– Я впевнений, що ви, місіс Олівер, гратимете чесно. Заплямована рукавичка, відбиток пальця на склянці для зубної щітки чи шматочок обгорілого паперу – хай що то буде, ви обов’язково передасте цю річ нашому суперінтендантові Баттлу.

– Можете сміятися з мене скільки завгодно, – відказала місіс Олівер. – Але жіноча інтуїція...

Вона рішуче закивала головою.

Рейс звівся на ноги.

– Я знайду для вас інформацію про Деспарда. Проте це може зайняти трохи часу. Чи є ще щось, що я можу зробити?

– Я не думаю, дякую, сер. Може, маєте якісь поради? Я буду вдячний за будь-які підказки.

– Що ж, я звернув би особливу увагу на будь-які інциденти зі стріляниною, отруєнням чи нещасними випадками, пов’язані з нашими підозрюваними, але, гадаю, ви вже й самі про це подумали.

– Так-так, подумав, сер.

– Чудово, Баттле. Не мені вас учити. Добраніч, місіс Олівер. Доброї ночі, мсьє Пуаро.

І наостанок кивнувши Баттлу, полковник Рейс вийшов із кімнати.

– А хто він, цей полковник Рейс? – запитала письменниця.

– Дуже шанована в армії людина, – відповів суперінтендант. – Свого часу він багато поїздив по світу. Майже немає таких закутків на планеті, про які він не знав би.

– Агент Таємної служби, я так розумію, – підсумувала жінка. – Я знаю, що ви не можете мені про це сказати. Але інакше його не запросили б сьогодні. Четверо вбивць та четверо нишпорок: Скотленд-Ярд, Таємна служба, приватний детектив і майстриня детективного жанру. Розумна ідея.

Пуаро похитав головою.

– Ви помиляєтесь, мадам. Це була дуже *дурна* ідея. Тигра налякали, і тигр атакував.

– Тигр? Чому тигр?

– Під тигром я маю на увазі вбивцю, – відповів бельгієць.

– Як, *на вашу думку*, правильно діяти, мсьє Пуаро? – прямо запитав Баттл. – Це перше запитання. І ще я хотів би дізнатися, які ви склали психологічні портрети цих чотирьох людей. Ви ж бо це вельми любляєте.

Пуаро, який і далі розпрямляв листочки з рахунками гри, промовив:

– Ви маєте рацію: психологія дуже важлива. Ми знаємо, *яке саме* вбивство було скоєне і *як саме* його скоїли. Якщо ми знатимемо психологічний портрет людини і знатимемо, що з психологічної точки зору вона не могла вчинити такого злочину, то зможемо викреслити цю особу зі списку підозрюваних. Нам уже *щось* відомо про цих людей. У нас усіх склалося певне враження про них, ми знаємо стратегії їхньої поведінки, ми дещо дізналися про їхній склад розуму та характер із того, які вони гравці в бридж, і від вивчення їхнього почерку з цих листків. Але – на жаль! – дуже нелегко робити якісь однозначні висновки. Для такого вбивства потрібна відвага і сталеві нерви. Отже, це має бути людина, що здатна йти на чималий ризик. Що ж, у нас є доктор Робертс, який любить блефувати й оголошувати більше взяток, ніж може взяти. Тобто це чоловік, що має цілковиту впевненість у власних силах і може повернути будь-яку найнебезпечнішу затію. Його психологічний портрет ідеально пасує до портрета убивці. Можна було б сказати, що це автоматично викреслює міс Мередіт, адже вона сором'язлива, боїться йти на ризик у картах, обережна, ощадлива, розсудлива і їй бракує впевненості в собі. Такий тип особистості зовсім не підходить для здійснення якогось зухвалого й ризикованого злочину. Але боязка людина здатна вбити зі страху. Перелякана нервова особистість може впасти у відчай і від безвиході перетворитися на загнаного щура. Якби міс Мередіт учинила злочин у минулому і якби вона вірила, що містер Шайтана знає обставини цього злочину й хоче видати її, вона ошаліла б від жаху і не зупинилася б ні перед чим, щоб урятувати себе. У підсумку ми отримали б те саме, хоча й іншим способом – не холоднокровне, зухвале вбивство, а вбивство з відчаю та паніки. Далі у нас майор Деспард – холоднокровний, не в тім'я битий чолов'яга, готовий піти на ризик у разі потреби. Він зважив би усі за та проти і, побачивши, що шанси на його боці, як завжди, обрав би радше активно діяти, аніж пасивно вичікувати, адже він людина, яка не боїться небезпек, якщо знає, що ризик буде виправданий. Ну і нарешті місис Лоррімер – літня жінка, але жінка з неабиякими розумовими здібностями і твердим характером. У неї математичний склад розуму. Вона, ймовірно, найрозумніша у цій четвірці. Чесно кажучи, якби місис Лоррімер скоїла

злочин, то від неї я очікував би не спонтанного, а *ретельно спланованого* вбивства. Я уявляю, як вона неспішно й поволі продумує кожен крок, переконуючись, що в її плані немає жодної вади. Ось чому її я підозрюю трохи менше, ніж решту. З іншого боку, вона найсильніша особистість серед підозрюваних. Тож якби вона вже вирішила щось зробити, то довела б свою справу до кінця без найменшого ганджу. Така людина ніколи не звертає з обраного шляху.

Пуаро зробив паузу, а тоді провадив далі:

– Що ж, як бачимо, це все нам не сильно допомагає. Відповідно, у нашому розслідуванні є лише один шлях: ми маємо повернутися в минуле.

Баттл зітхнув.

– Так, ви маєте рацію, – пробурмотів він.

– Отже, містер Шайтана вважав, що кожна з цих чотирьох осіб учинила вбивство. Чи були в нього якісь докази? Чи це були лише здогадки? Цього ми не знаємо. Навряд чи він міг мати докази щодо всіх чотирьох випадків...

– Тут я з вами згоден, – перебив Баттл, киваючи головою. – Це було б занадто великим збігом обставин.

– Гадаю, що все могло бути так: припустімо, десь зав'язується розмова про вбивство і містер Шайтана вловлює дивний вираз обличчя когось із присутніх. А він дуже вправно й легко зчитував найменші порухи міміки обличчя. Тоді він задля розваги вирішує провести свій невеличкий експеримент – починає якусь зовсім безневинну розмову, під час якої вивчає свого співрозмовника, помічаючи, коли той ледь відсахнеться, насупиться чи спробує змінити тему. Таке не важко перевірити. Якщо ви підозрюєте певну таємницю, то це найпростіший спосіб підтвердити свою підозру. Тоді ви відзначаєте про себе реакцію співрозмовника на кожне слово й кожну фразу, бо *знаєте, на що саме звертати увагу*.

– Така гра точно була б до вподоби нашому покійному другові, – погодився Баттл.

– Тож можемо припустити, що в одному чи кількох випадках саме так усе й було. Щодо когось іншого він, можливо, справді мав певні докази. Однак я сумніваюся, що він мав досить інформації, щоб, наприклад, звернутися в поліцію, принаймні з однією з цих історій.

– Або то могли бути справи, які поліція не взялася б розглядати, – зазначив Баттл. – Часто буває так, що ми підозрюємо щось, знаємо, що там щось нечисто, але не можемо цього довести. Хай там як, але зрозуміло, що нам залишається одне: треба буде зібрати якнайбільше інформації про чотирьох осіб і особливо ретельно перевірити, чи не пов'язані вони з якимись смертями. Гадаю, ви, як і полковник, також звернули увагу на те, що Шайтана сказав за вечерею.

– Чорний янгол, – пробурмотіла місіс Олівер.

– Побіжний делікатний натяк на отруєння, нещасний випадок, можливості, що відкриваються перед лікарями, і на смерть від кулі. Гадаю, саме тоді Шайтана й підписав свій смертний вирок.

– Тоді ще така неприємна мовчанка запала, – сказала письменниця.

– Так-так, – промовив Пуаро. – Ці слова знайшли щонайменше одного адресата. І ця людина, ймовірно, подумала, що Шайтана знає набагато більше, ніж було насправді, і почала підозрювати, що все це просто прелюдія її кінця, що цей прийом – це лише драматична розвага, влаштована Шайтаною, кульмінацією якої мав стати арешт! Як ви вже сказали – він підписав свій смертний вирок, розважаючи гостей такими словами.

На якусь мить усі замовкли.

– Це розслідування буде тривалим, – зітхнув Баттл. – Нам не вдасться дізнатися всю необхідну інформацію одразу. До того ж ми мусимо діяти обережно. Не можна допустити, щоб хтось із чотирьох почав щось підозрювати. Ми маємо будувати всі наші запитання і загалом поводитися так, наче хочемо дізнатися інформацію тільки про *це* вбивство. Ніхто не має навіть припустити, ніби ми знаємо про мотив цього злочину. І найважче у всій цій ситуації те, що нам доведеться розслідувати аж чотири ймовірні вбивства з минулого, а не одне.

– Однак наш друг містер Шайтана не був безгрішним, – запротестував Пуаро. – Цілком можливо, що він припустився помилки.

– Щодо всіх чотирьох?

– Не думаю. Він не був настільки дурним.

– Тоді як, помилився щодо половини з них?

– Сумнівно. Я радше сказав би, лише щодо однієї людини.

– Отже одна безневинна людина і троє злочинців? Кепська ситуація. І біда в тому, що, навіть коли ми докопаємося до правди, це

не обов'язково нам допоможе. Якщо хтось і штовхнув свою двоюрідну бабцю зі сходів у 1912 році, з цієї інформації мало користі в році 1937-му.

– Ще й як багато користі, – сказав Пуаро підбадьорливим тоном. – Ви це прекрасно знаєте. Знаєте не гірше за мене.

Баттл повільно кивнув головою.

– Я розумію, що ви маєте на увазі, – мовив він. – Почерк убивці.

– Тобто ви хочете сказати, – озвалася місіс Олівер, – що минула жертва також має бути заколота стилетом?

– Не обов'язково аж так один в один, місіс Олівер, – відповів суперінтендант, розвертаючись до неї. – Але я не сумніваюся, що це має бути якийсь дуже схожий *тип* убивства. *Деталі*, звісно, можуть відрізнятися, але суть має бути незмінною. Це дивна річ, але саме цим злочинці завжди себе видають.

– Люди – вкрай неоригінальні створіння, – підсумував Еркюль Пуаро.

– Але жінки, – сказала місіс Олівер, – уміють завжди бути різними. Я, наприклад, ніколи не скоїла б однакового вбивства двічі поспіль.

– Хіба ви ніколи не використовуєте той самий сюжет двічі? – запитав Баттл.

– «Вбивство Лотоса», – пробурмотів бельгієць. – «Ключ у воску від свічки».

Письменниця повернулася до нього, а її очі аж засвітилися від вдячності за його ремарку.

– Ви дуже розумні, якщо змогли завважити це. Бо ці два романи, звісно ж, побудовані на однаковому сюжеті, але ніхто більше цього не помічає. В одному маємо викрадення документів під час неофіційного урядового прийому, а в другому – вбивство на Борнео в бунгало каучукового плантатора.

– Однак обидві історії побудовані на основі того самого задуму, – зазначив Пуаро. – Це один із ваших найкращих трюків. Каучуковий плантатор підлаштовує власне вбивство, а урядовий міністр – викрадення своїх же документів. В обох історіях в останній момент з'являється якась людина, що перетворює обман у реальність.

– А мені, місіс Олівер, сподобався ваш останній роман, – зізнався суперінтендант Баттл. – Той, де водночас застрелюють усіх головних констеблів. У вас лише в одному чи двох моментах є невеличкі огріхи

щодо певних професійних тонкощів. І я знаю, що ви любите точність, тому подумав...

Місіс Олівер перебила його:

– Власне кажучи, мені байдуже до точності. Та й хто зараз дбає про точність? Абсолютно ніхто. Якщо репортер напише, що красива двадцятидворічна дівчина наклала на себе руки, ввімкнувши газ, а перед тим поглянула на море за вікном і поцілувала свого улюбленого лабрадора Боба на прощання, то чи буде хтось піднімати бучу, бо дівчині насправді було двадцять шість, вікна кімнати виходили на сад, а собака був сіліхем-тер'єром на ймення Бонні? Якщо журналісти можуть робити таке, то не бачу проблеми в тому, що я можу сплутати якісь поліційні чини й написати «револьвер», коли мала б написати «пістолет», «диктограф», маючи на увазі «фонограф», чи використаю в оповіді отруту, що дозволяє персонажу вимовити лише одне останнє речення перед смертю, і все. Що насправді важливо – це *велика кількість смертей!* Якщо оповідь стає трохи нудною – треба просто ще трохи крові. Хтось збирається щось розповісти – цю людину вбивають першою. Це завжди спрацьовує. Я використовую такий прийом у всіх своїх книжках, звісно, щоразу замасковуючи його по-іншому. Читачі *обожнюють* історії про отрути, які не залишають жодного сліду, про інспекторів-розтелеп, про дівчат, зв'язаних по руках і ногах десь у підвалі, який потроху наповнюється газом чи водою (вкрай клопіткий спосіб убити когось, їй-богу), і про героїв, які можуть голими руками розправитися щонайменше з трьома-сімома лиходіями за раз. Я за своє життя написала тридцять дві книжки – які насправді всі абсолютно однакові за своєю суттю, про що й зазначив мсьє Пуаро. Втім, ніхто більше цього не помітив. І я шкодую лише про одне – що зробила свого детектива фіном. Насправді я зовсім нічого не знаю про фінів, тому постійно отримую листи з Фінляндії, де мене повідомляють про речі, які мій герой-фін аж ніяк не міг сказати чи зробити. Схоже, вони там у Фінляндії дуже полюбують читати детективи. Гадаю, це через довгі зими й короткі дні. А от у Болгарії чи Румунії, здається, люди зовсім не читають. Треба було зробити його болгариним.

Жінка замовкла.

– Даруйте. Я все про свої романи. А тут у нас справжнє вбивство. – Раптом її обличчя просіяло: – Як чудово було б, якби виявилось, що

ніхто з них його не вбивав. Якби він насправді запросив їх усіх, а потім тихенько скоїв самогубство, просто лиш бажаючи розіграти всю цю історію.

Пуаро схвально кивнув.

– Чудовий сценарій. Такий ідеально виважений. Повний іронії. Але, на жаль, містер Шайтана був не такою людиною. Він дуже любив життя.

– Я не думаю, що він був справді хорошою людиною, – повільно промовила місіс Олівер.

– Ні, не був, – погодився бельгієць. – Але він був живою людиною. А зараз він мертвий. Якось я сказав йому, що в мене *буржуазне* ставлення до вбивств. Я не схвалюю їх за жодних обставин, – сказав він, а тоді додав тихеньким голосом: – Тому я готовий зайти в клітку тигра...

Розділ дев'ятий. Доктор Робертс

– Доброго ранку, суперінтенданте Баттл.

Доктор Робертс підвівся зі свого крісла і простягнув гостеві свою велику рожеву руку, що пахла сумішшю хорошого мила та карболки.

– Як просувається справа? – поцікавився він.

Перш ніж відповісти, поліціант окинув поглядом затишну лікареву приймальню.

– Правду кажучи, докторе Робертс, вона не просувається. Вона стоїть на місці.

– Та й у газетах не сильно про неї писали. Але це й добре.

– «Раптова смерть відомого містера Шайтани під час вечірнього прийому в його власному домі». Ось і все, що маємо наразі. Ми провели розтин. Я приніс із собою висновки, гадав, може, вам буде цікаво поглянути...

– О так, так, дякую. Мені... ем... дуже цікаво.

Лікар швиденько глянув на документ й одразу повернув його назад.

– А ще ми поговорили з адвокатом містера Шайтани і дізналися деталі заповіту. Власне кажучи, там нічого цікавого. Здається, він має родичів десь у Сирії. Потім ми, звісно, проглянули всі його особисті документи.

Може, суперінтенданту лише привиділося, а може, це широке, чисто виголене обличчя навпроти справді на мить напружилася, наче задерев'яніло?

– І що ж? – запитав доктор Робертс.

– Та нічого, – відповів Баттл, спостерігаючи за лікарем. Той не зітхнув із полегшенням, нічого такого. Втім, здавалося, наче його тіло зовсім-зовсім трішки розслабилася у кріслі.

– І тому ви прийшли до мене?

– І тому, як ви кажете, я прийшов до вас.

Лікар ледь здійняв брови догори, а його проникливі очі вп'ялися в суперінтенданта.

– Хочете поглянути на *мої* особисті документи, еге ж?

– На це я й сподівався.

– А ви маєте ордер на обшук?

– Ні.

– Що ж, гадаю, ви запросто могли б його отримати. Але я не збираюся вам перешкоджати. Не дуже приємно, що мене підозрюють у вбивстві, але я не можу ні в чому звинувачувати вас, ви ж бо просто виконуєте свою роботу.

– Дякую, сер, – сказав суперінтендант Баттл зі щирою вдячністю в голосі. – Я справді ціную таке ваше ставлення до справи, так би мовити. Сподіваюся, всі решта матимуть таку ж тверезість розуму, як і ви.

– Те, що не можна вилікувати, треба перетерпіти, – весело зазначив лікар, а тоді додав: – На сьогодні я вже закінчив прийом пацієнтів. Тепер збираюся їхати на виклики. Залишу вам свої ключі й попереджу секретарку, а ви тут собі нишпоріть на здоров'я.

– Із задоволенням, – промовив Баттл. – Але я ще хотів поставити вам кілька запитань, перш ніж ви підете.

– Про той вечір? Я справді вже розказав вам усе, що знаю.

– Ні-ні, не про той вечір. Про вас.

– Гаразд, друже, то що вам хочеться дізнатися?

– Я хотів би згрубша почути вашу біографію, докторе Робертс. Де ви народилися, коли одружилися, про вашу кар'єру й таке інше.

– Що ж, повправляємось у «Хто є хто», – сухо сказав лікар. – У моїй біографії немає нічого цікавого. Народився в Ладлоу, графство Шропшир. Мій батько працював там лікарем. Він помер, коли мені було п'ятнадцять. Учився у Шрусбері, а потім пішов стопами свого батька, обравши медицину. Лікарську освіту здобув у коледжі Святого Христофора, але ви, мабуть, і так уже все це знаєте.

– Так, сер, я зібрав певну інформацію про вас. Ви єдина дитина в сім'ї чи маєте ще братів-сестер?

– Ні, не маю. Мати й батько померли, а сам я неодружений. Цієї інформації вам вистачить? Ми почали працювати тут разом із доктором Емері. Він вийшов на пенсію близько п'ятнадцяти років тому. Зараз живе в Ірландії. Можу дати вам його адресу, якщо хочете. Я ж мешкаю тут із кухаркою, покоївкою та прибиральницею. Секретарка не живе тут, але приходить на роботу щодня. Я непогано заробляю і вбиваю не так уже й багато своїх пацієнтів. Як вам така автобіографія?

Суперінтендант Баттл усміхнувся.

– Вельми вичерпний опис вашої діяльності, докторе Робертс. Радий, що ви не позбавлені почуття гумору. Але мушу запитати вас про ще одну річ.

– Я дуже високоморальна людина, суперінтенданте.

– Ні-ні, я не це мав на увазі. Я лише хотів попросити вас дати мені імена своїх чотирьох друзів – людей, які добре вас знають довший час. Це щось на кшталт рекомендацій, якщо ви розумієте, про що я.

– Так, гадаю, що так. Дайте подумати. Вам потрібні люди, які зараз перебувають у Лондоні?

– Так було б зручніше, але насправді це не критично.

Лікар на мить замислився, а потім вивів ручкою на папері імена та адреси чотирьох людей і передав їх Баттлу через стіл.

– Так підійде? Це найкращі варіанти, які мені спали на думку зараз.

Поліціант уважно прочитав листок, задоволено кивнув головою і поклав аркуш до внутрішньої кишені.

– Наше завдання зараз – максимально звузити коло підозрюваних, – пояснив він. – Що швидше я перевірю одного підозрюваного і встановлю його безневинність, то швидше зможу взятися за наступного і то краще буде для всіх, хто замішаний у цій справі. Я маю запевнитися на всі сто відсотків, що ви не були в поганих стосунках із покійним містером Шайтаном, що у вас не було якихось приватних зв'язків чи ділових стосунків із ним, точно встановити, що він ніколи не робив вам нічого поганого, а ви не тримали на нього зла. Навіть якщо *сам* я і вірю вам, коли ви кажете, що знали Шайтану лише зовсім трохи, то *моєї віри* не досить. Мені потрібно бути *абсолютно впевненим* у цьому.

– О, так, звісно, я це прекрасно розумію. Ви мусите підозрювати брехню в усьому, аж поки не матимете цілковитого підтвердження правдивості наших слів. Ось вам ключі, суперінтенданте. Це від шухляд у столі, це від бюро. А маленький ключик – від шафки з отрутами. Не забудьте замкнути її. Мабуть, краще мені попередити секретарку.

Він натиснув кнопку на своєму столі.

Буквально за секунду відчинилися двері і в кімнату зайшла професійного вигляду молода жінка.

– Викликали, лікарю?

– Познайомтеся, міс Берджесс, суперінтендант Баттл зі Скотленд-Ярду.

Міс Берджесс змріяла Баттла холодним поглядом, який наче промовляв: «Матінко, а це що за звір?»

– Буду вдячний вам, міс Берджесс, якщо ви відповісте на будь-які запитання, що можуть виникнути в суперінтенданта, і надасте йому всю необхідну допомогу.

– Звісно, якщо вам так завгодно.

– Гаразд, – сказав Робертс, підводячись, – я вже буду йти. Ви поклали морфій мені в сумку? Він мені знадобиться для Локгарта.

Лікар поспіхом вийшов із кімнати, продовжуючи щось говорити на ходу, а міс Берджесс пішла слідом за ним.

За хвилину-дві вона повернулася до поліціанта й мовила:

– Суперінтенданте Баттл, якщо я буду вам потрібна, натисніть кнопку.

Той подякував дівчині й сказав, що неодмінно так і зробить. Потім узявся до роботи.

Баттл провадив свій пошук ретельно й методично, хоч він і не мав великих сподівань знайти щось важливе. Лікарева готовність до обшуку не залишала жодного шансу на можливість знайти щось таке. Зрештою, Робертс не був дурнем. Він розумів, що рано чи пізно до нього прийдуть з обшуком, тож він підготувався. Однак залишалася невеличка надія, що Баттл зможе натрапити на щось, що допоможе йому отримати інформацію про інший можливий злочин, оскільки Робертс не знав про справжні наміри поліціанта.

Суперінтендант висував шухляду за шухлядою, нишпорив по всіх можливих ящиках, проглянув чекову книжку, подивився на неоплачені рахунки, звернувши увагу, за що саме вони були виписані, пройшовся очима по історіях хвороби пацієнтів та й загалом не залишив поза своєю увагою жоднісінького документа чи папірця. У підсумку він не отримав абсолютно нічого. Потім він оглянув шафку з отрутами, зауважив оптові фірми, з якими співпрацював лікар, та систему перевірки використання ліків. Замкнувши шафку, він перейшов до бюро. Там були папери більш приватного характеру, але й тут Баттл не виявив нічого, що могло б допомогти розслідуванню. Він похитав головою, сів на лікареве крісло й натиснув кнопку на стільниці.

Міс Берджесс з'явилася майже миттєво.

Поліціант ввічливо запропонував їй сісти, а тоді кілька секунд уважно вивчав її обличчя, вирішуючи, яку тактику обрати для розмови з нею. Він одразу відчув її ворожість і тепер вагався, чи й далі підбурювати її, посилюючи цю неприязнь, щоб вона ненароком про щось обмовилася, чи спробувати якусь м'якшу стратегію.

– Гадаю, ви знаєте, чому я тут, міс Берджесс? – зрештою озвався він.

– Так, доктор Робертс розповідав мені, – коротко відповіла дівчина.

– Уся ця справа доволі делікатна, – сказав суперінтендант Баттл.

– Ви так вважаєте? – запитала міс Берджесс.

– Що ж, ситуація не найприємніша. Четверо людей під підозрою, і хтось із них – убивця містера Шайтани. Від вас я хочу дізнатися, чи ви самі коли-небудь бачили цього містера Шайтану.

– Ніколи.

– А доктор Робертс коли-небудь про нього згадував?

– Ніколи. Ой, тобто так. Десь тиждень тому доктор Робертс сказав мені позначити в його записнику, що 18-го числа о 20: 15 він був запрошений на вечерю до містера Шайтани.

– І тоді ви вперше почули про цього чоловіка?

– Так.

– І ви ніколи не читали про нього в газетах? Про нього часто писали у світській хроніці.

– У мене є важливіші справи, ніж читання світських пліток.

– Так-так, не сумніваюся. Не сумніваюся, що у вас є важливіші справи, – м'яко промовив суперінтендант.

– Що ж, – продовжив він. – Ось у чому річ. Усі четверо підозрюваних стверджують, що знали містера Шайтану не надто добре. А втім, хтось його таки знав настільки добре, що аж убив бідолаху. І моя робота – з'ясувати, хто саме ця людина.

Запала неприємна мовчанка. Здавалося, міс Берджесс абсолютно байдуже, яка там у Баттла робота. Її власна полягала в тому, що вона мала виконувати накази свого начальника й сидіти тут, вислуховуючи суперінтенданта Скотленд-Ярду й відповідаючи на всі його запитання.

– Розумієте, міс Берджесс, – поліціантові ця розмова вартувала титанічних зусиль, але він не відступав, – я маю сумніви, що ви цілком усвідомлюєте всю складність нашої роботи. Ну от, наприклад, люди

схильні говорити різні речі. А ми можемо насправді в них не вірити, але все-таки зобов'язані взяти їх до відома. Таке особливо часто трапляється в подібних до нашого випадках. Я зовсім не хочу якимось чином образити жінок, але ви самі погодитесь, що в стані стресу вони можуть наговорити всякого. Жінки висувують безпідставні звинувачення, роблять різні натяки, раптом згадують про давні скандали, які, можливо, навіть не мають нічого спільного зі справою.

– Ви хочете сказати, що хтось із цих людей звинуватив доктора Робертса в чомусь? – запитала міс Берджесс.

– Не зовсім *звинуватив*, – обережно відповів Баттл. – Але в будь-якому разі я не можу відкинути ці слова. Йшлося про підозрілі обставини смерті якогось пацієнта. Ймовірно, то все якісь вигадки. Мені навіть соромно турбувати лікаря через це.

– Мабуть, хтось дізнався про ту історію з місіс Грейвз. – Голос міс Берджесс сповнився гніву. – Це жахливо, коли люди базікають про речі, яких зовсім не знають. Багато старших жіночок стають такими: вони думають, що всі навколо хочуть зжити їх зі світу – їхні родичі, слуги й навіть лікарі. Місіс Грейвз поміняла трьох лікарів, перш ніж звернулася до доктора Робертса. А потім, коли вона почала вигадувати щось і про доктора Робертса, він швиденько передав її доктору Лі. Це єдине правильне рішення у таких випадках, казав він. А після доктора Лі у неї був доктор Стіл, а потім доктор Фармер, аж поки бідолашна старенька не померла.

– Ви не повірите, як інколи з якоїсь дрібнички можуть роздути цілу сенсаційну історію, – сказав Баттл. – Щоразу, як лікар отримує щось у спадок від свого покійного пацієнта, люди неодмінно починають говорити якісь злісні речі. Так, ніби вдячному пацієнтові не можна залишити щось невеличке, чи то пак величке, своєму лікареві за його роботу.

– Тут завжди замішані родичі, – зазначила міс Берджесс. – Я не втомлююся казати, що саме смерть щонайкраще викриває всю ницість людської природи. Тіло ще не охололо, а вони вже починають скубатися, кому що дістанеться. На щастя, у доктора Робертса ніколи не було таких ситуацій. Він завжди сподівається, що його пацієнти нічого йому не залишать. Йому, здається, один раз залишили у спадок п'ятдесят фунтів, двічі він отримував ціпок й один раз золотий годинник. Але оце й усе.

– Лікарям буває непросто, – зітхнув суперінтендант. – Можна легко стати приманкою для шантажистів. З якихось найбезневинніших справ інколи розростаються справжні скандали. Тож лікарям не можна давати навіть найменшого приводу для злих язиків – медики мусять мати гострий розум і завжди бути наготові.

– Ви багато в чому маєте рацію, – відповіла міс Берджесс. – Лікарі завжди потерпають від усіляких істеричних жіночок.

– О, так, ці істеричні жінки. Я тут собі подумав, що всі проблеми завжди саме від них.

– Маєте на увазі ту жахливу місіс Креддок?

Баттл удав, наче замислився.

– Так-так-так, коли це у нас було? Три роки тому? Чи більше?

– Та десь чотири чи п'ять. То була *страх* яка неврівноважена жінка! Я так тішилася, коли вона виїхала за кордон. І доктор Робертс теж був радий. Вона такої брехні навішала на вуха своєму чоловікові – ці жінки завжди так роблять. А він, бідолаха, був просто сам не свій і почав хворіти. А потім помер від сибірської виразки – заразився від інфікованого помазка для гоління.

– Я вже й забув, що там далі було, – збрехав Баттл.

– Пізніше вона поїхала за кордон і невдовзі сама померла. Але я завжди вважала її жахливою жінкою – такою, схибленою на чоловіках.

– Знаю я такий тип жінок, – прокоментував поліціант. – То дуже небезпечна категорія. Лікарям краще триматися від них подалі. А де саме вона померла? Я щось не дуже пригадую.

– Здається, в Єгипті. Від зараження крові. Якась місцева інфекція.

– Ще одна складність цієї професії, – сказав суперінтендант, перескакуючи на іншу тему, – це коли лікар підозрює, що когось із його пацієнтів отруєє хтось із родичів. Що йому робити в такому разі? Він мусить або бути на сто відсотків упевненим, або ж тримати язик за зубами. І якщо він усе ж вирішує мовчати, тоді він потрапляє у дуже неприємну ситуацію, якщо потім ця людина помирає і починаються розмови про навмисне вбивство. Цікаво, чи доктор Робертс колись устрягав у подібні історії?

– Чесно кажучи, не думаю, – відповіла міс Берджесс, поринувши в роздуми. – Я ніколи не чула ні про що таке.

– Суто зі статистичної точки зору, цікаво було б дізнатися, скільки лікаревих пацієнтів помирає щороку. От наприклад, ви вже працюєте в

доктора Робертса певну кількість років...

– Сім років.

– Сім років. То скільки смертей трапилося за цей час? Плюс-мінус.

– Важко відповісти на це запитання. – Міс Берджесс почала рахувати. На цей момент вона вже перестала поводитись із суперінтендантом так холодно й підозріливо. – Сім, вісім... Я однозначно не пригадаю точної цифри... Думаю, не більше тридцяти за весь цей час.

– Тоді, гадаю, доктора Робертса можна назвати кращим за багатьох інших лікарів, – доброзичливим тоном промовив Баттл. – А ще, я так розумію, більшість його пацієнтів доволі заможні й можуть дозволити собі ретельно дбати про своє здоров'я.

– Він справді дуже популярний лікар. І дуже вмілий спеціаліст зі встановлення діагнозів.

Поліціант зітхнув і звівся на ноги.

– Боюся, я трохи відхилився від свого основного завдання – з'ясувати, який існував зв'язок між лікарем та цим містером Шайтаною. Ви абсолютно впевнені, що він не був пацієнтом доктора Робертса?

– Цілком.

– Можливо, під іншим іменем? – запитав Баттл і простягнув секретарці фотографію. – Впізнаєте цього чоловіка?

– Яка драматична зовнішність. Ні, я ніколи його тут не бачила.

– Що ж, це, мабуть, усе, – зітхнув суперінтендант. – Я надзвичайно вдячний лікареві за те, що він із таким розумінням ставиться до всієї цієї ситуації. Перекажіть йому мої слова, будь ласка. І скажіть йому, що я переходжу до № 2. Бувайте, міс Берджесс, і дякую за вашу допомогу.

Він потиснув їй руку й вийшов. Ідучи вулицею, дістав із кишені невеликий блокнот і зробив у ньому кілька записів під буквою «Р».

Місіс Грейвз? Навряд чи.

Місіс Креддок?

Не отримував спадку.

Не має дружини. (Шкода.)

Розслідувати смерті пацієнтів. Складно.

Суперінтендант Баттл закрив записник і повернувся до філії банку «Лондон-енд-Вессекс» у районі Ланкастер-гейт.

Показавши своє службове посвідчення, чоловік попрохав зустрічі з менеджером.

– Доброго ранку, сер. Я знаю, що серед ваших клієнтів є такий собі доктор Джеффрі Робертс.

– Цілком правильно, суперінтенданте.

– Мені потрібно дізнатися певну інформацію про стан рахунку цього джентльмена за останні роки.

– Я постараюся допомогти, чим зможу.

Пройшло пів години складної роботи, перш ніж Баттл, зітхнувши, нарешті поклав у кишеню листочок із написаними олівцем цифрами.

– Знайшли те, що шукали? – поцікавився менеджер банку.

– Ні, не знайшов. Жодної зачіпки. В будь-якому разі – дякую вам.

У той самий час доктор Робертс якраз мив руки у своїй приймальні й гукнув міс Берджесс через плече:

– Як там наш незворушний нишпорка? Перевернув кабінет з ніг на голову, а вас вивернув навиворіт?

– Можу сказати, що з мене він не багато витягнув, – заявила міс Берджесс, міцно стуливши губи.

– Серденько моє, не треба мовчати як риба. Я ж сказав вам розповісти йому все, що він хотів дізнатися. А що, власне кажучи, він хотів дізнатися?

– О, він все продовжував наполягати на тому, нібито ви могли бути добре знайомі з тим містером Шайтаною. Навіть припустив, що той приходив сюди як пацієнт під чужим іменем. Він показав мені його фотографію. Ото вже драматичного вигляду чоловік!

– Шайтана? Так-так, любив удавати з себе сучасного Мефістофеля. Загалом у нього непогано виходило. Баттл питав щось іще?

– Та, в принципі, нічого. Хіба що... о так, хтось наговорив йому всіляких дурниць про місіс Грейвз. А ви знаєте, якою вона часом була.

– Грейвз? Грейвз... О, так, старенька місіс Грейвз. Оце смішно! – сказав лікар і засміявся від душі. – Справді дуже смішно, – повторив він, а тоді пішов на обід у піднесеному настрої.

Розділ десятий. Доктор Робертс (повторно)

Суперінтендант Баттл обідав з мсьє Еркюлем Пуаро. Перший мав пригнічений вигляд, другий – співчутливий.

– То, кажете, ранкові пошуки правди не були дуже успішними? – задумливо промовив детектив.

Баттл похитав головою.

– На нас чекає дуже складна робота, мсьє Пуаро.

– Що ви можете сказати про нього?

– Про лікаря? Чесно кажучи, гадаю, Шайтана мав рацію. Він – убивця. Нагадує мені Веставей. І цього юриста з Норфолка. Такий же добродушний і впевнений у собі. Так само користується популярністю серед людей. Вони обидва наділені диявольським розумом, як і Робертс. А втім, не скидається на те, що саме Робертс убив Шайтану. Власне кажучи, я не думаю, що це був він. Він професіонал, тож усвідомлював би величезний ризик того, що Шайтана може прокинутися й закричати, значно краще, ніж будь-яка інша людина. Ні, я не думаю, що це Робертс його вбив.

– Але ви вважаєте, що він когось таки вбив?

– Можливо, навіть багатьох людей. Як і Веставей. Але встановити це буде вкрай важко. Я проглянув його банківський рахунок, там нічого підозрілого: жодної раптової великої суми не надходило. У будь-якому разі за останні сім років він не отримував нічого у спадок від пацієнтів. Це заперечує вбивство заради отримання прямої вигоди. Він ніколи не був одружений. А шкода, бо лікарям завжди найпростіше вбити власну дружину. Він доволі заможний, але це тому, що його обирають своїм лікарем доволі заможні люди.

– Отже, складається враження, наче він веде абсолютно бездоганне життя. І, можливо, це справді так і є.

– Можливо. Але я схильний вірити в найгірше.

Суперінтендант продовжив:

– Є натяк на можливий скандал щодо певної особи. Це одна з його пацієнток на прізвище Креддок. Думаю, тут варто покопати глибше. Я

негайно доручу комусь зайнятися цим питанням. Та жіночка, власне, померла десь в Єгипті від якоїсь місцевої хвороби, тому я не думаю, що тут є що розслідувати, але все-таки, вивчивши той випадок, ми зможемо щось дізнатися про його характер і моральні чесноти загалом.

– А в тої жінки був чоловік?

– Так. Чоловік помер від сибірської виразки.

– Від сибірської виразки?

– Так-так, у ті часи продавалося багато дешевих помазків для гоління. І деякі з них були інфіковані. Тоді було повно скандалів з цього приводу.

– Дуже зручно, – багатозначно прокоментував Пуаро.

– І мені так здалося. Якщо її чоловік погрожував підняти скандал... Але це лише припущення. Ми не маємо жодних доказів, щоб могли твердо стояти на двох ногах.

– Не занепадайте духом, мій друже. Я знаю ваше терпіння і впевнений, що врешті-решт ви матимете стільки доказів, скільки ніг у багатоніжки.

– А тоді не знатиму, що з ними всіма робити, і впаду в канаву^[19], – всміхнувся Баттл, а тоді поцікавився в співрозмовника: – Ну а ви, мсьє Пуаро, підключитеся до справи?

– Я, мабуть, також відвідаю доктора Робертса.

– Два непрохані гості за один день. Це може нагнати на нього страху.

– Я буду вкрай обережним. Не буду розпитувати його про минуле.

– Мені дуже кортить дізнатися вашу стратегію, – сказав суперінтендант із нотками цікавості в голосі, – але якщо не хочете розповідати, тоді нічого не кажіть.

– *Du tout, du tout*^[20]. Я дуже навіть хочу поділитися з вами. Я просто трохи поговорю про бридж – оце й усе.

– Знову бридж. Ви й далі за своє, мсьє Пуаро?

– Мені ця тема здається вкрай помічною.

– Що ж, у кожного свої смаки. Я не великий прихильник таких вигадливих методів роботи. Вони не відповідають моєму стилю.

– А який у вас стиль, суперінтенданте?

Поліціант зауважив вогник у погляді чоловічка й відповів йому таким же мерехтінням своїх очей.

– Прямолінійний, чесний, ревний страж порядку, що старанно виконує свій обов'язок, – ось це мій стиль. Жодних викрутасів, жодних вигадливих прийомів. Лише чесна праця. Цілковита приземлена прагматичність – ось що обираю я.

Пуаро підняв келих.

– Тож випиймо за наші з вами методи, і нехай спільні зусилля принесуть нам успіх.

– Сподіваюся, полковник Рейс добуде нам якусь вартісну інформацію про Деспарда, – мовив Баттл. – Він має доступ до багатьох джерел інформації.

– Як щодо місіс Олівер?

– Важко сказати щось напевне. Мушу визнати, що мені чимось симпатизує ця жінка. Вона говорить багато дурниць, але загалом вона своя людина. А ще жінки вміють винюхати щось таке про інших жінок, чого чоловікам зроду-віку не дізнатися. Місіс Олівер може розвідати щось важливе.

Чоловіки попрощалися й розійшлися. Баттл повернувся до Скотленд-Ярду, щоб дати певні вказівки щодо подальшого розслідування, а Пуаро вирушив за адресою Глостер-террас, 200.

Доктор Робертс так сильно здійняв брови, побачивши гостя, що його обличчя набуло комічного виразу.

– Двоє нишпорок за один день, – сказав він. – До вечора й кайданки не забаряться, еге ж?

Бельгієць усміхнувся.

– Можу запевнити вас, докторе Робертс, що я всім чотирьом приділяю однакову кількість часу й уваги.

– Що ж, і на тому дякую. Бажаєте закурити?

– Якщо ви не заперечуєте, я надаю перевагу своїм, – сказав візитер і дістав крихітну папіроску.

– То чим я можу вам допомогти? – запитав Робертс.

Детектив помовчав якусь мить, видихаючи цигарковий дим, а тоді поцікавився:

– Докторе, чи добре ви розбираєтеся в людях?

– Не знаю. Гадаю, що так. Лікар мусить уміти розбиратися в людях.

– От і я так подумав. А потім сказав собі: «Лікарі завжди вивчають своїх пацієнтів – вирази їхніх облич, рум'янець на щоках, бачать, чи пришвидшується їхнє дихання, чи з'являються будь-які ознаки

неспокою. Лікарі помічають ці речі автоматично, навіть не замислюючись про них! Доктор Робертс – точно та людина, яка мені допоможе».

– Я буду радий вам допомогти. Кажіть, що треба зробити?

Пуаро дістав із маленького кишенькового футляра три акуратно складені листочки з результатами гри в бридж.

– Ось тут у нас перші три робери, розіграні того вечора, – пояснив він. – Цей перший написаний рукою міс Мередіт. Тепер питання до вас: чи можете ви по свіжій пам'яті сказати, які саме заявки було зроблено і як проходили розіграші?

Робертс витріщився на бельгійця очима, повними здивування.

– Ви жартуєте, мсьє Пуаро? Та я вже не пригадаю таких деталей.

– Не пригадаєте? Я був би вам страшенно вдячний, якби ви все-таки спробували. Ось погляньте на перший робер. Перший гейм, очевидно, пройшов на чирвах чи піках, інакше якась зі сторін утратила б п'ятдесят очок.

– Дайте подумати... То була перша роздача. Так, гадаю, тут були піки.

– А наступна роздача?

– Здається, одна зі сторін опустилася на п'ятдесят, але я не можу сказати, яка саме і яка там була масть. Даруйте, мсьє Пуаро, але ви не можете очікувати від мене, що я пам'ятатиму всі деталі.

– Зовсім не пам'ятаєте жодних заявок і ходів?

– Я зіграв великий шлем^[21]. Це я пам'ятаю. Там ще й контра була оголошена. А потім я якось сильно програв, бо заявив три без козиря, якщо не помиляюся, і багато втратив. Але це вже було пізніше.

– Ви пам'ятаєте, з ким ви грали?

– З місіс Лоррімер. Пригадую, вона ще мала незадоволений вигляд. Гадаю, їй не подобалося, що я так ризиковано грав.

– А інших розіграшів чи заявок ви не пам'ятаєте?

Робертс зайшовся сміхом.

– Мій любий мсьє Пуаро, невже ви справді думаєте, що я можу таке пам'ятати? Передовсім у той вечір відбулося вбивство, а така подія затьмарює і викидає з пам'яті навіть найприголомшливіші карткові розіграші. Та й до того ж відтоді я зіграв уже з пів дюжини нових роберів.

Чоловічок сидів, дивлячись на лікаря пригніченим поглядом.

– Вибачайте, – сказав Робертс.

– Та це не дуже важливо, – повільно проказав детектив. – Я сподівався, що ви пригадаєте кілька розіграшів, бо вони могли б допомогти пригадати інші речі.

– Які інші речі?

– Ну, наприклад, ви могли б помітити, як ваш партнер припустився помилки в простенькій грі без козира або ж ваш противник, скажімо, раптом чомусь поклав не ту карту й подарував вам кілька несподіваних взяток.

Обличчя доктора Робертса враз посерйознішало. Він нахилився вперед у своєму кріслі.

– То он воно що, – сказав він. – Тепер я розумію, до чого ви хилите. Даруйте, я спершу подумав, що ви несете якусь дурню. Ви хочете сказати, що вбивство – а точніше той факт, що воно вдалося, – могло якось змінити манеру гри того, хто його скоїв?

Пуаро кивнув.

– Ви правильно зрозуміли суть ідеї. Це могло б стати першокласною підказкою, якби ви були чотирма гравцями, які добре знають манеру гри одне одного. Найменше відхилення від курсу, раптові промахи, пропущені можливості – усе це одразу б упало в око. На жаль, ви всі були незнайомцями одне одному. Тому зміна поведінки в грі не була аж такою помітною. А втім, *le docteur*^[22], постарайтеся *подумати*. Чи пригадуєте ви якісь зміни, якісь раптові промовисті помилки у грі когось із ваших компаньйонів?

На мить кімнату оповила тиша, а потім доктор Робертс похитав головою.

– Нічого не виходить. Я не можу вам допомогти. – Його голос повнився щирості. – Я просто не пам'ятаю. Усе, що я можу сказати вам, – це ті самі речі, що й раніше: місіс Лоррімер грає блискуче, з її боку я не помічав жодних промахів. Вона була неперевершеною від самого початку й до кінця. Деспард теж грав непогано. Але він доволі консервативний гравець. І заявки робить так само консервативно. Він ніколи не відходить від правил, ніколи не випробовує долю. Міс Мередіт... – Лікар завагався.

– Так? Що міс Мередіт? – допитувався Пуаро.

– Вона робила помилки... раз чи двічі. Пригадую, що то було ближче до завершення вечора. Але, може, вона вже просто була

змучена чи давався взнаки брак досвіду. А ще у неї рука тремтіла...

Чоловік замовк.

– Коли в неї тремтіла рука?

– Коли ж це було? Не можу пригадати... Гадаю, вона просто хвилювалася. Мсьє Пуаро, ви змушуєте мене вигадувати всяке різне.

– Перепрошую. Є ще дещо, у чому мені потрібна ваша допомога.

– Я слухаю вас.

– Це доволі важко, – повільно протягнув Пуаро. – Розумієте, я просто не хочу сам підштовхувати вас до відповіді. Якщо я скажу: «Чи не бачили ви те-то й те-то?» – тоді я нав'яжу вам цей образ і ваша відповідь уже не буде такою автентичною. Тож дозвольте спробувати піти іншим шляхом. Докторе Робертс, чи не були б ви такі люб'язні описати для мене інтер'єр кімнати, в якій ви грали в бридж?

Лікар мав украй здивований вигляд.

– Інтер'єр кімнати?

– Якщо вам не важко.

– Друже мій, та я просто не знаю, з чого почати.

– Почніть з чого вам завгодно.

– Ну, там було багато меблів...

– *Non, non, non*^[23], благаю вас, спробуйте бути якомога точнішим.

Доктор Робертс зітхнув.

Він почав перелічувати, гумористично наслідуючи манеру аукціоніста:

– Один великий диван, оббитий парчею кольору слонової кістки, ще один великий диван, оббитий парчею зеленого кольору. Чотири чи п'ять великих крісел. Вісім чи дев'ять перських килимів. Набір із дванадцяти маленьких позолочених крісел у стилі ампір. Бюро у стилі Вільгельма та Марії^[24]. (Я почуваюсь як на аукціоні.) Розкішний комод у китайському стилі. Рояль. Були й інші меблі, але, боюся, я їх не запам'ятав. Шість першокласних японських гравюр. Дві китайські картини на дзеркалі. П'ять чи шість красивезних табакерок. На столі кілька японських нецке^[25] зі слонової кістки. Якісь старовинні вироби зі срібла... Тацци^[26] епохи Карла I, мабуть. Кілька баттерсїйських емальованих виробів...

– Браво, бравіссімо! – заплoduвав Пуаро.

– Парочка старих англійських глиняних пташок і, здається, статуетка Ральфа Вуда^[27]. А ще там були різні східні штучки – вигадливі вироби зі срібла, якісь прикраси. Я не сильно в такому розбираюся. Пам'ятаю пташок з челсійського фарфору. І кілька мініатюрних фігурок у коробочці – доволі гарненькі, мені такі подобаються. Це далеко не весь список, але це все, що я можу наразі пригадати.

– Неймовірно, – вигукнув Пуаро, висловлюючи своє захоплення. – У вас око справжнього спостерігача.

Лікар запитав з інтересом:

– Чи назвав я той предмет, який ви мали на увазі?

– А ось це найцікавіше, – промовив детектив. – Якби ви назвали той предмет, який був у мене на думці, то ви неабияк мене здивували б. Я так і знав, що ви його не назвете.

– Чому це?

– Можливо, тому, що його там і не було, – блиснув очима бельгієць.

Робертс витріщився на нього.

– Це мені про щось нагадує.

– Це нагадує вам про Шерлока Голмса, чи не так? Дивна поведінка собаки вночі. Собака цілу ніч мовчав. Оце й видається дивним!^[28] Ну а я не бачу нічого поганого в тому, щоб позичити чужі прийоми.

– Знаєте, мсьє Пуаро, я вже зовсім не розумію, до чого ви це все хилите.

– І це насправді чудово. Правду кажучи, так я й досягаю потрібних результатів.

Поки доктор Робертс намагався прийти до тями, Пуаро звівся на ноги й сказав з усмішкою на устах:

– Не біда, що ви не розумієте. Але знайте: те, що ви мені сказали, стане дуже корисним для моєї наступної зустрічі.

Лікар теж підвівся.

– Не розумію, як це може згодитися, але повірю вам на слово, – сказав він.

Чоловіки потиснули один одному руки.

Детектив спустився сходами лікаревого будинку й махнув рукою у бік таксі, що проїжджало повз.

– Чейн-лейн, 111, Челсі, – сказав він водієві.

Розділ одинадцятий. Місіс Лоррімер

Будинок за адресою Чейн-лейн, 111 виявився невеличкою охайною будівлею посеред тихої вулички. Двері були пофарбовані в чорний колір, а сходи були ретельно вибілені. Мідне дверне кільце та ручка дверей виблискували золотом у променях полудневого сонця.

Двері відчинила літня покоївка, вбрана у бездоганно білий фартух і чепчик.

У відповідь на запитання Пуаро вона відповіла, що господиня вдома.

Жінка повела відвідувача вгору по вузьких сходах.

— Як вас відрекомендувати, сер?

— Мсьє Еркюль Пуаро.

Покоївка запросила його до вітальні традиційної L-подібної форми. Чоловічок роззирнувся навколо, вивчаючи деталі кімнати. Гарні ретельно відполіровані меблі, такі, що передаються з покоління в покоління. Крісла та канапи вкриті блискучим ситцем. На стінах за старою модою розвішано кілька фотографій у срібних рамках. Загалом у кімнаті було досить простору та світла, а у високій вазі стояв обережок прекрасних хризантем.

Місіс Лоррімер увійшла у кімнату й попрямувала назустріч гостеві.

Вона потиснула йому руку, не виявивши жодного особливого подиву від несподіваного візиту, вказала на стілець, підсунула інший для себе і сказала щось про те, яким погожим видався сьогодні день.

Запала мовчанка.

— Сподіваюся, мадам, — почав Еркюль Пуаро, — ви пробачите мені цей раптовий візит.

Поглянувши прямо йому в очі, жінка запитала:

— Це діловий візит?

— Боюся, що так.

— Але ж ви розумієте, мсьє Пуаро, що, хоч я, безсумнівно, надам усю потрібну інформацію й допомогу суперінтендантові Баттлу та офіційному поліційному розслідуванню, я аж ніяк не зобов'язана робити те саме для приватного детектива?

– Я цілком усвідомлюю цей факт, мадам. Якщо ви вкажете мені на двері, то я покірно підую геть і залишу вас у спокої.

Місіс Лоррімер ледь-ледь усміхнулася.

– Гадаю, ще рано впадати в такі крайнощі, мсьє Пуаро. Я можу присвятити вам десять хвилин. Опісля на мене чекає гра в бридж, тож я муситиму вас покинути.

– Десять хвилин цілком досить для мене. Я хочу попросити вас, мадам, описати кімнату, в якій ви грали в бридж того вечора, кімнату, в якій було вбито містера Шайтану.

Місіс Лоррімер здійняла брови від здивування.

– Яке незвичне прохання! Не розумію, для чого це вам.

– Ох, мадам, уявіть, що ви граєте в бридж, а хтось вам говорить: «А чому ви кладете цього туза?» або «Чому ви ходите цим валетом, якого забирає королева, а не королем, який би дозволив забрати взятку?» Якби люди ставили вам такі запитання, то відповідати на них довелося б довго й нудно, чи не так?

Жінка легенько всміхнулася.

– Іншими словами, зараз у нашій грі ви експерт, а я новачок. Ну гаразд. – Вона замислилася на хвилину. – То була велика кімната. І в ній було чимало різних речей.

– Чи можете описати щось із них?

– Там були якісь скляні квіти... такі сучасні, доволі красиві... І я думаю, що були ще якісь картини в китайському чи японському стилі. А ще була ваза з крихітними червоними тюльпанами. Дивно, як то вони в таку ранню пору зацвіли.

– Ще щось?

– Боюся, я не сильно звертала увагу на деталі.

– А меблі... Ви пригадуєте колір їхньої оббивки?

– Гадаю, то був якийсь шовковистий матеріал. Це все, що я можу сказати.

– Чи звернули ви увагу на якісь маленькі предмети?

– На жаль, не дуже. Пам'ятаю лише, що їх там була сила-силенна. У мене взагалі склалося таке враження, наче я потрапила в кімнату до колекціонера.

На якусь мить запала цілковита тиша, а тоді місіс Лоррімер промовила зі слабкою усмішкою на вустах:

– Боюся, я вам не сильно допомогла.

– Я хотів би ще дещо вас запитати. – На цих словах Пуаро дістав листки з підрахунками балів гри. – Тут у нас три перші робери. Чи не могли б ви допомогти мені відтворити перебіг гри на основі цих записів?

– Ану дайте поглянути. – Здавалося, жінку зацікавила така ідея. Вона схилилася над записами.

– Так, то був перший ровер. Ми з міс Мередіт грали проти чоловіків. У першому геймі було заявлено чотири піки. Ми взяли їх і ще й додаткову взятку. В наступному розіграші було дві бубни, і доктор Робертс недобрав одну взятку. Пам'ятаю, що під час третього розіграшу ми довго вели торги. Міс Мередіт сказала «пас». Майор Деспард заявив чирву. Я теж спасувала. Доктор Робертс перескочив на три трефи. Міс Мередіт заявила три піки. Майор Деспард – чотири бубни. Я оголосила контру. Доктор Робертс заявив чотири чирви, на тому ми почали розіграш, але зрештою чоловіки недобрали одну взятку.

– *Epatant*^[29], – вигукнув Пуаро. – Яка пам'ять!

Місис Лоррімер продовжила, не звертаючи на нього уваги:

– У наступному розіграші майор Деспард спасував, а я зробила заявку без козира. Доктор Робертс заявив три чирви. Моя партнерка нічого не заявила. Деспард – чотири чирви. Я оголосила контру, і чоловіки врешті-решт недобрали дві взятки. Потім я була на роздачі, ми заявили чотири піки і забрали свої взятки.

Вона взяла наступний листочок.

– Тут трохи важче, – сказав детектив. – Майор Деспард любить викреслювати попередні записи.

– Мені здається, що спочатку обидві сторони втратили п'ятдесят очок. Потім доктор Робертс оголосив п'ять бубн, ми оголосили контру, і він залишився без трьох взятків. Далі ми оголосили три трефи, але гейм наші опоненти завершили на піках. Наступний гейм взяли ми з п'ятьма трефами. Потім ми опустилися на сто очок. Наші супротивники оголосили одну чирву, ми – два без козира і зрештою виграли ровер, заявивши чотири трефи.

Жінка перейшла до наступного листочка.

– Пригадую, що в цьому ровері зав'язалася справжня боротьба. Все почалося доволі стримано. Майор Деспард і міс Мередіт заявили одну чирву. Тоді ми втратили кілька п'ятдесяток, заявляючи чотири чирви і

чотири піки. Потім наші супротивники зіграли гейм на піках і їх було вже не зупинити. Після того три роздачі підряд ми опускалися дедалі нижче, але без контри. А тоді виграли гейм у грі без козира. Ось коли почалася справді епічна боротьба. Тут уже кожна зі сторін програвала по черзі. Доктор Робертс оголошував надто великі взятки. Втім, хоча він раз чи двічі на цьому добряче прогорів, його ризик виявився виправданим, оскільки кілька разів така його поведінка змусила міс Мередіт спасувати. Тоді він заявив дві піки, я – три бубни, він – чотири без козира, я – п'ять пік, а він раптом перескочив на сім бубн. Нам, звісно ж, оголосили контру. Він доволі безпідставно оголосив такі високі взятки. Але якимось дивом ми їх взяли. Я навіть не думала, що ми зможемо виграти, коли побачила його карти. Якби наші супротивники розіграли чирву, то ми недобрали б три взятки. Але вони поклали трефового короля і ми виконали контракт. То була неабияка гра.

– *Je crois bien*^[30], великий шлем у хиткій позиції^[31] та ще й оголошена контра. Така гра викликає цілу бурю емоцій! Чесно кажучи, мені забракло б духу зіграти великий шлем. Я намагаюся просто собі насолоджуватися грою.

– Оце ви дарма, – сказала місіс Лоррімер із запалом у голосі. – Гру треба вести на повну.

– Маєте на увазі, що треба йти на ризик?

– Якщо провести торги з розумом, тоді немає жодного ризику. Математичний прорахунок дає впевненість. На жаль, мало хто насправді вміє добре проводити торги. Більшість людей ще можуть сяк-так розрахувати перші заявки, але потім зовсім втрачають голову. І тоді вони вже не можуть відрізнити руку^[32] з виграшними картами від руки без програшних карт. Але не буду читати вам лекцію про гру в бридж чи про те, як не збитися з підрахунку, мсьє Пуаро.

– Втім, це неодмінно покращило б мою гру, мадам.

Місіс Лоррімер повернулася до розгляду рахунків.

– Після такої зворушливої гри наступні роздачі пройшли доволі стримано. У вас є рахунок четвертого робера? О так, бачу. Тут ми йшли нога в ногу: жодній зі сторін не вдалося сильно відірватися.

– Так часто буває ближче до кінця вечора.

– Так, тоді починаєш грати несміливо, але згодом усе стає на свої місця.

Детектив позбирав листки й легенько вклонився господині дому.

– Мадам, мушу визнати, що ваша здатність пам'ятати гру в усіх деталях просто феноменальна! Таке враження, наче ви можете пригадати все до останньої карти!

– Гадаю, таки можу!

– Пам'ять – це прекрасний дар. Завдяки їй минуле ніколи не залишається в минулому. Гадаю, що в людини з такою пам'яттю, як у вас, усі спогади завжди постають прямо перед очима, а кожна пройдешня подія така яскрава, наче відбулася тільки вчора. Чи не так?

Жінка кинула на нього швидкий погляд. Її очі були широко розплющені й, здавалося, трохи потемніли.

Вже за секунду вона знову повернулася до свого звичного образу світської дами. Однак Еркюль Пуаро не мав жодного сумніву: його слова її зачепили.

Місіс Лоррімер звелася на ноги.

– Боюся, мені вже пора йти. Дуже перепрошую, але я не можу запізнитися.

– Так-так, звісно. Пробачте, що забрав у вас час.

– Даруйте, що не змогла вам сильно допомогти.

– Але ви мені таки допомогли, – запевнив бельгієць.

– Дуже в цьому сумніваюся.

Її голос був сповнений рішучості.

– Але це справді так. Ви сказали мені дещо, що я хотів дізнатися.

Місіс Лоррімер не стала запитувати, що саме це було.

Детектив простягнув руку й сказав:

– Дякую, мадам, за ваше терпіння.

Потиснувши його руку у відповідь, жінка промовила:

– Знаєте, ви надзвичайна людина, мсьє Пуаро.

– Я такий, яким мене створив Господь, мадам.

– Гадаю, усі ми такі, якими нас створив Господь.

– Ні, не всі, мадам. Деякі з нас хочуть підправити Його творіння.

Містер Шайтана, наприклад.

– Що ви маєте на увазі?

– У нього був відмінний смак щодо *objets de vertu*^[33] та *bric-à-brac*^[34]. Він міг би на цьому зупинитися. Втім, він вирішив почати колекціонувати ще й інші речі.

– Які речі?

– Скажімо так – сенсації.

– Хіба ж це не було *dans son caractère*^[35]?

Пуаро похмуро похитав головою.

– Він занадто сильно ввійшов у роль диявола. Але він не був дияволом. *Au fond*^[36], він був дурним чоловіком. І саме тому він і помер.

– Тому що був дурний?

– Це гріх, який ніколи не прощається і завжди карається, мадам.

На мить запала тиша. Тоді бельгієць сказав:

– Я вже буду йти. Дякую безмежно за вашу готовність допомогти, мадам. Я більше не смітиму турбувати вас своїми візитами, хіба що ви самі захочете, щоб я прийшов.

Жінка здивовано здійняла брови.

– Мій любий мсьє Пуаро, чого це раптом я мала б хотіти, щоб ви до мене прийшли?

– Гадаю, це цілком можливо. Просто припущення. Якщо ви забажаєте побачитися зі мною, то знайте, що я обов'язково прийду.

Він ще раз уклонився і вийшов із кімнати.

Уже на вулиці детектив сказав сам до себе:

– Я маю рацію... Я впевнений, що маю рацію... Все має бути саме так!

Розділ дванадцятий. Енн Мередіт

Місіс Олівер не без труднощів вибралася з водійського сидіння свого маленького двомісного автомобіля. По-перше, виробники сучасних автівок, очевидно, гадають, що за кермом їздять лише граційні джоймовочки. Ба більше, зараз стало модно випускати машини з низькими сидіннями. Тож жінці середніх літ із немалими пропорціями доводиться виконувати цілі акробатичні номери, щоб вибратися з-під водійського керма назовні. По-друге, сидіння поруч із водійським було завалене різноманітними картами, сумочкою, трьома романами та великим пакетом яблук. Місіс Олівер страшенно любила яблука і якось навіть з'їла їх аж п'ять фунтів за раз, працюючи над складним сюжетом «Смерті у ринві», а потім із жахом усвідомила, що зробила, коли відчула перші ознаки болю в животі через годину і десять хвилин після початку важливого обіду, організованого на її честь.

Зробивши останній рішучий ривок і штовхнувши коліном непокірливі дверцята автомобіля, жінка трохи зарізко вискочила на тротуар біля брами котеджу «Вендон», а разом із нею на тротуар також посипалися огризки яблук.

Вона глибоко зітхнула, відсунула свого солом'яного капелюха з очей так, що той примостився на її маківці на старомодний манір, схвальним поглядом оглянула свій твідовий костюм, який спеціально вдягла для сьогоднішньої okazji, ледь насупилася, зрозумівши, що забула перевзути свої лаковані туфлі на високих підборах, які звично носила лише в місті, а тоді прочинила перед собою браму котеджу й попрямувала стежкою до входних дверей. Вона подзвонила в дзвінок і взялася за вигадливе дверне кільце у формі жаб'ячої голови, вистукавши жваве «тук-тук-тук».

Не отримавши жодної відповіді, вона повторила свої рухи знову.

Прочекавши ще хвилину-дві, місіс Олівер вирішила податися в розвідку навколо будинку.

Позаду котеджу вона побачила невеличкий старого стилю сад з айстрами та хризантемами, що хаотично повиростали то тут, то там. За

садком було поле, а за полем тягнулася річка. День видався дуже теплим як на жовтень.

Дві дівчини саме йшли полем у напрямку котеджу. Щойно вони зайшли крізь браму в сад, перша з них стала як укопана.

Місіс Олівер виступила назустріч.

– Як поживаєте, міс Мередіт? Ви ж мене пам’ятаєте, правда?

– О, так, так, звісно. – Енн Мередіт поспішила простягнути руку на знак вітання. Її очі були широко розплющені, і дівчина здавалася приголомшеною. Втім, вона швидко опанувала себе.

– Це моя подруга, з якою я живу – міс Довз. Родо, познайомся, це місіс Олівер.

Інша дівчина була високою, темноволосою та сповненою енергії. Вона почала схвильовано говорити:

– Невже ви та сама місіс Олівер? Аріадна Олівер?

– Так, це я, – відповіла гостя, а тоді повернулася до Енн і додала: – Люба моя, чому б нам десь не сісти? Бо я маю вам чимало всього розповісти.

– Так, звичайно. Може, вип’ємо чаю?

– Чай може почекати, – відповіла місіс Олівер.

Енн повела письменницю до купки розкладних та плетених стільців, усі з яких бачили кращі дні. Місіс Олівер пригляділа собі найбезпечніший із вигляду стілець, бо вже не раз мала неприємний досвід із ненадійними садовими меблями.

– Що ж, голубонько, – жваво промовила вона. – Перейдімо одразу до суті справи. Я хочу поговорити про те вбивство. Ми не можемо залишатися осторонь і мусимо щось зробити.

– Щось зробити? – перепитала Енн.

– Саме так, – відповіла місіс Олівер. – Не знаю, що *ви* собі там думаєте, але я не маю жодного сумніву щодо того, хто це зробив. Це той лікар. Як його? Робертс. Так-так! Робертс. Валлійське ім’я! Завжди знала, що валлійцям не можна вірити! У мене нянька була валлійка. Якось вона відвезла мене до Гаррогейта, а потім поїхала додому, забувши мене там. Така от була зовсім ненадійна. Але зараз не про неї. Це зробив Робертс. Ось що зараз головне. І ми повинні об’єднати наші зусилля, щоб довести його провину.

Рода Довз раптом розсміялася, а тоді вся залилася рум’янцем.

– Даруйте. Просто ви така... зовсім не така, якою я вас уявляла.

– І тепер ви розчарувалися, я так розумію, – спокійно відказала місіс Олівер. – Я вже до такого звикла. Це неважливо. Важливо довести, що це зробив Робертс!

– Але як? – запитала Енн.

– Що ти одразу руки опускаєш, Енн? – вигукнула Рода. – Я знаю, що місіс Олівер неймовірна. Вона, без сумніву, знає все про такі речі й зробить усе так, як сам Свен Г'єрсон.

Легенько зашарівшись від згадки імені свого знаменитого фінського детектива, письменниця сказала:

– Ми маємо це зробити, і я скажу вам, голубонько, чому це так важливо. Ви ж не хочете, щоб люди думали, що вбивця – це *ви*?

– Але чому хтось мав би так подумати? – запитала дівчина, а її обличчя аж розпашіло.

– Ви ж знаєте, які бувають люди! – промовила місіс Олівер. – На долю трьох безневинних осіб випаде стільки ж підозр, як і на того, хто вчинив злочин.

Енн Мередіт повільно протягнула:

– Але я й досі не зовсім розумію, чому ви прийшли *саме до мене*, місіс Олівер.

– Бо мені байдуже до інших двох! Місіс Лоррімер – одна з тих жіночок, що зранку до ночі грають у бридж по карткових клубах. Знаю я таких залізних леді, вони можуть самі за себе постояти! До того ж вона вже немолода. Їй не буде жодної шкоди від того, що хтось її в чомусь підозрюватиме. А от для юної дівчини така ситуація дуже несприятлива, у неї ж бо ще все життя попереду.

– А як щодо майора Деспарда? – запитала Енн.

– Пхе! – вигукнула гостя. – Він чоловік! Я ніколи не хвилююся про чоловіків. Вони можуть самі про себе подбати. Власне кажучи, це їм дуже добре вдається. Ба більше, майор Деспард неабияк насолоджується небезпечним життям. Зараз він розважається вдома замість того, щоб шукати пригод на Іраваді... тобто Лімпопо, чи як вона там зветься? Ну, знаєте, про що я? Про ту жовту африканську річку, яку так любляють чоловіки. Ні-ні, за цих двох я аж ніяк не турбуюся.

– Це дуже мило з вашого боку, – повільно проказала Енн.

– Яка ж це жахлива історія, – озвалася Рода. – Енн почувається просто роздавленою після того вечора. Розумієте, місіс Олівер, вона у

нас надзвичайно чутлива. І я гадаю, що ви маєте рацію. Не можна просто сидіти й постійно про це все думати. Потрібно щось робити.

– Звісно, що так, – погодилася жінка. – Правду кажучи, я ще ніколи не мала справи з убивством у реальному житті. Ну і якщо вже бути зовсім чесною, то розслідування реальних убивств теж не зовсім моє. Я звикла знати все наперед, якщо ви розумієте, про що я. Втім, я не збираюся залишатись осторонь, віддавши справу в руки трьох чоловіків і пропустивши все найцікавіше. Я завжди казала, що, якби Скотленд-Ярд очолила жінка...

– Так-так? – вигукнула Рода, нахилившись вперед і аж розтуливши вуста. – Якби ви очолювали Скотленд-Ярд, що б ви зробили?

– Я негайно б арештувала доктора Робертса...

– Справді?

– Однак я не очолюю Скотленд-Ярд, – підсумувала письменниця, відступаючи від небезпечних фантазувань. – Я просто собі звичайна людина...

– Це зовсім не так, – втрутилася Рода, одразу знімаючи від свого компліменту.

– Ну що ж, – продовжила місіс Олівер, – ось ми з вами три приватні особи – три звичайні жінки. Подивімось, на що ми здатні, об'єднавши наші зусилля.

Енн Мередіт замислено кивнула, а тоді промовила:

– А чому ви вважаєте, що це зробив доктор Робертс?

– Він абсолютно пасує до типу людини, здатної на вбивство, – не роздумуючи відповіла місіс Олівер.

– Але хіба... – Енн завагалася на якусь мить. – Може б, лікар... Ну, тобто, можливо, лікареві легше було б використати якусь отруту абощо?

– Зовсім ні. Отрута чи будь-які лікарські засоби одразу б його виказали. Згадайте, наприклад, як часто вони залишають свої портфелі з усіма можливими небезпечними медикаментами по всьому Лондону і як часто їх тоді крадуть. Ні-ні, саме через те, що він і є лікарем, він ніколи не використав би щось із медичного арсеналу.

– Зрозуміло, – сказала Енн не без вагань у голосі.

Тоді дівчина додала:

– Але чому, на вашу думку, він хотів убити містера Шайтану? Ви маєте якісь здогади?

– Здогади? Та в мене їх ціла купа. Власне кажучи, в цьому й уся складність. З цим мені завжди доводилося найважче. Я ніколи не можу думати лише про один-єдиний сюжет. У мене в голові їх нараз штук п'ять щонайменше, і для мене справжні пекельні муки – намагатися вибрати один із них. Отож я можу назвати цілих шість логічних причин убивства. Біда в тому, що наразі я ніяк не можу знати, яка з них істинна. Що ж, почнімо. Насамперед Шайтана міг бути лихварем. Він справляв враження доволі слизького типа. Можливо, він тримав Робертса залізною хваткою, тож лікар убив його, тому що не мав грошей для повернення позики. Або ж Шайтана знечестив його дочку чи сестру. Чи, наприклад, Робертс міг бути двоєженцем, а Шайтана міг довідатися про це. Або, ймовірно, Робертс одружився з двоюрідною сестрою Шайтани і тепер зможе успадкувати всі його гроші через неї. Або ж... скільки ми вже маємо?

– Чотири, – сказала Рода.

– Або ж – оце хороша теорія – припустімо, що Шайтана знав якийсь секрет із минулого Робертса. Ви, голубонько, мабуть, не помітили цього, але Шайтана сказав дещо доволі цікаве під час вечері. Після того ще якась така дивна мовчанка запала.

Енн нахилилася, щоб торкнутися пальцем гусені, і промовила:

– Здається, я нічого такого не пригадую.

– Що він сказав? – поцікавилася Рода.

– Та щось про... Як же ж там було? Нещасний випадок і отруту. Точно не пригадуєте?

Ліва рука Енн міцно вп'ялася в плетіння крісла.

– Може, щось трохи, – стримано відповіла вона.

Рода раптом звернулася до подруги:

– Люба, тобі треба накинути пальто. Вже ж давно не літо. Сходи вдягнися.

Енн похитала головою.

– Мені не холодно.

Втім, при цих словах її тілом пройшла дивна дрож.

– Розумієте тепер мою теорію? – продовжила місіс Олівер. – Гадаю, якийсь із лікарєвих пацієнтів начебто випадково отруївся. Однак насправді це було діло рук Робертса. Думаю, він багатьох людей убив у такий спосіб.

Раптом щоки Енн знову набралися рум'янцем.

– Хіба лікарі зазвичай ставлять собі за мету вбивати своїх пацієнтів цілими пачками? Чи не нашкодило б це їхній репутації?

– Звісно, потрібна певна причина для вбивства, – невиразно промовила письменниця.

– Я вважаю таку теорію абсурдною, – рішуче заявила дівчина. – Абсолютно абсурдною і вкрай мелодраматичною.

– Енн, перестань! – вигукнула Рода, згораючи від сорому. Вона подивилася на гостю. Її погляд нагадував погляд розумного спанієля, який хоче щось сказати своєму господареві. «Спробуйте зрозуміти її. Будь ласка, спробуйте зрозуміти її», – ось що промовляли очі дівчини.

– Як на мене, місіс Олівер, то це першокласна теорія, – виголосила Рода з цілковитою щирістю в голосі. – До того ж лікар міг використати щось, що не залишає жодного сліду, чи не так?

– О! – вигукнула Енн.

Обидві її співрозмовниці повернулися, щоб подивитися на неї.

– Я пригадала ще дещо, – сказала вона. – Містер Шайтана згадував про те, що лікарі можуть робити якісь речі в лабораторіях. Він хотів щось цим сказати.

– Але про це згадував не містер Шайтана. – Місіс Олівер похитала головою. – Про це згадував майор Деспард.

Звук чийхось кроків по садовій стежці змусив жінку обернутися.

– Он воно що! – вигукнула вона. – Про вовка промовка!

У цю мить з-за рогу будинку вийшов майор Деспард.

Розділ тринадцятий. Другий гість

Майор Деспард явно не очікував побачити тут місіс Олівер, тож ця зустріч застала його зненацька. Обличчя чоловіка налилося таким багряним рум'янцем, що цього не можна було сховати навіть за шаром засмаги. Через своє хвилювання, підійшовши до Енн Мередіт, він почав говорити дещо обірваними фразами.

– Даруйте, міс Мередіт, – сказав він. – Дзвонив у дзвінок. Там нікого. Я тут проїжджав повз. Подумав, може, навідаю вас.

– Пробачте, що вам ніхто не відповів, – перепросила Енн. – У нас немає покоївки. Тут працює одна жіночка, але вона приходить лише вранці.

Енн познайомила майора з Родою, і та запропонувала гостям випити чаю.

– Ходіте краще всередину. Надворі стає прохолодно.

Усі четверо зайшли в будинок. Рода одразу побігла на кухню, а місіс Олівер промовила:

– Оце так збіг. Треба ж було нам усім тут зустрітися.

– І не кажіть, – повільно протягнув Деспард.

Він кинув на жінку задумливий погляд, яким наче вивчав її.

– Я саме казала міс Мередіт, – продовжила місіс Олівер, отримуючи неабияке задоволення від ситуації, – що нам потрібно скласти план дій. Щодо викриття вбивці, я маю на увазі. Звісно ж, це був той лікар. Ви ж згодні зі мною?

– Не можу нічого сказати. Занадто мало інформації.

Письменниця скорчила свою улюблену гримасу а-ля «Ох же ж ці чоловіки!».

В повітрі повисла атмосфера напруження. Жінка одразу це відчула. Щойно Рода принесла чай, гостя встала й сказала, що повинна повертатися в місто. І ні-ні, вона дуже вдячна за люб'язний прийом, але в жодному разі не може залишитися на чай.

– Я дам вам свою візитку, – сказала вона. – Ось, тримайте, тут моя адреса. Заходьте до мене в гості, коли будете в місті, і ми собі про все поговоримо й спробуємо придумати щось, що допоможе нам докопатися до істини.

– Я проведу вас до брами, – запропонувала Рода.
Коли вони йшли стежкою, з дому вибігла Енн Мередіт і наздогнала їх.

– Я тут собі подумала, – вигукнула вона.

Її бліде обличчя сповнилося незвичної рішучості.

– Слухаю вас, моя люба.

– Я вдячна за вашу турботу, місіс Олівер. Але я радше воліла б нічого не робити. Я хочу сказати... То був такий жах. Я просто хочу забути про це.

– Дитинко моя, але річ у тім, чи ж вам *дадуть* про це забути.

– Що ж, я прекрасно розумію, що поліція не залишить мене в спокої. Ймовірно, вони прийдуть сюди й ставитимуть ще багато-багато запитань. Я готова до цього. Але поза тим, тобто поза рамками офіційного розслідування, я не хочу про це думати, як і не хочу, щоб щось мені про це нагадувало. Можете називати мене боягузкою, але я так вирішила.

– Ох, Енн! – видобула Рода.

– Я розумію, як ви почуваєтеся, але гадаю, що ви чините не дуже розумно, – відповіла місіс Олівер. – Якщо поліція залишиться без сторонньої допомоги, тоді вона ніколи не дізнається правди.

Енн Мередіт знизала плечима.

– Невже це справді має значення?

– Чи це має значення? – вигукнула Рода. – Звісно, це *має* значення, правда ж, місіс Олівер?

– Я не маю жодного сумніву щодо цього, – сухо сказала та.

– Я з вами не погоджуюся, – вперлася Енн. – Ті, хто мене знає, ніколи навіть не подумують, що це могла зробити я. Тож я не бачу жодних причин для втручання. Нехай поліція робить свою роботу й докопується до істини.

– Ох, Енн, ти *зовсім* не вмієш боротися, – прокоментувала її подруга.

– Хай там як, але це те, чого я хочу, – сказала Енн. Вона простягла руку. – Дуже дякую вам, місіс Олівер. Я рада, що ви завітали сьогодні.

– Що ж, якщо така ваша воля, то тут нема про що більше говорити, – весело проказала письменниця. – Я в будь-якому разі не збираюся сидіти склавши руки. Бувайте, голубонько. Заходьте до мене в гості в Лондоні, якщо передумаєте.

Жінка сіла в машину, завела мотор і почала від'їжджати, радісно помахавши дівчатам рукою на прощання.

Раптом Рода кинулася до автомобіля й заскочила на підніжку.

– А те, що ви сказали про «заходити до вас у гості», – проговорила вона на одному подиху, – це стосується лише Енн чи мене також?

Місіс Олівер натиснула на гальма.

– Звісно ж, я мала на увазі вас обох.

– О, дякую вам. Не зупиняйтеся. Я, мабуть, якось навідаю вас... Є дещо... Ні-ні, не зупиняйтеся, я можу зіскочити.

Дівчина так і зробила, помахала гості рукою й побігла назад до брами, де стояла Енн.

– Що, заради всього святого, ти..? – почала та.

– Хіба ж вона не диво? – запитала захоплена Рода. – Мені вона так подобається. А ще в неї були різного кольору панчохи. Ти помітила? Я впевнена, що вона страшенно розумна. Тут без варіантів. Як же ж інакше вона могла написати всі ці книжки? От би було чудесно, якби вона першою розкрила цю справу, і тоді поліція і всі решта просто роти б пороззявляли.

– Навіщо вона сюди приїжджала? – запитала Енн.

Рода втупилася в подругу поглядом своїх широко розплющених очей.

– Сонце, вона ж тобі казала...

Енн лише відмахнулася рукою.

– Треба повертатися всередину. Я зовсім забула, що залишила його там самого.

– Майора Деспарда? А він надзвичайно симпатичний чоловік, правда ж, Енн?

– Гадаю, що так.

Дівчата попрямували стежкою до будинку.

Майор Деспард стояв біля каміна, тримаючи чашку з чаєм у руці.

Енн почала було вибачатися за те, що залишила його самого, але він зупинив її.

– Міс Мередіт, я хочу пояснити, чому так раптом звалився вам як сніг на голову.

– Ох, але...

– Я сказав, що проїжджав повз. Але це не зовсім так. Я прийшов до вас у справі.

– Звідки ви дізналися мою адресу? – повільно запитала Енн.

– Від суперінтенданта Баттла.

Він побачив, як від згадки цього імені дівчина трохи знітилася.

Тоді гість продовжив швидким темпом:

– Баттл зараз прямує сюди. Я випадково побачив його на вокзалі Паддінгтон. Тоді я сів у машину й примчав до вас. Я знав, що за просто випереджу потяг.

– Але навіщо?

Деспард завагався буквально на секунду, а тоді відповів:

– Не сприйміть за нахабність, але в мене склалося враження, що ви, як то кажуть, «сама-самісінька на білому світі».

– Вона не сама, у неї є я, – втрутилася Рода.

Деспард швидко кинув погляд на Роду, вподобавши її дещо хлопчачу, але красиву постать, яка спиралася об камінну полицку й ковтала кожне його слово. З них вийшла б гарна пара.

– Я не маю жодного сумніву, що ви найвідданіша подруга, про яку міс Мередіт могла лише мріяти, – ввічливо сказав він. – Але я подумав, що за певних незвичних обставин підтримка людини, яка має трохи життєвської мудрості, не буде зайвою. Відверто кажучи, ситуація така: міс Мередіт перебуває під підозрою у скоєнні вбивства. Те саме стосується й мене, і ще двох людей, які були з нами в кімнаті того вечора. Це не дуже приємна ситуація, і вона тягне за собою певні труднощі та небезпеки, про які хтось такий молодий і недосвідчений, як ви, міс Мередіт, може й не здогадуватися. На мою думку, вам слід звернутися до дуже хорошого адвоката й покластися на нього. Можливо, ви вже так і зробили?

Енн Мередіт похитала головою.

– Я навіть не думала про це.

– Так я й знав. Може, маєте якусь надійну людину в Лондоні?

Енн знову похитала головою.

– Та я не можу сказати, що мені коли-небудь узагалі був потрібен адвокат.

– Є містер Бері, – озвалася Рода. – Але йому вже щонайменше сто два роки й він трохи тю-тю.

– Якщо дозволите дати вам пораду, міс Мередіт, то я б рекомендував звернутися до містера Майгерна, мого власного

адвоката. Сама його фірма називається «Джейкобс, Піл і Джейкобс». Це професіонали своєї справи з колосальним досвідом роботи.

Обличчя Енн зблідло. Дівчина сіла.

– Це справді необхідно? – запитала вона тихим голосом.

– Я наполегливо рекомендував би вам так зробити. У таких справах бувають різного ґатунку юридичні підводні камені.

– А ці люди... вони дуже дорого коштують?

– Їхня вартість не має жодного значення, – сказала Рода. – З цим ми все владнаємо, майоре Деспард. Я вважаю, що ви маєте рацію. Енн потрібен захист.

– Гадаю, ціна за їхні послуги буде цілком прийнятною, – відповів Деспард, а тоді додав серйозним тоном: – Міс Мередіт, я справді думаю, що це буде розумним рішенням.

– Гарзд, – повільно проказала вона. – Якщо ви вважаєте це за потрібне, то я так і зроблю.

– Чудово.

– Це так люб'язно з вашого боку, майоре Деспард, – сердечно промовила Рода. – Справді неймовірно люб'язно.

– Дякую, – промовила Енн. Вона завагалася на мить, а тоді додала: – Ви казали, сюди прямує суперінтендант Баттл?

– Так. Але вам нема чого тривожитися. Це неминуха процедура.

– О, так, я знаю. Власне кажучи, я вже чекала на нього.

– Бідолашна, – не витримала Рода. – Ця ситуація її просто вбиває. Ну як так, чому все має бути так страшенно несправедливо?

– Не можу з вами не погодитися, – сказав Деспард. – Справжнє паскудство, що юна леді має бути втягнута у щось настільки жахливе. Той, хто бажав устроїти ножа Шайтані в груди, міг би обрати якесь інше місце чи час.

– Як ви гадаєте, хто це зробив? Доктор Робертс чи та місіс Лоррімер? – прямо запитала Рода.

Слабенька усмішка ледь припідняла кутики Деспардових уст.

– Хто його знає. Може, то був і я.

– О, ні, ні, – скрикнула Рода. – Ми з Енн знаємо, що *ви* цього точно не робили.

Він подивився на них обох ласкавим поглядом.

Двійко милих дітей. Зворушливо сповнені довіри й чесності. Юна міс Мередіт – маленьке боязке дівча. Але нічого, Майгерн їй точно

допоможе. Однак друга дівчина – справжній боєць. Він сумнівався, що вона так само занепала б духом, якби опинилася на місці своєї подруги. Деспард зробив висновок, що вони хороші дівчата, і хотів більше про них дізнатися.

Ось які думки стрельнули йому в голову, проте вголос він сказав таке:

– Ніколи не сприймайте нічого за чисту монету, міс Довз. Я не ціную людське життя так сильно, як його цінують більшість людей. Наприклад, я зовсім не поділяю всієї цієї істерії навколо смертей в автокатастрофах. Людині завжди загрожує небезпека – від автомобілів, мікробів і ще тисячі інших речей. Ми можемо загинути як не від одного, так від чогось іншого. Але коли ми починаємо всього боятися, коли девіз «Безпека понад усе» стає нашим життєвим кредо, то ми вже однаково що мертві.

– О так, так, я з вами цілком і повністю погоджуюся, – випалила Рода. – Я вважаю, що жити потрібно на повну, не оминаючи небезпек. Якщо ці небезпеки, звісно, трапляються на шляху. Адже загалом життя страшенно нудне.

– Але не завжди.

– Це у вас так. Ви подорожуєте по найвіддаленіших куточках світу, боретеся з тиграми, полюєте на тварин, піщані блохи стрибають вам на ноги, а різні комахи так і хочуть вас укусити. Таке життя позбавлене будь-якого комфорту, але повниться нескінченними враженнями й хвилюваннями.

– Що ж, міс Мередіт теж отримала свою дозу вражень і хвилювань. Гадаю, не часто випадає побувати *на місці злочину* під час скоєння самого вбивства...

– О ні, перестаньте! – викрикнула Енн.

– Пробачте, – враз перепросив чоловік.

Проте Рода додала із зітханням:

– Звичайно, ця ситуація жахлива, але вона також украй цікава! Гадаю, Енн недооцінює це. А от місіс Олівер, як мені здалося, просто в захваті, що їй довелося побувати на місці злочину в ту ніч.

– Місіс..? А, та ваша огрядна подруга, що пише книги про фіна, чиє ім'я неможливо вимовити, не зламавши язика? То вона тепер що, вирішила побавитися в детектива в реальному житті?

– Вона хоче спробувати.

– Що ж, побажаймо їй успіху. Буде кумедно, якщо їй вдасться переплюнути Баттла й компанію.

– А який із себе цей суперінтендант Баттл? – поцікавилася Рода.

Майор Деспард відповів серйозним тоном:

– Він надзвичайно проникливий чоловік. Людина неабияких здібностей.

– Ого! – вигукнула Рода. – А Енн казала, що він справив на неї враження не дуже розумної людини.

– Повірте, це просто його тактика. Але не дайте йому ввести вас в оману. Баттл насправді далеко не дурень.

Майор підвівся.

– Що ж, мені вже пора. Але перш ніж я піду, хотів би сказати ще одну річ.

Енн теж звелася на ноги.

– Яку річ? – запитала вона, простягнувши руку вперед.

Деспард помовчав якусь мить, ретельно обдумуючи слова. А потім взяв її руку в свою. Він зазирнув прямо в її широкі красиві сірі очі.

– Не ображайтесь на те, що я зараз скажу, – почав він, – але цілком можливо, що у ваших із Шайтаною стосунках було щось таке, про що ви не хотіли б нікому розповідати. Якщо це справді так – будь ласка, не зліться на мене (він відчув, як її рука інстинктивно смикнулася) – ви маєте повне право відмовитися відповідати на будь-які запитання суперінтенданта без присутності вашого адвоката.

Енн таки висмикнула свою руку. Її широко розплющені сірі очі аж почорніли від гніву.

– Та не було, не було *нічого*... Я заледве знала того жахливого чоловіка.

– Перепрошую, – сказав майор Деспард. – Я просто хотів, щоб ви знали.

– Це правда, – озвалася Рода. – Енн майже не знала його. Він їй не сильно подобався, але він влаштовував фантастичні прийоми.

– Здається, – похмуро зазначив майор Деспард, – це була єдина хороша річ, яку робив покійний містер Шайтана.

– Суперінтендант Баттл може запитувати мене про все, що забажає, бо мені нічого приховувати, абсолютно *нічого*, – холодним тоном заявила Енн.

– Я ще раз перепрошую, – повторив Деспард із максимальною делікатністю.

Вона подивилася на нього. Її гнів угамувався, і дівчина всміхнулася майорові ніжною, солодкою усмішкою.

– Все гаразд, – сказала вона. – Я знаю, що ви робите це з найкращими намірами.

Енн знову простягла йому руку. Він узяв її й сказав:

– Ви ж знаєте, що ми з вами в одному човні. І краще нам триматися разом...

Вона провела Деспарда до брами. Коли повернулася, Рода дивилась у вікно й посвистувала. Почувши кроки подруги, та озирнулася.

– Він страшенно привабливий, Енн.

– Так, він милий.

– Набагато більше, ніж просто милий... У мене від нього аж голова обертом. Шкода, що це не я була на тій вечірці замість тебе. Я б отримувала таке задоволення від усього цього... Мене хочуть загнати в пастку... Кат уже нагострив свою сокиру...

– Нічого ти не отримувала б. Не мели дурниць, Родо.

Голос Енн прозвучав дуже різко. Потім вона заспокоїлася й промовила м'якшим тоном:

– Так мило з його боку, що він примчав іздалеку, щоб допомогти дівчині – цілковитій незнайомці, – яку бачив лише раз у житті.

– О, та ти йому сподобалася. Це очевидно. Чоловіки не роблять нічого безкорисливого і з виняткової доброти. Він не примчав би сюди, якби ти була косооким прищавим дівчиськом.

– Ти так вважаєш?

– Ну а хіба не так, дурненька? Якщо хтось і хотів тобі сьогодні *безкорисливо* допомогти, то це місіс Олівер.

– Не подобається вона мені, – різко обірвала Енн. – Я маю якесь передчуття... Цікаво, яка була справжня мета її візиту?

– Ми, жінки, завжди схильні радше підозрювати інших жінок. Гадаю, в майора Деспарда не менше прихованих мотивів.

– Це зовсім не так, – гаряче запротестувала Енн, а потім залилася рум'янцем під звук сміху Роди Довз.

Розділ чотирнадцятий. Третій гість

Суперінтендант Баттл прибув до Воллінгфорда близько шостої вечора. Замість одразу навідатися з допитом до Енн Мередіт, він вирішив дізнатись якомога більше інформації з місцевих пліток.

Зібрати таку інформацію було нескладно. Він нікому прямо не казав, хто він і яка його професія, втім, люди самі зробили висновки щодо його соціального статусу й роду діяльності, причому висновки ці доволі різнилися.

Щонайменше двоє людей упевнено ствердили б, що він був будівельником із Лондона, який приїхав сюди подивитися, чи можна побудувати в котеджі додаткове крило. Ще хтось сказав би, що він був одним із тих відпочивальників, що полюбують орендувати мебльовані котеджі на вихідні. А ще дві особи безапеляційно заявили б, що він був представником одної тенісної контори.

Всі, з ким удалося поспілкуватися поліціянту, говорили про міс Мередіт лише все найкраще.

— Котедж «Вендон»? Так-так, на Марлбері-роуд. Ви його одразу побачите. Так, дві юні леді. Міс Довз і міс Мередіт. Дуже приємні дівчата. Завжди такі тихенькі.

Кілька років? О ні, не так довго. Зо два роки. То був вересень, коли вони заїхали. Купили будинок у містера Пікерсгілла. Той ніколи тут сильно не бував після смерті дружини.

Співрозмовник суперінтенданта вперше чує, що вони приїхали з Нортумберленда. Він гадав, вони були з Лондона. Тут їх усі люблять. Хоча спершу дехто поставився до цього по-старомодному, тож казали, що двом молодим дівчатам негоже жити самим. Але дівчата поводитися дуже стримано. Вони не з тих, що люблять улаштовувати п'яні гуляння на вихідних. Міс Рода — така більш бойова, а міс Мередіт — тихенька, як мишка. Так-так, за будинок заплатила міс Довз. Це вона мала гроші.

Зрештою, розпитування поліціянта привело його до місіс Аствелл, тої самої, яка «приходила» у котедж «Вендон» лише вранці.

Вона була з тих дам, що люблять поговорити.

– Ні, сер. Навряд чи вони збираються продавати будинок. Не так скоро. Вони ж лише два роки тому переїхали сюди. Так, сер, я допомагала їм по господарству від самого початку. Я працюю з восьмої до дванадцятої. Вони дуже приємні, чудові юні леді. Завжди раді трохи пожартувати чи повеселитися. Ніколи не задирають носа.

Я не можу сказати напевне, чи це саме та міс Довз, яку *ви* знали. Маю на увазі, чи це та сама *сім'я*. Мені здається, вона родом із Девоншира. Вона отримує звідтам один крем і каже, що він їй нагадує про дім. От я й подумала, що вона звідтам.

Не можу з вами не погодитися, що це сумно, що так багато молодих жінок сьогодні мають самі заробляти собі на життя. Цих юних леді не назвеш дуже заможними, але вони живуть доволі непогано. Гроші, звичайно, належать міс Довз. Міс Енн, так би мовити, її компаньйонка. Сам котедж теж купила міс Довз.

Чесно кажучи, не знаю точно, звідки саме міс Енн родом. Чула, якось вона згадувала острів Вайт. А ще я знаю, що вона не любить північ Англії і що вони разом із міс Родою були в Девонширі, бо я чула, як вони жартували про пагорби й говорили про гарні бухточки та пляжі.

Жінка говорила і говорила, а суперінтендант Баттл зазначав про себе то ту, то ту інформацію. Пізніше він зробив кілька лише йому зрозумілих записів у своєму блокноті.

О пів на дев'яту того вечора він уже простував стежкою до дверей котеджу «Вендон».

Двері йому відчинила висока темноволоса дівчина, вбрана в халат із помаранчевого кретону.

– Міс Мередіт тут проживає? – запитав поліціант. Його обличчя набуло свого звичного, по-армійськи беземоційного, виразу.

– Так.

– Дозвольте відрекомендуватися: суперінтендант Баттл. Я хотів би з нею поговорити.

Дівчина одразу зміряла його пронизливим поглядом.

– Заходьте, – сказала Рода Довз, ступаючи крок назад, щоб впустити гостя.

Енн Мередіт сиділа в затишному кріслі біля каміна, попиваючи каву. На ній була прикрашена вишивкою крепдешинова піжама.

– Тут суперінтендант Баттл прийшов, – повідомила Рода, проводячи чоловіка у кімнату.

Енн підвелася і пройшла вперед з простягнутою рукою.

– Знаю, що це трохи пізній час для візиту, – сказав Баттл. – Але я хотів неодмінно застати вас удома, а день сьогодні видався дуже погожим.

Енн усміхнулася.

– Будете каву, суперінтенданте? Родо, принеси ще одну чашечку.

– Це дуже люб'язно з вашого боку, міс Мередіт.

– Гадаю, ми вміємо варити непогану каву, – сказала Енн.

Вона показала рукою на стілець, і поліціант сів на нього. Рода принесла другу чашку, і Енн налила гостеві кави. В каміні потріскував вогонь, а квіти у вазах справляли на чоловіка приємне враження.

Загалом у будинку панувала приємна домашня атмосфера. Енн поводитися стримано й спокійно, а її подруга просто пожирала суперінтенданта очима.

– Ми чекали на вас, – сказала Енн.

В її голосі майже можна було вловити нотки докору. Вона наче безмовно промовляла до нього: «Чому ви забули про мене?»

– Перепрошую, міс Мередіт. У мене було багато рутинної роботи.

– Вдалося зробити все, що хотіли?

– Та не дуже. Але від цього не втечеш. Мусив витрусити всю правду з доктора Робертса. Потім з місіс Лоррімер. І от тепер я прийшов зробити те саме і з вами, міс Мередіт.

Енн усміхнулася.

– Я готова.

– А як щодо майора Деспарда? – запитала Рода.

– Його ми теж не залишимо поза увагою. Можу вам це пообіцяти, – відповів Баттл.

Він відставив свою чашку з кавою й подивився на Енн. Вона трохи виструнчилась у своєму кріслі.

– Я готова, суперінтенданте. Що ви хочете дізнатися?

– Згрубша все про вас, міс Мередіт.

– Я цілком добропорядна людина, – усміхнулася дівчина.

– Вона взагалі веде бездоганне життя, – втрутилася Рода. – Я можу це підтвердити.

– Що ж, це похвально, – веселим тоном промовив чоловік. – Ви з міс Мередіт знайомі вже багато років, я так розумію?

– Ми разом училися в школі, – відповіла Рода. – Здається, наче то було цілі сто років тому, правда ж, Енн?

– Так давно, що вже й не згадати? – сказав Баттл з усмішкою на вустах. – Гаразд, міс Мередіт. Боюся, що зараз буду неоригінальним і ставитиму вам запитання, наче з формуляра на отримання паспорта.

– Що ж, я народилася... – почала Енн.

– У сім'ї бідних, але чесних батьків, – вставила Рода.

Суперінтендант Баттл підніс руку догори, перебиваючи дівчину.

– Юна леді, я попросив би... – сказав він.

– Родо, люба, – промовила Енн серйозним тоном. – Це не жарти.

– Пробачте, – перепросила її подруга.

– Отож, міс Мередіт, де ви народилися?

– У Кветті, в Індії.

– О, зрозуміло. То ви з сім'ї військових?

– Так. Мій батько – майор Джон Мередіт. Моя мати померла, коли мені було одинадцять. Батько вийшов на пенсію, коли мені виповнилося п'ятнадцять, і поїхав жити в Челтнем. Він помер, коли мені було вісімнадцять, практично не залишивши мені жодних грошей.

Баттл співчутливо кивнув головою.

– Гадаю, це стало для вас чималим потрясінням.

– Це так. Я завжди знала, що ми не були дуже заможними, але не уявляла, що все настільки погано.

– І що ви зробили, міс Мередіт?

– Мені довелося знайти роботу. Я не мала якоїсь дуже хорошої освіти, та й розумом особливим не вирізнялася. Я не вміла друкувати на машинці чи стенографувати. Одна подруга з Челтнема знайшла для мене роботу в її знайомих: треба було доглядати за двома маленькими хлопчиками під час канікул і загалом допомагати по господарству.

– Можете, будь ласка, назвати прізвища людей, у яких ви працювали?

– То була місис Елдон, маєток «Модрини» у Вентнорі. Я пробула там два роки, а тоді сімейство Елдонів виїхало за кордон. Опісля я подалася до місис Дірінг.

– Це моя тітка, – кинула Рода.

– Так, Рода влаштувала мене до неї на роботу. Я була дуже щаслива. Рода інколи сама приїздила туди й залишалася на кілька днів, і нам було дуже весело разом.

– І ви там були за компаньйонку?

– Так, щось таке.

– Радше помічниця в саду, – сказала Рода, а тоді пояснила: – Моя тітка Емілі просто схиблена на садівництві. Енн проводила більшу частину свого часу, прополнюючи грядки чи висаджуючи цибулини.

– Потім ви пішли від місіс Дірінг?

– У неї почалися проблеми зі здоров'ям, і їй довелося найняти кваліфіковану доглядальницю.

– У неї рак, – додала Рода. – Бідолашній потрібно постійно колоти морфій й усяке таке.

– Вона була дуже доброю до мене, і мені зовсім не хотілося від неї їхати, – продовжила Енн.

– Я ж підшукувала для себе котедж, – сказала Рода, – і не хотіла жити тут сама. Таточко одружився вдруге, і я не сильно ладнаю з його новою дружиною. От я й запросила Енн переїхати зі мною, і відтоді ми живемо вдвох.

– Все, що ви розповіли, справді звучить як бездоганне й добропорядне життя юної леді, – підсумував Баттл. – Я лише хочу трохи уточнити деякі деталі. Отже, ви сказали, що в місіс Елдон ви працювали два роки. До речі, де вона живе зараз?

– У Палестині. Її чоловік виконує там якусь урядову роботу. Я точно не знаю, яка саме в нього посада.

– Не біда, я можу це легко встановити. А після того ви переїхали до місіс Дірінг?

– Я пропрацювала в неї три роки, – швидко відповіла Енн. – Її адреса – Марш-Дін, Літл-Гембері, Девон.

– Зрозуміло, – сказав Баттл. – Отже, зараз вам двадцять п'ять, міс Мередіт. І наостанок, чи можете назвати імена й адреси кількох людей в Челтнемі, які знали вас і вашого батька?

Енн продиктувала суперінтенданту необхідну інформацію.

– Тепер поговорімо про ту поїздку до Швейцарії, де ви познайомилися з містером Шайтаною. Ви їздили самі чи, може, міс Довз була з вами?

– Ми їздили разом. Потім приєдналися ще до кількох людей. Тож загалом нас було восьмеро.

– Розкажіть мені про вашу зустріч із містером Шайтаною.

Енн насупила чоло.

– А тут і немає чого розповідати. Просто він теж був там. Ми знали його так, як люди знають своїх готельних сусідів. Він виграв у конкурсі маскарадних костюмів на балу. Містер Шайтана з'явився тоді в образі Мефістофеля.

Поліціант зітхнув.

– Так-так, він цей образ любляв.

– Він справді мав неймовірний вигляд, – сказала Рода. – Йому навіть сильно гримуватися не треба було.

Суперінтендант кілька разів перевів погляд з одної дівчини на іншу, а тоді запитав:

– То хто з вас двох був із ним ближче знайомий?

Енн завагалася з відповіддю, тож першою озвалася Рода.

– Спершу ми обидві були однаковою мірою знайомі з ним. Тобто фактично обидві майже не знайомі. Розумієте, ми трималися компанією, разом каталися на лижах цілий день, а вечорами ходили на танці. Але потім Шайтана почав проявляти певну симпатію до Енн. Ну, знаєте, почав засипати її компліментами й усяке таке. А ми через це її піддражнювали.

– У мене склалося враження, наче він робив це, щоб позлити мене, – сказала Енн. – Бо він мені зовсім не подобався. Гадаю, він отримував задоволення від того, що ставив мене в незручне становище.

– Ми казали Енн, що він міг би стати дуже вигідною партією для неї, – засміялася Рода. – А Енн просто закипала від люті через ці жарти про шлюб.

– Чи не могли б ви, – попросив Баттл, – назвати мені імена тих інших людей, з якими ви відпочивали?

– Та ви просто кожнісіньке наше слово ставите під сумнів, – прокоментувала Рода. – Гадаєте, ми тут нахабно брешемо вам про все на світі?

Чоловік блиснув очима на дівчину.

– Моя робота – пересвідчитися, що це не так, – відповів він.

– Ви таки *вкрай* підозрілива людина, – сказала Рода.

Вона написала імена на клаптику паперу й передала його поліціантові.

Баттл звівся на ноги.

– Що ж, міс Мередіт, дуже вам дякую, – сказав він. – Схоже, що міс Рода мала рацію, назвавши ваш спосіб життя абсолютно бездоганим. Гадаю, вам нема про що хвилюватися. Тільки от дивно, чому ставлення містера Шайтани до вас раптом змінилося. Даруйте, що мушу питати вас про таке, але чи не кликав він вас заміж або ж... ем... чи не надокучав вам пропозиціями іншого характеру?

– Він не намагався її спокусити. – Рода прийшла подрузі на допомогу. – Якщо ви про це.

Енн зашарілася.

– Ні, нічого такого не було, – сказала вона. – Він завжди був максимально ввічливим і... і доволі стриманим. Власне, ті його вишукані манери й бентежили мене найбільше.

– Можливо, вас також бентежили якісь речі, про які він говорив або ж натякав?

– Так. Тобто ні. Він ніколи ні про що не натякав.

– Вибачте за такі запитання. Але ці донжуани часто так роблять. Ну що ж, на добраніч, міс Мередіт. Дуже вам дякую. Кава була пречудова. І вам добраніч, міс Довз.

– От і все, – сказала Рода, коли Енн повернулася в кімнату, зачинивши двері за суперінтендантом. – Усе позаду, і все було не так уже й погано. Він доволі приємний чоловік, по-батьківськи турботливий, а головне – зовсім не підозрює тебе. Все пройшло навіть краще, ніж я очікувала.

Зітхнувши, Енн опустилася в крісло.

– Твоя правда, це не було аж так страшно, – погодилася вона. – Дарма я так себе накручувала. Я думала, він почне залякувати мене, вибивати правду прямо як королівський адвокат у суді.

– Та ні. Одразу видно, що він розумна людина, – сказала Рода. – Він же бачить, що ти не вбивця якась.

Вона завагалася на мить, а тоді звернулася до подруги:

– Слухай, Енн, ти нічого не сказала про те, як жила в «Крофтвейсі». Ти забула про це згадати?

– Я подумала, що то неважливо, – повільно відповіла Енн. – Я ж там була лишень кілька місяців, та й там нема кого про мене

розпитати. Я можу написати йому листа й додати цю інформацію, якщо гадаєш, що це важливо. Але я впевнена, що це не має значення. Просто залишмо як є.

– Ну якщо ти так кажеш, то гаразд.

Рода підвелася й увімкнула радіо.

Кімнатою враз залунав хриплий голос:

– Щойно ви прослухали композицію у виконанні «Блек Нубіанс» під назвою «Чом брешеш мені, люба?».

Розділ п'ятнадцятий. Майор Деспард

Майор Деспард вийшов із житлового комплексу в Олбані, різко повернувшись на Ріджент-стріт і заскочив в автобус.

То була спокійна пора дня, і на другому поверсі автобуса були зайняті лише кілька місць. Деспард пройшов уздовж проходу і вмоستився на передньому сидінні.

Він заскочив у автобус на ходу, тож тепер транспорт зупинився, підібрав пасажирів і поїхав собі далі по Ріджент-стріт.

Ще один пасажир піднявся вгору по сходах, промайнув поміж сидінь і сів спереду з іншого боку проходу від Деспарда.

Той не звернув уваги на новоприбулого, але вже за кілька хвилин почув чийсь тихий, дещо несміливий голос:

— Звідси — маю на увазі, з другого поверху автобуса — відкривається прекрасний вид на Лондон, чи не так?

Деспард обернувся. Його обличчям проскочило сум'яття, але вже за мить воно просяяло.

— Даруйте, мсьє Пуаро. Я не бачив, що це ви. Так-так, ваша правда, тут можна спостерігати за світом з висоти пташиного польоту. Однак мушу зазначити, що раніше було ще краще, допоки тут усе не засклили, як у клітці.

Пуаро зітхнув.

— *Tout de même*, коли лив дощ, а нижній поверх був увесь забитий, тут було не так уже й добре. А в нас дощить частенько.

— А що дощ? Дощ ще нікому не нашкодив.

— Ой не скажіть, — заперечив бельгієць. — Від дощу можна заробити собі *fluxion de poitrine*^[37].

Деспард усміхнувся.

— Бачу, що ви, мсьє Пуаро, з тих, хто любить закутатися потепліше.

Чоловічок справді був добряче споряджений проти будь-яких підступів осіннього дня. На ньому було тепле пальто й масивний шарф.

— Дивно, як ми з вами так випадково перетнулися, — зауважив майор.

Він не помітив, як шарф детектива вміло приховав усмішку на вустах свого власника. Бо ж у їхній зустрічі не було нічого «випадкового». Визначивши, коли приблизно Деспард мав покинути свою домівку, Пуаро вже чекав на нього на вулиці. Потім, розважливо вирішивши не ризикувати й не заскакувати в автобус на ходу, він швиденько підбіг до наступної зупинки й уже там спокійно сів у транспорт.

— Ваша правда. Ми ж не бачилися ще з того вечора у містера Шайтани, — відповів чоловічок.

— Ви ж теж берете участь у розслідуванні, чи не так? — запитав Деспард.

Пуаро легенько почухав вухо, перш ніж відповісти.

— Я лише розмірковую, — сказав він. — Постійно багато розмірковую. Бігати сюди-туди, активно вести слідство — це не для мене, ні. Це не відповідає ані моєму віку, ані моєму темпераменту. Та й фігура в мене вже не та.

— Розмірковуєте, га? — раптом промовив Деспард. — Це не найгірше, що можна зробити. У наш час усюди занадто багато поспіху. Якби люди мали за звичку спершу сісти й усе спокійно обдумати, перш ніж кидатися вирішувати якісь справи, то в житті було б менше безладу й плутанини.

— Ви самі живете за таким принципом, майоре Деспард?

— Здебільшого так, — просто відповів чоловік. — Спершу треба оцінити ситуацію навколо, визначити напрямок руху, зважити всі плюси й мінуси, ухвалити рішення, а потім дотримуватися обраного курсу.

Він міцно стулив уста, надаючи своєму обличчю виразу крайньої рішучості.

— І далі вже ніщо не в змозі збити вас із обраного шляху? — запитав бельгієць.

— О, я цього не говорив. Немає нічого хорошого в тому, щоб бути впертим, як віслик. Якщо вже припустився помилки, то треба це визнати.

— Однак, гадаю, самі ви, майоре Деспард, не часто припускаєтеся помилок?

– Усі роблять помилки, мсьє Пуаро.

– Деякі з нас, – сказав детектив із певною холодністю в голосі, ймовірно, викликаною твердженням його співрозмовника, – роблять менше помилок, ніж решта.

Деспард глянув на нього, ледь усміхнувся і сказав:

– Хіба ж вас ніколи не спіткали невдачі, мсьє Пуаро?

– Востаннє це було двадцять вісім років тому, – гордо відповів той. – Та й навіть тоді завадили певні обставини... але це не важливо.

– Непоганий результат, – оцінив майор, а тоді додав: – А як щодо вбивства Шайтани? Я так розумію, це не рахується, оскільки формально це не ваше діло.

– Ні, не моє, це правда. Але все-таки це б'є по моїй *amour propre*^[38]. Розумієте, я сприймаю це як найвищу міру нахабності: хтось учиняє вбивство прямо під моїм носом і ніби ще й насмішливо кидає виклик моїй здатності розв'язати цю справу!

– Під *вашим* носом – це ще пів біди, – сухо сказав Деспард. – Так тож ще й під носом у самого Відділу карного розшуку.

– І це, на мою думку, було великою помилкою, – заявив Пуаро із серйозним виразом обличчя. – Суперінтендант Баттл лише з вигляду такий собі задерев'янілий простака, насправді голова в нього варить як треба.

– Це правда, – погодився майор Деспард. – Ця беземоційність – лише камуфляж. Він насправді дуже розумний і здібний офіцер.

– А ще, гадаю, він дуже активно займається розслідуванням цієї справи.

– О так, дуже активно. Бачите того симпатичного бравого вигляду хлопчину, що причаївся на одному із задніх сидінь?

Пуаро озирнувся через плече.

– Зараз тут нікого, крім нас, немає.

– Що ж, очевидно, він спустився донизу. Він мене ніколи не втрачає з поля зору. Здібний хлопчина. Ще час від часу зовнішність змінює. Мушу визнати, що підходить до цього доволі творчо.

– Он як. Але вас не обдурити. У вас око професіонала.

– Я ніколи не забуваю обличчя – навіть темношкірих, а це не багатьом до снаги.

– Отже, саме ви мені й потрібні, – вигукнув детектив. – Яке щастя, що я на вас натрапив сьогодні! Мені потрібна людина з орлиним зором

та відмінною пам'яттю. *Malheureusement*^[39], не часто зустрічаються ті, хто може похвалитися і тим, і тим. Я вже й доктора Робертса про це питав, і місіс Лоррімер. І все без пуття. Зараз я спробую з вами і подивлюся, чи зможу нарешті отримати те, що мені потрібно. Поверніться думками назад до тієї кімнати, в якій ви грали в карти у містера Шайтани, і скажіть мені, що ви пам'ятаєте про саму кімнату.

Деспард поглянув на бельгійця дещо спантеличено.

– Я вас не зовсім розумію.

– Мені потрібно, щоб ви описали кімнату: які там були меблі, що ще там було.

– Не впевнений, чи зможу чимось сильно допомогти, – повільно проказав майор. – Як на мене, то була не кімната, а справжнє звалище. Аж ніяк не кімната справжнього чоловіка. Хоч куди кинь оком – парча, шовк і ще бозна-які витребеньки. Загалом усе цілком під стиль Шайтані.

– Можете описати детальніше?

Деспард похитав головою.

– Боюся, я не дуже звертав увагу на це все... Пам'ятаю кілька хороших килимів. Два бухарські й три чи чотири штуки відмінних перських килимів, серед яких були навіть один із Гамадана і один із Тебриза. Красива голова канни... Хоча ні. Вона висіла в коридорі. Напевно, від Ровленда Ворда^[40].

– Гадаєте, покійний містер Шайтана міг захоплюватися полюванням на диких звірів?

– О ні. Б'юся об заклад, що стріляти він умів лише своїми диявольськими очима. Що там ще було? Даруйте, що з цього нічого не виходить, але я справді не багато можу пригадати. Повсюди були різні дрібнички. Аж столи під ними прогиналися. Єдина річ, на яку я звернув увагу, це кумедний ідол. Припускаю, що він з острова Пасхи. Досконалого полірування дерево. Такі штуки не часто побачиш. Ще були якісь малайські штуки. Ні-ні, боюся, з мене пуття мало.

– Ну нехай, – сказав Пуаро з пригніченим виглядом.

Детектив продовжив далі:

– До речі, ви знаєте, виявилось, що в місіс Лоррімер наддивовижна пам'ять на карти! Вона змогла в усіх деталях переказати мені перебіг торгів і кожного розіграшу. Це неймовірно!

Деспард знизав плечима.

– Бувають і такі жінки. Але все тому, що вони цілими днями лише в карти й грають.

– Ви не змогли б усе так детально пригадати?

Майор похитав головою.

– Я пам'ятаю лише кілька розіграшів. Той, де я міг зіграти на бубнах, але Робертс, зблефувавши, мене перехитрив. А потім він і сам просів. Шкода тільки, що ми йому контру вчасно не оголосили. Ще пам'ятаю гру без козира. Не найпростіша гра, карти зовсім не йшли. Ми там трохи балів втратили, але могло бути й гірше.

– Ви часто граєте в бридж, майоре Деспард?

– Ні, не часто. Але гру цю я люблю.

– Більше за покер?

– Чесно кажучи, так. Покер – занадто азартна гра.

– Не думаю, що містер Шайтана грав у якісь ігри, – замислено сказав Пуаро. – Маю на увазі карткові ігри.

– Є лише одна гра, в яку Шайтана ніколи не переставав грати, – похмуро мовив Деспард.

– Яка ж це?

– Гра збирання брудних історій.

Пуаро помовчав якусь мить, а тоді поцікавився:

– Ви це знаєте *напевне*? Чи це лише ваші *припущення*?

Майор Деспард увесь аж почервонів.

– Ви натякаєте, що не можна робити таких тверджень без посилання на конкретне джерело інформації? Мабуть, ваша правда. Але мої дані точні. Я це *знаю*. Втім, не готовий видати вам своє першоджерело, бо це інформація особистого характеру.

– Іншими словами, у справі замішана якась жінка чи, може, навіть жінки?

– Так. Шайтана, цей паскудний пес, любив мати справу з жінками.

– Тобто він їх шантажував? Це цікаво.

Деспард похитав головою.

– Ні, ні, ви мене неправильно зрозуміли. Певною мірою його можна назвати шантажистом. Однак то не був звичайний шантажист. Його не цікавили гроші. Він був моральним шантажистом, якщо так можна висловитися.

– І що ж він із цього отримував?

– Задоволення. Це єдине можливе пояснення. Він упивався від насолоди, бачачи, як інші боялися його і тремтіли від одного його погляду. Гадаю, в такі миті він почувався неабияким цабе, а не повним нікчемою, яким насправді був. А ще це було ефективним засобом у спілкуванні з жінками. Варто було йому лише натякнути, начебто він усе про них знає, як бідолашні самі починали розказувати йому багато з того, про що він, імовірно, все-таки не знав. Його це веселило. А потім він походжав, задерши носа, корчачи з себе такого собі Мефістофеля. «Я все про всіх знаю! Подивіться на мене, я великий Шайтана!» Насправді ж він був останнім дурнем!

– То ви вважаєте, що він міг таким чином залякати міс Мередіт? – акуратно запитав Пуаро.

– Міс Мередіт? – витріщився Деспард. – Я зовсім не думав про неї. Вона не з тих, кого міг би залякати такий тип, як Шайтана.

– *Pardon*^[41]. То, може, ви кажете про місис Лоррімер?

– Ні-ні-ні. Ви мене неправильно зрозуміли. Я говорив загалом. Залякати місис Лоррімер також було б непросто. Та й вона не скидається на жінку зі скелетами у шафі. Я не мав на увазі когось конкретного.

– Тобто ви даєте загальну характеристику його методів?

– Саме так.

– Без сумніву, – повільно проказав Пуаро, – що ті, кого ви любите називати «даго», часто-густо знають жіночу психологію в найменших деталях. Такі чоловіки відчують, з якого боку краще підійти до жінки. Вони вміють витягувати з них секрети...

Чоловічок на секунду замовк, але Деспард не втримався й перебив його:

– Та це абсурд якийсь. Той цілий Шайтана був просто блазнем. Та чим він міг бути небезпечним? А проте, жінки боялися його. Дивина та й годі.

Раптом він скочив на ноги.

– О на, маєш! Пропустив свою зупинку. Щось я забалакався з вами. Бувайте, мсьє Пуаро. Погляньте вниз, і побачите, як моя вірна тінь піде слідом за мною, щойно я вийду з автобуса.

Він попрямував у кінець автобуса й швиденько збіг сходами донизу. Пролунав дзвінок кондуктора. Не встиг автобус ще повністю зупинитися, як почулися два коротенькі «дзинь-дзинь»^[42].

Пуаро подивився вниз і побачив, як Деспард уже крокує тротуаром. Але детектив не завдавав собі клопоту простежити, чи йтиме хтось за чоловіком, бо його думки були зайняті дечим іншим.

– «Не мав на увазі когось конкретного», – пробурмотів він сам до себе. – Цікаво, цікаво...

Розділ шістнадцятий. Свідчення Елсі Батт

Колеги сержанта О'Коннора зі Скотленд-Ярду жартівливо прозвали його «мрією всіх служниць».

Сам сержант, звісно, був надзвичай гарним чоловіком. Високий, стрункий, широкоплечий. Однак таким неймовірно привабливим в очах протилежної статі його робили не так правильні риси обличчя й пропорції тіла, як грайливі, дещо пустотливі іскорки в очах. Не було жодного сумніву, що сержант дізнається все, що йому потрібно, і дізнається про це швидко.

Сержант О'Коннор справді діяв так блискавично швидко, що лише через чотири дні після вбивства Шайтани, заплативши три шилінги і шість пенсів за два квитки, він уже сидів на музичній виставі «Віллі Ніллі», поруч із міс Елсі Батт, колишньою покоївкою місіс Креддок, що проживала за адресою Норт-Одлі-стріт, 117.

Ретельно продумавши стратегію дій, сержант О'Коннор саме збирався розпочати свій наступ.

– ...Цей персонаж нагадує мені, – повідав він леді, – одного з моїх старих роботодавців. Креддок було його прізвище. Що то був за тип!

– Креддок, – повторила Елсі. – Я колись працювала в одних Креддоків.

– Гм, смішно. Цікаво, чи це були ті самі люди?

– Мої жили на Норт-Одлі-стріт, – сказала дівчина.

– А мої саме збиралися переїжджати до Лондона, коли я йшов від них, – одразу сказав О'Коннор. – І мені здається, що йшлося *саме* про Норт-Одлі-стріт. А місіс Креддок була ще та штучка.

Елсі аж відкинула голову назад.

– Та мені на неї терпіння просто не вистачало. Все їй завжди не подобалося, все не так. Хай що зробиш – усе їй зле.

– І чоловікові від неї перепадало, правда ж?

– Увесь час нила, що він не звертає на неї уваги, не розуміє її. А ще вона постійно казала, як у неї щось болить, і повсякчас зітхала і стогнала. Хоча *про мене*, то вона була здорова, як кобила.

О'Коннор ляснув себе по коліну.

– Оце точно! Там ще якась мутна історія була з її лікарем? Правда?

– Маєте на увазі доктора Робертса? То був дуже приємний джентльмен.

– Ви, дівчата, всі однакові, – сказав сержант. – Завжди ведетеся на всіляких поганців. Знаю я таких «джентльменів», як він.

– Ні-ні, ви помиляєтеся щодо нього. Він зовсім не такий. Та й що йому було робити, коли місіс Креддок постійно шукала з ним зустрічі? Якщо лікаря кличуть – йому треба йти. Про мене, то він сприймав її лише як пацієнтку. Це все вона влаштовувала. Ніяк не хотіла залишити його в спокої, просто ніяк.

– Ну, як скажете, Елсі. Ви ж не проти, щоб я називав вас просто Елсі, правда? У мене таке враження, наче ми з вами все життя знайомі.

– Цього не досить, щоб ви могли називати мене Елсі, – сказала дівчина, задерши голову.

– Що ж, як бажаєте, міс Батт, – відповів О'Коннор, кинувши на співрозмовницю багатозначний погляд. – То що я там казав... О, ну нехай буде по-вашому, але ж чоловік її однаково був розлючений, хіба ні?

– Так, якось він був дуже сильно розізлився, – підтвердила Елсі. – Але про мене, то на той час він уже був хворий. І невдовзі, знаєте, взагалі помер.

– Ага, пригадую, він від чогось такого дивного помер, правда ж?

– Щось там японське. А все через новий помазок для гоління. Такий жах, я навіть подумати не могла, що ця річ може бути такою небезпечною. Я з того часу тримаюся подалі від усього японського.

– «Купуй англійське – підтримуй вітчизняного виробника» – ось моє кредо, – виголосив сержант О'Коннор повчальним тоном. – Ви казали, що між ним і лікарем була якась сварка?

Елсі кивнула, отримуючи задоволення від прокручування в голові подробиць минулих скандалів.

– Тоді наче коса на камінь найшла, – сказала дівчина. – Ну, принаймні господар лютував, бо лікар завжди був надзвичайно стриманим. Він лише повторював увесь час «Дурниці!» і «Та яка муха вас укусила?».

– І це все, я так розумію, відбувалося у них удома?

– Так-так. Господиня викликала лікаря додому. Вони саме сварилися з чоловіком, коли той прибув. От господар і зірвався на докторові Робертсі.

– І що він йому сказав?

– Вони, звичайно, не знали, що мені все чутно. Вони були у спальні місіс Креддок. А я прямо відчувала, що там щось серйозне, тож швиденько схопила віник й побігла замітати сходи. Мені страшенно кортіло дізнатися, що там відбувається.

Сержант О'Коннор гаряче закивав головою, показуючи дівчині, що цілковито розуміє її, а сам потайки подумав, як добре, що їхня з Елсі розмова неофіційна. Якби дівчина була на формальному допиті у сержанта поліції О'Коннора, вона б ні за що в світі не зізналася, що підслухала якусь розмову.

– Як я вже казала, – продовжувала Елсі, – доктора Робертса взагалі майже не було чути, лише господар кричав безперестанку.

– Що він кричав? – запитав О'Коннор, знову підводячи дівчину до найважливішого моменту.

– Найрізноманітніші образи на адресу лікаря, – відповіла вона, смакуючи деталі тієї сварки.

– Які образи?

Здавалося, Елсі ніколи так і не поділиться тим, що почула того дня.

– Ну, я там багато чого не зрозуміла, – зізналася вона. – Всілякі там професійні фразочки, щось там про «неетичну поведінку», «переслідування своїх цілей» і таке інше. Ще чула, як він погрожував зробити так, щоб доктора Робертса викреслили з... як його там... Медичного реєстру? Чи щось таке.

– Так-так, – підтвердив О'Коннор. – На лікаря можна поскаржитися в Медичну раду.

– Ага, щось таке він і сказав. А місіс Креддок усе істерила, як мала дитина: «Ти мене ніколи не любив. Ти забув про мене. Ти залишив мене саму». А тоді вона сказала, що доктор Робертс став її милосердним янголом.

Потім лікар із господарем зайшли до вбиральні, зачинивши за собою двері спальні, і доктор Робертс сказав прямим текстом:

«За всієї поваги до вас, хіба ж ви не бачите, що ваша дружина – істеричка? Вона сама не знає, що говорить. Правду кажучи, для мене як для лікаря це дуже складний випадок, який уже висмоктає з мене

всі сили. Я давно покинув би ним займатися, якби мене не змушував – тут він якось так складно висловився... ага, ось воно – обов'язок професійної етики». Отак він і сказав. Ще додав щось про те, що не можна переступати деякі межі, ну, типу, в стосунках між лікарем і пацієнтом. Від його слів господар трохи вгамувався, і тоді доктор Робертс додав:

«Послухайте, вам уже краще йти, а то ще спізнитесь на роботу. Просто обдумайте все спокійно. Гадаю, тоді ви зрозумієте, що все це просто якісь шалені вигадки. А я собі тут помию руки, перш ніж їхати до наступного пацієнта. Ще раз прошу вас гарно все обдумати. Вкотре запевняю вас, що все це не більше ніж плід хворої уяви вашої дружини».

А господар йому на те: «Я вже й не знаю, що думати».

І тоді він вийшов – а я, звісно, удавала, що страшенно зайнята прибиранням сходів, – але він однаково навіть не помітив мене. Уже потім я зрозуміла, що в ту мить він мав хворобливий вигляд. Лікар же, весело насвистуючи, мив руки у вбиральні, де була підведена гаряча та холодна вода. Тоді він вийшов зі своїм портфелем у руках, сказав щось до мене у своїй звичній приємній і радісній манері й спустився вниз по сходах енергійним, веселим кроком, як завжди. Бачите, ось чому я впевнена, що він нічого поганого не зробив. Це все її провина.

– А потім Креддок захворів на ту сибірську виразку?

– Так, гадаю, на той час вона вже в нього була. Господиня до останнього віддано доглядала за ним, але він усе-таки помер. Гарні йому віночки на похорон поприносили.

– А що потім? Доктор Робертс ще приходив до будинку?

– Ні, не приходив. Але ж і любите ви про все випитувати! А ще вбили собі в голову щось проти нього. Кажу ж вам, там нічого такого не було. Якби він мав якийсь підступний план, то одружився б із господинею одразу після смерті її чоловіка, хіба ж ні? А він цього не зробив. Він же не дурень якийсь. Він моментально її розкусив. А вона все продовжувала йому надзвонювати, але якось так виходило, що його ніколи не було на місці. Тоді вона продала будинок, розпустила всіх слуг і подалася геть до Єгипту.

– І відтоді ви більше не бачили доктора Робертса?

– Я – ні. А вона з ним бачилася, бо поїхала до лікаря отримати... цю, як її... акцинацію від тифу. Коли вона приїхала додому, то мала

страх яку розпухлу руку від уколу. Про мене, він тоді їй чітко і ясно дав зрозуміти, що між ними нічого не може бути. Вона більше не телефонувала йому, але походжала вся така піднесена, накупила собі нових одєжин – і всі таких світлих-світлих кольорів, хоч надворі й була зима. Але вона казала, що там, куди вона збирається, буде сонячно й спекотно.

– Так-так, – підтвердив сержант О'Коннор. – Я чув, що там в Єгипті іноді взагалі нестерпно спекотно. Знаю, що вона там і померла. Але ви, мабуть, і самі чули про це?

– О ні, не чула. Оце так! Може, в неї справді були гірші проблеми зі здоров'ям, ніж я гадала. Бідолашна.

Дівчина замовкла, а тоді додала, зітхаючи:

– Цікаво, що сталося з усім тим гарним одягом. Там же всі чорношкірі, вони такого не носять.

– Б'юся об заклад, що вам би той одяг пасував як нікому іншому, – сказав О'Коннор.

– Який ви безсоромний, – відповіла Елсі.

– Що ж, вам ще не довго залишилося терпіти мою безсоромність, – повів сержант. – Муситиму скоро поїхати у робочих справах.

– Надовго їдете?

– Ймовірно, доведеться вирушити за кордон, – відповів він.

Обличчям дівчини промайнула тінь розчарування.

Хоча Елсі й не знала відомого вірша лорда Байрона «Я не кохав газель прекрасну»^[43] та інших ліричних поем, у ту мить цей вірш щонайкраще передавав її емоції. Вона подумала про себе:

«Ех, із цими симпатичними чоловіками ніколи нічого путнього не виходить. Ну, не біда, в мене завжди є Фред».

І це й добре, бо скидається на те, що раптове вторгнення сержанта О'Коннора так і не залишило в житті Елсі якомось суттєвого сліду. А вже згаданий Фред, ймовірно, навіть залишився у виграші!

Розділ сімнадцятий. Свідчення Роди Довз

Рода Довз вийшла з магазину «Дебенгемс» і зупинилася посеред тротуару, роздумуючи про щось. З виразу її обличчя можна було легко зрозуміти, що дівчина вагалася і ніяк не могла вирішити, що їй зробити. Кожна найменша зміна емоцій завиграшки прочитувалася на Родиному лиці.

У цю мить, наприклад, поглянувши на обличчя дівчини, одразу можна було зрозуміти, які думки її бентежать: «Варто чи не варто? Мені хотілося б... Але, можливо, краще не треба...»

Швейцар звернувся до неї з надією в голосі:

– Таксі, міс?

Рода похитала головою.

На неї випадково наскочила якась масивна жіночка, що несла в руках море пакунків, очевидно, повертаючись із завбачливо ранніх закупів до Різдва. Але й це не змусило сповнену роздумів дівчину відступити бодай на крок.

У Родиній голові снували сотні різних думок.

«Зрештою, чому я не можу просто взяти й зробити це? Вона сама мені казала... але, мабуть, вона всім так каже... Може, вона зовсім не вкладала жодного значення у свої слова... Та ще й Енн не хотіла, щоб я йшла. Вона чітко дала мені зрозуміти, що хоче піти з майором Деспардом до адвоката сама... І чого б це вона мала хотіти моєї компанії? Так-так, третій зайвий... Та і яке мені до того діло... Не те щоб я якось *дуже сильно* хотіла побачити майора Деспарда... Хоч він і надзвичайно привабливий чоловік... Але, гадаю, йому сподобалася Енн... Чоловіки ж нічого ніколи не роблять просто так... Доброта добротою, а вони завжди переслідують якісь власні цілі...»

На Роду набіг маленький хлопчик-посильний і сказав «даруйте, міс» із докором у голосі.

«Та Боже мій, – подумала Рода. – Ну не можу ж я тут цілий день простовбичити просто тому, що я така дурна, що не ладна вирішити щось певне... Гадаю, цей піджак зі спідницею якраз ідеально

підійдуть. Може, хіба що коричневий пасував би більше, ніж зелений? Ні, не думаю. То що, йти чи не йти? Зараз у нас пів на четверту пополудні. Це найкращий час: о такій порі ніхто не подумас, наче я просто хотіла напроситися на обід чи вечерю. Хай там як, я можу піти й на місці розібратися що й до чого».

Вона рішуче перейшла через дорогу, повернула праворуч, а потім ліворуч, уперед по Гарлі-стріт, зрештою зупинившись навпроти багатоквартирного будинку, про який місіс Олівер не раз жартома говорила як про «дім посеред будинків престарілих».

«Та що може трапитися? Ну не з'їсть же вона мене», – подумала Рода і, зібравши всю свою сміливість, увійшла досередини.

Квартира місіс Олівер була на останньому поверсі. Ліфтер у формі підняв дівчину догори й висадив на гарненькому новому килимку перед яскраво-зеленими дверима.

«Боже, який жах, – подумалося Роді. – До зубного лікаря і поготів не так страшно ходити. Але вороття немає».

Заливаючись рум'янцем від безмежного зніяковіння, Рода задзвонила у дзвінок.

Двері відчинила літня покоївка.

– Чи можна... я можу... чи є місіс Олівер вдома? – зрештою запитала Рода.

Покоївка ступила крок назад, впускаючи дівчину досередини, а тоді провела гостю до вітальні, де царював повний безлад.

– Як вас відрекомендувати? – запитала служниця.

– О... ем... міс Довз. Міс Рода Довз.

Покоївка вийшла з кімнати. Роді здалося, що сплило аж сто років, хоча насправді пройшла лише рівно хвилина й сорок п'ять секунд, перш ніж жінка повернулася до неї.

– Пройдіть, будь ласка, за мною, міс.

Почервонівши ще більше, ніж раніше, Рода пішла слідом за старенькою. Вони промайнули коридор і звернули вбік до відчинених дверей. Долаючи хвилювання, дівчина ввійшла у кімнату, яка їй з переляку здалася справжнім африканським лісом!

Птахи – цілі зграї найрізноманітніших папуг, ар і незнаних ще орнітологам видів – заповнили собою всі найменші закутки цього дивного місця, яке здалося Роді справжнім первозданним лісом. Посеред цього буйства пташиного й рослинного життя дівчина

розгледіла якийсь пошарпаний кухонний стіл із друкарською машинкою, купу листків із надрукованим на них текстом, що були розкидані по всій підлозі, й саму місіс Олівер із копицею розтріпаного волосся на голові, що саме підводилася зі стільця, який, здавалося, от-от розвалиться.

— Моя люба, як же я рада вас бачити! — вигукнула письменниця, простягаючи гості свою вимашену копіювальним папером руку й безуспішно намагаючись якось приборкати своє волосся іншою рукою.

Цієї миті зі столу впав паперовий пакет, що його місіс Олівер ненароком заділа ліктем, і звідти градом покотилися по підлозі яблука.

— Не страшно, голубонько, не хвилюйтеся. Хтось прийде й попіднімає їх.

Захекана Рода підвелася з підлоги, тримаючи в руках зо п'ять яблук.

— Дякую, любонько. Ні-ні, в пакет їх краще не класти. Гадаю, там у ньому десь є дірка. Покладіть їх на камін. Ось так. А тепер ходімо сядемо й поговоримо.

Рода сіла на ще один пошарпаний стілець, який їй запропонувала господиня, і прикипіла поглядом до жінки.

— Я страшенно перепрошую. Здається, я вас від чогось відволікаю? — запитала дівчина на одному подиху.

— Ну, можна сказати і так, і ні, — відповіла місіс Олівер. — *Я справді* працюю зараз, як бачите. Але той мій ненависний фін щось уже вкрай заплутався. Страва з квасолею наштовхнула його на певні неймовірні висновки, які допомогли йому розкрити таємний план убивства, що його хотіли вчинити, помістивши смертельну отруту в начинку з шавлії й цибулі, якою була нафарширована гуска до дня святого Михаїла. Я все це написала, а тоді зрозуміла, що до дня святого Михаїла квасолі вже ніде немає.

Захоплена можливістю зазирнути в самісіньке серце творчого процесу, Рода сказала, затамувавши дух:

— То могла б бути консервована квасоля.

— Ну так, звісно, могла б, — нерішуче сказала місіс Олівер. — Але це зіпсувало б усю суть. У мене завжди виникають такі прикрі ситуації там, де йдеться про городину й таке інше. Потім люди пишуть мені й розказують, що в мене квіти цвітуть не тоді, коли треба, а всі нараз. Та

хіба це має якесь значення? Он у лондонських магазинах вони завжди є всі нараз.

– Звісно, що все це неважливо, – з прихильністю в голосі сказала Рода. – Ох, місіс Олівер, писати романи – це, напевно, так чудово.

Жінка потерла чоло вимашченим копіркою пальцем і сказала:

– І чому це ви так думаєте?

– Ох, – видала Рода, трохи збентежившись від запитання. – Ну, мені здається, що по-іншому й бути не може. Впевнена, що це неймовірно – отак собі сісти й написати цілу книжку.

– Це все робиться не зовсім так, – заперечила письменниця. – Власне кажучи, треба чимало *думати*. А думати завжди нелегко. А ще потрібно все ретельно спланувати. А потім час від часу неодмінно десь загрузаєш і думаєш, що вже ніколи з цього не виплутаєшся, – але ж ні, якось потім береш і таки знаходиш вихід. Писання книжок – це не просто собі розвага. Це важка праця, як і будь-яка інша робота.

– Мені важко назвати це роботою, – промовила дівчина.

– Це *вам* так здається, – повела місіс Олівер, – бо вам не треба її виконувати! А от для мене це ще та праця. Бувають такі дні, коли єдине, що мене рятує, – це ходити й безперестану повторювати собі, скільки грошей мені принесе продаж прав на черговий роман із серії. Знаєте, це так непогано стимулює до роботи. Як і стимулює те, коли заглядаєш до своєї чекової книжки й бачиш, наскільки перевищила свій кредитний ліміт у банку.

– Я ніколи не могла уявити, що ви самі друкуєте свої книжки, – сказала Рода. – Я думала, у вас є секретарка.

– У мене колись була секретарка. Я намагалася надиктовувати їй, але вона була настільки розумною, що мене це вганяло в депресію. Було таке відчуття, наче вона знає англійську мову та граматику набагато краще за мене, знає всі-всі правила про кожне тире, кому чи двокрапку. У мене аж якийсь комплекс неповноцінності почав розвиватися. Тоді я вирішила найняти собі доволі неграмотну секретарку. Втім, з цього, звісно, теж нічого путнього не вийшло.

– Це, мабуть, так чудово – вміти вигадувати всілякі історії й сюжети, – промовила Рода.

– О, ідей мені ніколи не бракує, – радісно проказала письменниця. – Найскладніше – записувати їх. Часто буває так, що я думаю, наче вже завершила роман, але потім розумію, що написала

лише тридцять тисяч слів замість шістдесяти тисяч, і тоді доводиться впихувати ще одне вбивство й ще разочок викрадати якусь героїню. Це все так набридає.

Рода нічого не відповіла. Вона лише дивилася на жінку з благоговінням, так, як молоді люди дивляться на своїх кумирів. А проте в цьому погляді проскакували й певні нотки розчарування.

— Вам подобаються ці шпалери? — запитала місіс Олівер, провівши рукою довкола себе. — Я страшенно люблю птахів. А листя на стінах має створювати ілюзію тропічного лісу. Так у мене складається враження, наче надворі стоїть спекотний день, навіть коли там мороз кістки пробирає. Я не можу нічого робити, поки мені не буде дуже-дуже тепло. А от Свен Г'ерсон щоранку приймає крижану ванну!

— Все це просто прекрасно, — відказала Рода. — А ще дуже мило з вашого боку сказати, що я не відволікаю вас від роботи.

— А чому б нам не випити трохи кави й не з'їсти по тосту? — запропонувала місіс Олівер. — Міцної чорної кави й теплового хрусткого тосту. Я від такого ніколи не можу відмовитися.

Вона підійшла до дверей, відчинила їх і погукала покоївку, попросивши приготувати їжу й напої. Потім повернулася до дівчини і поцікавилася:

— А вас що привело до міста? Приїхали щось купити?

— Так, я трохи походила по магазинах.

— Міс Мередіт теж із вами приїхала?

— Так, вона пішла з майором Деспардом до адвоката.

— До адвоката, кажете?

Жінка зацікавлено здійняла брови.

— Так. Розумієте, майор Деспард порадив їй звернутися до адвоката. Він дуже турбується про неї. Справді хоче допомогти.

— Я теж хотіла допомогти, — озвалася місіс Олівер. — Але, здається, нам не сильно вдалося потоваришувати, чи не так? Власне кажучи, гадаю, мій візит узагалі обурих вашу подругу.

— Ой ні, це зовсім не так, повірте. — Рода аж скорчилася всім тілом на своєму стільці, згораючи від сорому. — Я, далебі, того й прийшла до вас сьогодні — щоб усе пояснити. Бо знаю, що ви могли все неправильно зрозуміти. Поведінка Енн справді могла здатися далеко не люб'язною. Але вона зовсім не хотіла вас образити. Її різкість жодним

чином не пов'язана з вашим приходом. Це все лише через одну вашу фразу.

– Мою *фразу*?

– Так. Звісно, ви нічого не знали, тож сказали її ненароком.

– І що ж такого я сказала?

– Та ви вже, мабуть, і не пам'ятаєте. Річ у тому, як ви це сказали. Ви згадували щось про нещасний випадок і отруту.

– Хіба?

– От бачите, я ж казала, що ви вже й не пригадаєте. Розумієте, Енн якось довелося пережити одну жахливу подію. Вона була в будинку, де жінка випадково випила отруту. Та переплутала якісь пляшечки й ненароком випила фарбу для капелюхів чи щось таке. І померла від цього. Звичайно, це стало величезним потрясінням для Енн. Вона не може ані думати, ані згадувати про ту подію. А ваші слова нагадали їй про це, тож не дивно, що вона вся напружилася й почала дивно поводитися. Я бачила, що ви помітили цю зміну поведінки, але я не могла нічого сказати в її присутності. Втім, мені кортіло вам усе пояснити, щоб ви не подумали чогось поганого про неї, адже вона зовсім не хотіла бути грубою з вами.

Місіс Олівер поглянула на розпашіле, сповнене рішучості обличчя дівчини.

– Зрозуміло, – повільно протягнула вона.

– Енн надзвичайно вразлива людина, – сказала Рода. – І вона не вміє... вона не знає, як поводитися, коли трапляються проблеми. Якщо їй щось засмучує, то вона обирає просто не говорити про це, хоча від такої поведінки зовсім немає користі. Ну, принаймні мені так здається. Якщо ти замовчуєш проблему, то вона від цього не зникає. Ти просто ховаєшся від неї й прикидаєшся, наче її не існує. Я вважаю за краще нічого не тримати в собі, хоч як боляче від таких одкровень.

– Ет, – тихо мовила місіс Олівер. – Але ж ви, моя люба, справжній боець. А ваша подруга Енн – ні.

Рода залилася рум'янцем.

– Енн хороша.

Місіс Олівер усміхнулася і сказала:

– А я й не заперечую. Я лише кажу, що їй далеко до вашої сміливості.

Жінка зітхнула, а потім доволі несподівано запитала дівчину:

– Любонько, а ви вірите у цінність правди чи ні?

– Звичайно, що так, – відповіла Рода, витріщившись на письменницю.

– Ви лише так говорите. Але чи справді серйозно замислювалися над цим питанням? Бо правда інколи дуже навіть ранить. Вона здатна розбивати будь-які ілюзії.

– І все-таки я надаю перевагу правді за будь-яких обставин, – не відступала Рода.

– Ось і я роблю так само. Але не можу сказати напевне, чи це завжди розумно.

Дівчина раптом заговорила з ревним запалом у голосі:

– Тільки не кажіть Енн, що я вам щось розповіла, гаразд? Їй це не сподобалося б.

– Звісно, я навіть не думала про таке. То як давно це трапилося?

– Близько чотирьох років тому. Дивно, як це на долю деяких людей раз по раз випадають такі страшні речі. У мене була тітка, в чиєму житті траплялося потрясіння за потрясінням. А тут Енн стає свідком двох раптових смертей. Тільки от ця остання смерть набагато гірша. Бо вбивство – це завжди жахливо, правда ж?

– Так, ваша правда.

У цю мить покоївка занесла до кімнати чорну каву й гарячі тости.

Рода пила та їла майже з дитячим захватом. Її сповнювала неймовірна радість від усвідомлення того, що вона отак просто сидить собі й по-дружньому трапезує зі знаменитістю.

Коли вони закінчили, дівчина підвелася і сказала:

– Сподіваюся, я не завдала вам надто великих незручностей. Скажіть, ви не проти... Тобто чи можна мені було б надіслати вам якусь із ваших книжок, щоб ви залишили там свій автограф?

Місіс Олівер засміялася.

– О, та в мене є краща ідея. – Вона відчинила дверцята шафки, що була в іншому кінці кімнати. – Яку ви хочете? Мені особисто до вподоби «Історія другої золотої рибки». Там принаймні не така цілковита дурня, як в інших книжках.

Трохи шокована від того, що авторка так висловлюється про свої творіння, Рода з радістю погодилася на дарунок. Місіс Олівер дістала книжку, розгорнула її, ефектно черкнула на ній своє ім'я і вручила її Роді.

– Ось, тримайте.

– Дякую вам дуже. Я чудово провела з вами час. Ще раз перепрошую, що потурбувала вас.

– Я рада, що ви зайшли, – сказала жінка.

Помовчавши якусь мить, додала:

– Ви надзвичайно миле дитя. До побачення. Бережіть себе, люба.

«І для чого я це сказала?» – пробурмотіла вона до себе, коли за гостею зачинилися двері.

Письменниця похитала головою, розтріпала волосся рукою і знову поринула в неймовірні пригоди Свена Г'єрсона і фаршированої гуски.

Розділ вісімнадцятий. Чайна інтерлюдія

Місіс Лоррімер вийшла з дверей певного будинку на Гарлі-стріт. Якусь мить вона стояла на ганку, а тоді спустилася східцями вниз.

На її обличчі було якесь незрозуміле поєднання емоцій – вираз похмурої рішучості та дивної невпевненості водночас. Вона трохи насупила лоба, так, ніби намагалася цілком і повністю зосередитися на якомусь одному питанні, що остаточно поглинуло всі її думки.

Саме в цю мить на протилежному боці дороги вона побачила Енн Мередіт.

Енн стояла там, розглядаючи великий багатоквартирний будинок на розі вулиці.

Місіс Лоррімер завагалася на секунду, а тоді все-таки перейшла дорогу й підійшла до дівчини.

– Як поживаєте, міс Мередіт?

Енн аж підскочила від несподіванки і обернулася.

– О, добрий день!

– Ви досі в Лондоні? – запитала місіс Лоррімер.

– Ні-ні. Я лише на один день приїхала. Маю тут деякі юридичні справи.

Дівчина і далі кидала погляд на великий багатоквартирний будинок.

– У вас щось сталося? – запитала жінка.

– Сталося? – заговорила Енн дещо винуватим голосом. – Та ні, зовсім ні. Що ж у мене могло статися?

– Ви маєте такий вигляд, наче вас щось непокоїть.

– Ні, нічого такого. Тобто так, але це не важливо. Дурна дрібничка. – Дівчина тихо засміялася, а тоді продовжила: – Просто мені здалося, що я бачила, як моя подруга – дівчина, з якою ми живемо разом, – зайшла у цей будинок, і мені стало цікаво, чи це вона зайшла навідати місіс Олівер.

– Місіс Олівер живе тут? Я й не знала.

– Так. Вона днями заїжджала до нас, залишила свою адресу й запрошувала до себе в гості. От мені тепер цікаво, чи це була Рода, чи ні.

– Хочете зайти подивитися?

– Ні, я воліла б не йти.

– Ходіте тоді вип'єте чаю зі мною, – запропонувала місіс Лоррімер. – Тут неподалік є одне хороше місце.

– Дякую за запрошення, – сказала Енн, трохи вагаючись.

Вони пройшли по вуличці пліч-о-пліч, а тоді звернули вбік. Зайшли в невеличку кондитерську й замовили чай та кекси.

Вони сиділи у майже цілковитій тиші, і кожна з них, здавалося, насолоджувалася мовчанням іншої.

Раптом Енн запитала:

– А місіс Олівер приходила до вас із візитом?

Місіс Лоррімер похитала головою.

– До мене не приходив ніхто, крім мсьє Пуаро.

– Я не це мала на увазі... – почала Енн.

– Невже? А мені здається, що саме це, – відказала місіс Лоррімер.

Дівчина різко здійняла очі вгору. Вона кинула швидкий, повний переляку погляд на місіс Лоррімер. Утім, щось в обличчі співрозмовниці заспокоїло її.

– До мене він не приїжджав, – повільно мовила вона.

Запала мовчанка.

– А суперінтендант Баттл до вас приходив? – запитала Енн.

– О, так, звісно, – відповіла жінка.

– І що він вас запитував? – трохи вагаючись, поцікавилася дівчина.

Місіс Лоррімер змуджено зітхнула:

– Все за звичною процедурою, я так розумію. Стандартні запитання. Він був дуже люб'язним.

– Гадаю, він з усіма проводив таку розмову.

– Впевнена, що так.

Між ними знову повисла тиша.

Тоді Енн сказала:

– Місіс Лоррімер, а як ви гадаєте – вони коли-небудь дізнаються, хто це зробив?

Дівчина вп'ялася поглядом у тарілку перед собою й не бачила, як її старша співрозмовниця з цікавістю поглянула на дещо пригнічену юну

постать перед собою.

– Я не знаю... – тихо промовила місіс Лоррімер.

– Це все так жахливо, правда ж? – пробурмотіла Енн.

Місіс Лоррімер продовжувала вивчати дівчину поглядом, сповненим цікавості. Однак тепер в її очах з'явилися ще й відблиски співчуття. Жінка запитала:

– Енн Мередіт, а скільки вам років?

– М-мені? – затнулася дівчина. – Мені двадцять п'ять.

– А мені шістдесят три, – сказала місіс Лоррімер. Вона повільно повела далі: – Більша частина вашого життя ще попереду...

Енн здригнулася.

– Я можу легко втрапити під автобус дорогою додому, – сказала вона.

– Це так. А я можу і не втрапити.

Жінка промовила це якимось таким незрозумілим тоном, що Енн аж звела на неї свої здивовані очі.

– Життя – складна річ, – прорекла місіс Лоррімер. – Ви зрозумієте це, коли доживете до мого віку. Воно вимагає від нас безмежної сміливості й неабиякої стійкості. Але врешті-решт усі ми постаємо перед запитанням: а чи було воно того варте?

– Ой, ні, *не кажіть такого*, – запротестувала Енн.

Місіс Лоррімер засміялася, знову опанувавши себе.

– Не варто вести такі похмурі розмови про життя, – підсумувала вона.

Жінка покликала офіціанта й розрахувалася за каву та кекси.

Вийшовши з кафе, вони побачили, як вулицею неквапно проїжджало таксі. Місіс Лоррімер махнула водієві рукою.

– Вас підвезти? – запитала вона свою юну компаньйонку. – Я збираюся на південь від парку.

Обличчя Енн раптом трохи просіяло.

– Ні, дякую. Бачу, що моя подруга повертає отам за ріг. Ще раз дякую, місіс Лоррімер. Бувайте.

– Бувайте. Щастя вам, – сказала літня жінка.

Вона сіла в таксі й поїхала, а Енн поспішила вздовж вулиці.

Обличчя Роди засіяло від радості, коли вона побачила свою подругу, але потім на ньому з'явився легкий вираз провини.

– Родо, ти бачилася з місіс Олівер? – одразу запитала Енн.

— Так, бачилася.

— І я тебе піймала.

— Не знаю, що ти хочеш цим сказати. Пройдімося цією вулицею й сядьмо на автобус. Ти ж пішла у справах зі своїм кавалером. Я гадала, він принаймні зводить тебе десь на чай.

Енн замовкла на мить, пригадуючи відлуння іншого голосу, який сказав їй: «Може, перетнемося десь із вашою подругою і сходимо всі разом на чай?»

А тоді пригадала, як поспіхом, не встигнувши все ретельно обдумати, відповіла: «Дякую вам велике, але ми вже домовилися про зустріч з іншими людьми».

Брехня, така неймовірно дурна брехня. Найгірше, коли ми просто говоримо перше, що стукає в голову, замість того щоб замислитися на хвилинку-дві й придумати щось розумніше. Чому ж не можна було сказати: «Дякую, але моя подруга вже домовилася з деким про зустріч»? Оце й усе, що треба було вигадати, коли б ви, як і Енн, не воліли брати Роду з собою на чай.

Їй було дивно, що вона так сильно бажала уникнути Родиної компанії. Не було жодного сумніву, що вона не хотіла ділити Деспарда з подругою. Вона ревнувала. Ревнувала його до Роди. Рода була такою яскравою, такою приємною співрозмовницею, сповненою енергії та любові до життя. Здається, Рода сподобалася майору, коли той приїжджав до дівчат у гості. Але ж це саме через Енн він завдав собі клопоту і, власне, відвідав їх. Рода завжди була такою: їй навіть робити нічого не треба було, та вона однаково затьмарювала всіх решта. Тож, звісно, Енн зовсім не хотіла ділити запрошення на чай із подругою.

Але вона все зіпсувала, бо піддалася емоціям і вчинила дуже по-дурному. Якби вона зробила все як треба, то цієї миті могла б попивати чай із майором Деспардом десь у його клубі чи деінде.

Вона була зла на Роду. Подруга як ніколи дошкуляла їй. І ще цікаво, чого це її понесло в гості до місіс Олівер.

— Для чого ти ходила до місіс Олівер? — запитала вона вголос.

— Ну, вона ж нас запрошувала, — відповіла Рода.

— Так, але я не думаю, що вона справді мала це на увазі. Гадаю, вона всім так каже із ввічливості.

— Ні, вона дійсно чекала нас у гості. І вона прийняла мене надзвичайно гостинно — кращого прийому годі уявити. А ще вона

подарувала мені одну зі своїх книжок. Ось, поглянь.

Рода вдоволено помахала своїм трофеєм.

– Про що ви говорили? – запитала Енн підозріливим тоном. – Часом не про мене?

– Боже, які ми марнославні!

– Я серйозно. Так чи ні? Ви говорили про... про вбивство?

– Ми говорили про її історії вбивств. Вона зараз пише роман, в якому хтось підклав отруту в шавлію та цибулю. Мені вдалося поспілкуватися з нею як зі звичайною людиною: вона розказала, якою важкою є праця письменниці, як їй деколи нелегко виплутуватися з різних сюжетних вузлів, а потім ми випили по чашечці чорної кави з гарячими тостами з маслом, – тріумфально підсумувала Рода.

Тоді вона додала:

– О, Енн, то ти хочеш сходити на чай?

– Ні, не хочу. Я вже пила чай. Із місіс Лоррімер.

– Місіс Лоррімер? Це та... та, яка теж була там.

Енн кивнула.

– Де ти з нею бачилася? Ти спеціально ходила до неї?

– Ні. Я нашттовхнулася на неї на Гарлі-стріт.

– І як вона?

– Навіть не знаю, – неспішно відповіла Енн. – Вона була... була трохи дивна. Сьогодні вона поводитися зовсім не так, як того вечора.

– Ти й досі вважаєш, що це зробила вона? – запитала Рода.

Енн помовчала хвилину-дві, а тоді сказала:

– Не знаю. Не говори більше про це, Родо! Ти ж знаєш, як я ненавиджу обговорювати такі речі.

– Гаразд, люба. Що скажеш про адвоката? Беземоційний ходячий словник юридичних термінів?

– Радше тямущий і пильний єврей.

– Це звучить непогано. – Рода помовчала якусь мить, а тоді сказала: – А як там майор Деспард?

– Він був дуже милий.

– Ти йому сподобалася, Енн. Я в цьому впевнена.

– Не верзи дурниць, Родо.

– Що ж, побачиш сама.

Рода почала щось мугикати собі під ніс. Вона подумала про себе:

«Звісно, що вона йому сподобалася. Енн надзвичайно гарна. Щоправда, трохи безвольна й боязкувата... Вона ніколи не вирушить із ним у похід. Так-так, вона пищала б, як мале дитя, щойно побачила б якусь змію... Чоловіки завжди закохуються в жінок, які їм не підходять».

Уголос же вона промовила:

– Можемо сісти на цей автобус і доїхати до вокзалу Паддінгтон. Тоді встигнемо на потяг о 16: 48.

Розділ дев'ятнадцятий. Нарада

У кімнаті Еркюля Пуаро задзеленчав телефон. Піднявши слухавку, чоловічок почув чийсь шанобливий голос:

– Це сержант О'Коннор. Телефоную вам від імені суперінтенданта Баттла, щоб запитати, чи не могли б ви завітати до нього в Скотленд-Ярд об 11: 30.

Детектив дав ствердну відповідь, і сержант О'Коннор поклав слухавку.

Рівно об 11 годині 30 хвилин Пуаро вийшов із таксі й попрямував до дверей Нового Скотленд-Ярду. Цієї ж миті хтось схопив його за руку. То була місіс Олівер.

– Мсьє Пуаро. Як чудово! Ви ж мене врятуєте, правда?

– *Enchanté*^[44], мадам. Чим я можу вам допомогти?

– Можете заплатити за моє таксі? Я не знаю, як так сталося, але я випадково взяла з собою сумочку, в якій тримаю гроші для поїздки за кордон. А таксист навідріз відмовляється брати франки, ліри чи марки!

Пуаро галантно дістав із кишені кілька монет, розрахувався з водієм і зайшов у будівлю разом із письменницею.

Їх провели до кабінету суперінтенданта Баттла. Той сидів за своїм столом зі ще дерев'янішим виразом обличчя, ніж завжди.

– Нагадує якусь новомодну скульптурку, – прошепотіла місіс Олівер до Пуаро.

Баттл підвівся й потиснув їм обом руки, після чого вся трійця сіла.

– Я подумав, що час нам уже провести невеличку зустріч, – мовив поліціант. – Я розкажу вам, про що дізнався сам, а ви – про свої успіхи. Ще тільки зачекаємо на полковника Рейса і тоді...

Але в цей момент двері відчинилися, і до кабінету зайшов полковник.

– Даруйте за спізнення, суперінтенданте. Добрий день, місіс Олівер. Вітаю, мсьє Пуаро. Перепрошую, якщо змусив вас чекати. Річ у тім, що я від'їжджаю завтра й мав завершити багато справ.

– Куди ви вирушаєте? – запитала місіс Олівер.

– На невеличке полювання в Белуджистані.

З іронічною посмішкою на устах Пуаро сказав:

– У тих краях зараз трохи неспокійно, чи не так? Мусите бути дуже обережними.

– Обов'язково, – відповів Рейс серйозним тоном, проте його очі зблиснули грайливим вогником.

– Маєте щось для нас, сер? – поцікавився Баттл.

– Так, зібрав інформацію про Деспарда. Ось, тримайте...

Він підсунув суперінтендантові стосик паперів.

– Там повно інформації про те, де й коли він бував. Мені здається, що більшість із цього не має жодного стосунку до нашої справи. Та й узагалі тут немає нічого компрометувального. Він міцний горішок з ідеальною репутацією. Прихильник суворої дисципліни. Місцеві його завжди любили й довіряли йому. В Африці, де полюбують давати одне одному довжелезні імена, його прозвали «Чоловіком, що тримає рот на замку й судить по справедливості». Наші ж усі однотайно сказали б, що він Пукка Сагіб^[45]. Він прекрасний стрілець, людина холодного розуму. Та й загалом далекоглядний і надійний чолов'яга.

Заледве розчулений цією хвалебною промовою, Баттл запитав:

– Чи є якісь раптові смерті, пов'язані з ним?

– Я надав цьому питанню особливу увагу. Одного разу він прийшов на поміч своєму товаришеві, на якого напав лев, і врятував його.

– Зараз ми маємо зосередитися не на історіях порятунку, – зітхнув суперінтендант.

– Але ж і наполегливий ви, Баттле. Що ж, мені вдалося накопати інформацію лише про один випадок, який потенційно може вас зацікавити. Під час подорожі у віддалені райони Південної Америки Деспард супроводжував професора Лаксмора, відомого ботаніка, та його дружину. Професор помер від лихоманки і був похований десь біля витоків Амазонки.

– Від лихоманки, кажете?

– Так, від лихоманки. Але, щоб бути зовсім чесним із вами, мушу сказати, що один із місцевих носіїв (якого, до речі, звільнили за крадіжку) розповідав, начебто професор не помер від лихоманки, а був застрелений. Проте цих чуток ніхто ніколи серйозно не сприймав.

– Здається, їхній час настав.

Рейс похитав головою.

– Я виклав вам факти. Ви просили зібрати інформацію, і ви маєте на неї право. Але я ні за що не повірю, що та брудна робота, свідками

якої ми всі стали, справа Деспардових рук. Баттле, повірте, він – своя людина.

– Тобто людина, яка не здатна на вбивство?

Полковник Рейс завагався з відповіддю.

– Нездатна на те, що я назвав би вбивством, так, – зрештою сказав він.

– А проте здатна вбити когось, якщо на те будуть вагомі й незаперечні, на її погляд, причини?

– У такому разі я переконаний, що це *справді* були б вагомі й незаперечні причини!

Поліціант похитав головою.

– Не можна дозволяти, щоб одна людина вирішувала долю іншої й брала закон у свої руки.

– Але так буває, Баттле. Бувають різні ситуації.

– Втім, так не має бути. От що я хочу вам сказати. А ви якої думки дотримуетесь, мсьє Пуаро?

– Я погоджуюся з вами, суперінтенданте. Я ніколи не схвалював убивства.

– Але ж і цікаві розмови ви тут ведете, – втрутилася місіс Олівер. – Так, наче обговорюєте полювання на лисиць чи відстрілювання скоп для виготовлення капелюшків. А вам не здається, що є люди, яких таки треба вбивати?

– Цілком можливо.

– Ну от бачите!

– Ви не розумієте. Мене цікавить не стільки жертва, скільки те, як убивство може змінити характер убивці.

– А що ви в такому разі можете сказати про вбивства на війні?

– На війні не ви вирішуєте, кого вбивати. А *це* якраз найнебезпечніша річ. Щойно людина сповнюється переконання, наче знає, хто має право жити, а хто ні, тоді така людина вже за крок від того, щоб стати найстрашнішим убивцею – таким, що вбиває не заради якоїсь вигоди, а заради ідеї. Така людина перебирає на себе функції *le bon Dieu*^[46].

Полковник Рейс підвівся:

– Пробачте, але не можу більше залишатися з вами. Маю ще безліч справ. Я дуже хотів би дізнатися, чим усе це закінчиться. Втім, не здивуюся, якщо цій справі не буде кінця-краю. Адже навіть якщо ви

дізнаєтеся, хто саме це зробив, буде майже неможливо довести провину цієї людини. Я надав вам усю інформацію, яку ви просили, але я вважаю, що Деспард не вчиняв цього вбивства. Можливо, до Шайтани дійшли якісь чутки про смерть професора Лаксмора, але це й усе. Деспард – своя людина, і я не вірю, що він може бути вбивцею. А я в людях розбираюся.

– А що ви можете сказати про місіс Лаксмор? – запитав Баттл.

– Вона живе в Лондоні, тож можете самі навідати її й розпитати що треба. Її адреса є серед документів, які я вам дав. Здається, вона мешкає десь у Південному Кенсінгтоні. Але я ще раз повторюю, що Деспард не той, хто вам потрібен.

Полковник Рейс вийшов із кімнати, ступаючи м'яко й безшумно, як справжній мисливець.

Суперінтендант замислено кивнув головою, коли двері за ним зачинилися.

– Мабуть, він має рацію, – підсумував Баттл. – Полковник Рейс справді вміє розбиратися в людях. А втім, ми не можемо нікому вірити просто на слово.

Він проглянув стос документів, які Рейс поклав на стіл, час від часу записуючи щось олівцем у блокноті, що лежав поруч.

– Суперінтенданте Баттл, – озвалася місіс Олівер. – То ви розкажете нам, що вам вдалося дізнатися?

Він звів на неї погляд й усміхнувся, від чого вираз його дерев'яного обличчя трохи пом'якшився.

– Це доволі грубе порушення правил, місіс Олівер. Сподіваюся, ви це розумієте.

– Дурниці, – сказала жінка. – Я впевнена, що ви розкажете нам рівно стільки, скільки вважатимете за потрібне.

Поліціант похитав головою.

– Ні, – рішуче відповів він. – Карти на стіл. Ось наш девіз у розслідуванні цієї справи. Граємо абсолютно відкрито й чесно.

Місіс Олівер підсунулася на своєму стільці поближче.

– Тоді розповідайте, – мовила вона майже благальним тоном.

Суперінтендант неквапливо почав:

– Насамперед мушу сказати, що у справі вбивства самого містера Шайтани я не просунувся ні на крок. Огляд його документів не дав жодної підказки чи натяку. Що стосується чотирьох підозрюваних, то

я, звісно, «промацую» їх, але наразі без особливих успіхів. Як уже раніше зазначив мсьє Пуаро, всі наші надії – лише на минуле. Коли дізнаємося, який саме злочин учинили ці люди (якщо взагалі вчинили, бо містер Шайтана міг просто безпідставно плескати язиком перед мсьє Пуаро, щоб справити на нього враження), тоді, ймовірно, зможемо зрозуміти, хто скоїв і цей злочин.

– То вам удалося щось дізнатися?

– Я зібрав трохи інформації щодо однієї особи.

– Кого саме?

– Доктора Робертса.

Місіс Олівер дивилася на Баттла, тамуючи дух від захоплення в передчутті цікавої історії.

– Мсьє Пуаро вже знає, що я перевіряв усі можливі сценарії. Передусім я запевнився, що серед лікаревих родичів не було якихось раптових смертей. Якомога ретельніше я вивчив усі зачіпки, тож усе зводиться лише до єдиної можливої теорії – але й вона доволі притягнута за вуха. Кілька років тому Робертс, ймовірно, дозволив собі трохи зайвого у стосунках із однією зі своїх пацієнток. Можливо, там нічого такого й не було. Найімовірніше, не було. Але та жіночка була істеричкою, вкрай емоційною леді, що любила влаштовувати сцени. І тоді її чоловік або сам зрозумів, що між його дружиною та її лікарем щось нечисто, або ж жінка не витримала й пришла із «зізнанням». Хай там як, а для лікаря запахло смаленим: розлючений чоловік його пацієнтки погрожував поскаржитися на нього в Генеральну медичну раду, а це, очевидно, могло б покласти край його професійній кар'єрі.

– І що було далі? – запитала захоплена розповіддю письменниця.

– Скидається на те, що Робертсу вдалося тимчасово втихомирити розлюченого чоловіка, який невдовзі помер від сибірської виразки.

– Сибірської виразки? То щось таке, на що хворіє худоба?

Суперінтендант усміхнувся.

– Саме так, місіс Олівер. Це вам не стріли племен південноамериканських індіанців, змащені отрутою, що не залишає слідів! Може, пригадуєте, як кілька років тому був великий переполох через партію дешевих помазків для гоління, які виявилися інфікованими. Було встановлено, що містер Креддок заразився саме через такий помазок.

– І його лікував доктор Робертс?

– О ні. Робертс занадто розумний, щоб таке зробити. Припускаю, що й сам Креддок був би проти такого. Єдиний доказ, який у мене є, – і це доволі цінний доказ – це те, що на той час серед лікаревих пацієнтів *була людина*, хвора на сибірську виразку.

– Хочете сказати, що лікар сам інфікував той помазок для гоління?

– Може бути. Але це лише припущення, адже ми не маємо жодних доказів. Це лише можлива гіпотеза. Але доволі реальна.

– Але він потім не одружився з місіс Креддок?

– О ні, що ви. Гадаю, там були почуття лише з боку жінки, а він її симпатії не поділяв. Я чув, що вона була сама не своя від люті, але потім раптово зірвалася з місця й подалася на зиму в Єгипет. Там вона й померла від якогось дивного зараження крові. Воно має якусь складну медичну назву, але я не думаю, що вона вам зможе щось прояснити. Відомо лише, що ця хвороба зовсім не поширена в нас, але доволі часто трапляється серед тамтешнього місцевого населення.

– Тож лікар не міг її отруїти?

– Не знаю, – повільно відповів Баттл. – Я поспілкувався зі своїм знайомим бактеріологом – а від цих людей неможливо отримати якусь нормальну відповідь. Вони ніколи не можуть чітко сказати: так чи ні. Постійно лише «це можливо за певних умов», «це залежить від патологічних особливостей реципієнта», «науці відомі такі випадки», «багато залежить від індивідуальної ідіосинкразії» й далі в такому ж дусі. Втім, мені все-таки вдалося дещо вивідати у свого товариша. Він сказав, що ця бактерія чи бактерії могли потрапити в кров ще до того, як жінка покинула Англію. Симптоми могли проявитися не одразу.

– А місіс Креддок робила щеплення від тифу перед поїздкою до Єгипту? Наскільки я знаю, більшість людей його роблять.

– Саме так, мсьє Пуаро.

– І це щеплення їй робив доктор Робертс?

– Так. Але знову-таки, ми не маємо жодних доказів проти лікаря. Робертс дійсно зробив їй два стандартні щеплення, але ж то могли бути всього-на-всього щеплення від тифу. Або ж одне було справжнім щепленням, а друге – чимось іншим. Ми цього не знаємо і ніколи не дізнаємось. Можемо лише робити припущення. Все, що нам залишається, – це сказати, що могло бути й так.

Пуаро кивнув, замислившись про щось.

— Це якраз сходиться з тим, що якимось сказав мені містер Шайтана. Він возвеличував успішного вбивцю — людину, яку ніхто ніколи не зможе звинуватити в її злочині.

— Але як тоді містер Шайтана міг почути про цей злочин? — запитала місіс Олівер.

Бельгієць знизав плечима.

— Цього нам ніколи не дізнатися. Свого часу він сам був у Єгипті. Ми це знаємо, тому що там він познайомився з місіс Лоррімер. Можливо, він почув, як якийсь місцевий лікар розповідав про дивний випадок смерті місіс Креддок і про те, як ніхто не міг зрозуміти, де ж вона підчепила ту інфекцію. Десь в іншому місці він міг також почути якісь плітки про стосунки Робертса та місіс Креддок. Потім він міг вирішити трохи розважитися, опосередковано натякнувши лікареві про цей випадок під час якоїсь розмови, і прочитав переляк у Робертсовому погляді. Але ми цього всього ніколи не з'ясуємо. Деякі люди володіють незвичним даром дізнаватися секрети всіх навкруги. Саме такою людиною і був містер Шайтана. Можемо лише сказати, що він мав певні здогади. Та чи були вони правдивими?

— Ну, мені здається, що так, — озвався Баттл. — Я нутром чую, що наш веселий, добродушний лікар не такий уже й добросовісний. Я знав кількох таких людей — неймовірно, наскільки певні типи людей бувають схожими між собою. Про мене, то він справжнісінький убивця. Він точно вбив містера Креддока. Можливо, він також убив місіс Креддок, якщо вона почала надокучати йому й грозилася влаштувати скандал. *Але чи вбив він Шайтану?* Ось у чому питання. І порівнюючи ці злочини, я починаю сумніватися у відповіді. У випадку з сімейством Креддоків він двічі вдався до медичних методів. У підсумку ці смерті скидалися на такі, що настали внаслідок природних причин. Тому, гадаю, якби він хотів убити Шайтану, він знову використав би щось із медичного арсеналу. Лікар пустив би у хід бактерії, а не стилет.

— А я й ніколи не думала, що це він, — сказала місіс Олівер. — Ні на хвилину його не підозрювала. Це було б якимось занадто очевидно.

— Вважаймо, що ми відкинули Робертса, — пробурмотів Пуаро. — То як щодо інших?

Суперінтендант Баттл нетерпляче відмахнувся рукою.

– А тут майже зовсім нічого. Місіс Лоррімер уже двадцять років як удова. Вона майже ніколи не виїздить за межі Лондона, хіба що час від часу кудись за кордон узимку. Це завжди різні курортні місця – Рив'єра, Єгипет і тому подібне. Я не знайшов жодних історій загадкових смертей, пов'язаних із нею. Скидається на те, що вона веде цілком нормальне, добropорядне життя пересічної світської жінки. Всі її люблять і поважають. Найгірше, що вони можуть про неї сказати, то це те, що вона не терпить дурнів! Мушу визнати, що я зовсім не спромігся щось відкопати про неї. А все-таки *щось* має бути! Шайтана дещо ж таки знав.

Поліціант пригнічено зітхнув.

– Ну і наостанок міс Мередіт. Мені вдалося скласти доволі чітку картину її життя. І в ній немає нічого незвичного. Донька армійського офіцера, яка після смерті батька залишилася майже ні з чим. Мусила сама заробляти на життя, хоч і не мала хорошої освіти. Я перевірів інформацію про її юні роки в Челтнемі. Там усе просто і ясно. Всім було дуже шкода бідолашну дівчину. Спершу вона почала працювати в якихось людей на острові Вайт – допомагала по господарству й дивилася за дітьми. Жінка, в якій вона працювала, зараз у Палестині. Але я говорив з її сестрою, і та казала, що місіс Елдон дуже гарно відгукувалася про дівчину. Тож тут жодних таємничих смертей чи чогось подібного.

Коли місіс Елдон виїхала за кордон, міс Мередіт подалася до Девоншира й стала компаньйонкою у тітки своєї шкільної подруги. Та шкільна подруга – це дівчина, з якою міс Мередіт проживає зараз – міс Рода Довз. Міс Мередіт пропрацювала там понад два роки, а потім стан здоров'я тітки суттєво погіршився, і жінці довелося найняти собі кваліфіковану доглядальницю. Наскільки відомо, в старенької рак. Вона досі жива, але дуже слабка. Її підтримують лише щоденні дози морфію. Я поговорив із нею. Жінка пригадала «Енн» і сказала, що та була милим дитям. Я також побалакав із сусідкою жінки, яка могла б розповісти трохи більше про події останніх кількох років. В їхніх краях не було жодних раптових смертей, за винятком одного чи двох старших жителів села, з якими, наскільки я розумію, Енн Мередіт узагалі ніколи не контактувала.

Потім була подорож до Швейцарії. Я гадав, що принаймні тут зможу натрапити на слід якогось фатального нещасного випадку, але

ні. Та й у Воллінгфордї теж нічого підозрілого.

– Отже, Енн Мередіт поза підозрою? – запитав Пуаро.

Баттл завагався з відповіддю.

– Я не поспішав би з висновками. Щось тут *не так*... Якийсь такий переляканий погляд, який не можна списати лише на переживання через убивство Шайтани. Вона занадто напружена. Б'юся об заклад, що є якась *таємниця*. Хоча факти кажуть, що вона веде абсолютно бездоганне життя.

Місіс Олівер зробила глибокий вдих – це був подих чистої насолоди.

– А втім, – почала вона, – Енн Мередіт випало бути присутньою в будинку, коли якась жінка там помилково випила отруту й померла від цього.

Ефект, що його справили слова місіс Олівер на присутніх, був просто фантастичним.

Суперінтендант Баттл умить крутнувся на своєму кріслі й здивовано витріщився на жінку.

– Це правда, місіс Олівер? Звідки у вас така інформація?

– Я провела невеличке розслідування, – відповіла та. – Я потоваришувала з дівчатами: з'їздила до них у гості й наплела сім мішків гречаної вовни про те, що підозрюю лише доктора Робертса. Та дівчинка Рода була такою люб'язною... ну і враженою моїм візитом, бо вважає мене знаменитістю. А наша юна Енн Мередіт була зовсім не рада мене бачити й навіть не приховувала цього. Вона поводитися вкрай підозріло. Чому б вона так поводитися, якщо їй нічого приховувати? Я запросила їх обох завітати до мене в Лондоні. Отож Рода так і зробила, а тоді й вибовкнула оце. Сказала, що Енн повелася зі мною грубо, бо щось у моїх словах нагадало їй про певний неприємний інцидент, а потім вона описала те, що, власне, сталося.

– Вона сказала, коли і де це сталося?

– Три роки тому в Девонширі.

Поліціант пробурмотів щось собі під ніс і зробив якісь нотатки у своєму записнику. Здавалося, ця нова інформація порушила його звичний дерев'яний спокій.

А от місіс Олівер сиділа, упиваючись своїм тріумфом. Це був момент величезної насолоди для неї.

– Місіс Олівер, знімаю перед вами капелюха, – зрештою сказав чоловік. – Цього разу ви нас усіх переплюнули. Це дуже цінна інформація, яка показує, як легко можна щось прогавити.

Він трохи насупився і додав:

– Вона не могла бути там – хай де це було – дуже довго. Щонайбільше кілька місяців. Це, мабуть, було між островом Вайт та переїздом до міс Довз. Так-так, усе збігається. Звісно, що сестра місіс Елдон пам'ятає лише, що дівчина поїхала кудись у Девоншир, але не пам'ятає, куди саме чи до кого саме.

– Скажіть, суперінтенданте, – озвався Пуаро, – а ця місіс Елдон часом не була неохайною жінкою?

Баттл поглянув на детектива зацікавленим поглядом.

– Дивно, що ви по це питаєте, мсьє Пуаро. Не розумію, звідки вам може бути відомо про таке. Її сестра мала дуже акуратний вигляд, але я пам'ятаю, як вона сказала: «Моя сестра завжди така неохайна й недбала». Але звідки *ви* це знаєте?

– Бо вона й шукала прислугу через те, що не вміла навести лад у будинку, – припустила місіс Олівер.

Пуаро похитав головою.

– Ні-ні, річ не в цьому. Це не важливо. Мені просто стало цікаво. Продовжуйте, суперінтенданте.

– Отож, – сказав Баттл, – я сприйняв її слова за чисту монету й навіть не поставив під сумнів, що з острова Вайт вона могла поїхати не одразу до міс Довз. Ця дівчина не промах. Їй вдалося так легко мене перехитрити, брешучи прямо в очі.

– Однак брехня не завжди є ознакою провини, – зауважив Пуаро.

– Я знаю, мсьє Пуаро. Бувають люди, які просто завжди брешуть за своєю природою. Гадаю, вона саме з таких. Вони люблять усе трохи прикрасити. А проте доволі ризиковано отак недоговорювати всю правду.

– Вона ж не знала, що ви цікавилися можливими злочинами з її минулого, – сказала місіс Олівер.

– І це, навпаки, мало б стимулювати її не замовчувати цієї невеличкої деталі. Це сприйнялося б як звичайний випадок смерті внаслідок нещасного випадку, і їй би не треба було ні за що переживати, *якщо вона справді невинна*.

– Тобто невинна в смерті жінки з Девоншира, – уточнив Пуаро.

Баттл обернувся до нього.

– Так-так, я знаю. Навіть якщо ця випадкова смерть виявиться не такою вже й випадковою, *це не означає, що Шайтану вбила саме міс Мередіт*. Але ці інші вбивства – це теж убивства. І я хочу, щоб убивці понесли покарання за скоєні ними злочини.

– Містер Шайтана вважав, що це неможливо, – зауважив бельгієць.

– Це у випадку Робертса так. Що стосується міс Мередіт, то ми ще нічого не знаємо. Я завтра ж вирушаю в Девон.

– А ви знаєте, куди саме їхати? – поцікавилася місіс Олівер. – Бо я не хотіла випитувати Роду про всі деталі.

– Це було дуже мудро з вашого боку. Гадаю, я зможу дізнатися точну адресу. Щодо такої справи мусило бути слідство. Тож я знайду інформацію в офіційних записах коронера. Звичний робочий процес. До завтрашнього ранку мені вже підготують усі необхідні матеріали.

– А як щодо майора Деспарда? – запитала місіс Олівер. – Про нього ви щось дізналися?

– Я чекав на інформацію від полковника Рейса. Однак мої люди, звісно, слідували за ним. І мені розповіли про одну цікаву річ: майор Деспард бачився з міс Мередіт в її будинку у Воллінгфордї. Але ви пам'ятаєте, як він сказав, що до того вечора в Шайтани ніколи з нею не зустрічався.

– Але ж вона дуже симпатична дівчина, – пробурмотів Пуаро.

Баттл засміявся.

– Так, гадаю, це все пояснює. До речі, сам Деспард не збирається віддаватися на поталу долі. Він уже звернувся до адвоката. Складається таке враження, наче він очікує неприємностей.

– Він людина, що мислить на два кроки вперед, – сказав детектив. – Такі люди люблять бути готовими до будь-якого повороту подій.

– Відповідно, така людина не стала б поспіхом устромляти комусь кинджал у груди, – зітхнув Баттл.

– Ні, хіба що не залишалося б жодного іншого виходу, – продовжив Пуаро. – Пам'ятайте, що він уміє діяти швидко.

Суперінтендант поглянув на нього через стіл.

– Ну а як щодо ваших карт, мсьє Пуаро? Щось ви не поспішаєте їх відкривати.

Чоловічок усміхнувся.

– Бо ще немає що відкривати. Чи ви думаєте, я від вас щось приховую? Це зовсім не так. Я зібрав небагато фактів. Я спілкувався з доктором Робертсом, з місіс Лоррімер, майором Деспардом (розмова з міс Мередіт на мене ще чекає) – і що я дізнався? А ось що! Я дізнався, що доктор Робертс – пильний спостерігач, а місіс Лоррімер має неймовірну здатність зосереджувати всю свою увагу на чомусь, але зовсім-зовсім не бачить, що відбувається довкола неї. Втім, вона страшенно любить квіти. Деспард помічає лише ті речі, які йому подобаються – такі як килими чи мисливські трофеї. Він не має ані того, що я називаю зовнішнім баченням (тобто здатності бачити деталі навколо себе, якою володіють справді спостережливі люди), ані внутрішнього бачення – зосередженості, сфокусованості на одному предметі. Його бачення цілеспрямовано обмежене. Він бачить лише те, що відповідає складу його розуму.

– Отже, оце ви називаєте фактами? – з цікавістю запитав Баттл.

– Але це і є факти. Можливо, вони незначні, а проте факти.

– А як щодо міс Мередіт?

– Я залишив її наостанок. Але її я теж запитаю про те, що вона пам'ятає з інтер'єру кімнати.

– Дивні у вас методи роботи, – замислено промовив суперінтендант Баттл. – Чиста психологія. А не думаєте, що ваші співрозмовники просто водять вас за ніс?

Пуаро похитав головою й усміхнувся.

– О ні, це неможливо. Не важливо, чи вони хочуть допомогти, а чи заплутати, вони однаково розкривають свій *склад розуму*.

– Ну, щось у цьому, звісно, є, – задумливо проказав суперінтендант. – Проте я не зміг би так працювати.

Чоловічок усміхнувся й сказав:

– Я відчуваю, що зробив дуже мало порівняно з вами і з місіс Олівер. І з полковником Рейсом теж. Отож мої карти, які я викладаю перед вами на стіл, дуже й дуже слабенькі.

Баттл зблиснув на нього очима.

– Знаєте, мсьє Пуаро, козирна двійка – карта доволі низького порядку, а втім, вона може побити будь-якого з трьох тузів. Хай там як, а я хотів би попросити вас виконати одне непросте завдання.

– Яке ж це?

– Я хочу, щоб ви поспілкувались із вдовою професора Лаксмора.

- А чому ви самі з нею не зустрінетеся?
- Тому що, як я вже сказав, я вирушаю в Девоншир.
- А все-таки чому ви самі з нею не зустрінетеся? – повторив бельгієць.
- Ви не відступите, поки не отримаєте свого, еге ж? Гаразд, ось у чому річ: я думаю, що вам вдасться витягти з неї більше, ніж мені.
- Бо мої методи не такі прямолінійні?
- Можна й так сказати, якщо хочете, – відповів Баттл з усмішкою на вустах. – Не дарма ж інспектор Джепп розповідає про вашу строкату фантазію.
- Таку ж, як і в покійного містера Шайтани?
- Гадаєте, йому вдалося б витягти з неї якусь інформацію?
- Гадаю, що йому *таки справді* вдалося витягти з неї інформацію, – повільно проказав Пуаро.
- Чому ви так вважаєте? – різко запитав суперінтендант.
- Через одну випадкову фразу, кинуту майором Деспардом.
- Хочете сказати, що він себе чимось видав? Це на нього не схоже.
- Ох, мій любий друже, *ні разу* не видати себе неможливо. Хіба що тоді вже зовсім рота не розтуляти! Розмова – прямий шлях до викриття.
- Навіть якщо людина бреше в розмові? – запитала місіс Олівер.
- Так, мадам. Тому що тоді одразу видно, що ви *про щось та й брешете*.
- Мені аж трохи незручно від таких балачок, – сказала жінка, підводячись зі свого крісла.
- Суперінтендант Баттл провів її до дверей і потиснув її руку.
- Місіс Олівер, ви були на висоті, – похвалив він. – Мушу сказати, що з вас набагато кращий детектив, ніж із того вашого довготелесого лапландця.
- Він фін, – виправила письменниця. – І він, звичайно, дурник, але люди його люблять. Бувайте.
- Та й мені вже пора йти, – повідомив Пуаро.
- Баттл написав адресу на клаптику паперу й сунув його детективові в руку.
- Тримайте. Спробуйте дізнатися від неї якнайбільше.
- Пуаро всміхнувся.
- Що саме вас цікавить?

– Правда про смерть професора Лаксмора.

– *Mon cher*^[47] Баттле! Та чи хтось знає правду хоч про щось у цьому світі?

– Я, наприклад, збираюся дізнатися правду про те, що сталося в Девонширі, – рішуче заявив поліціант.

– Ой сумніваюся, – пробурмотів Пуаро.

Розділ двадцятий. Свідчення місіс Лаксмор

Покоївка, яка відчинила двері будинку місіс Лаксмор у Південному Кенсінгтоні, змріяла Еркюля Пуаро поглядом глибокого невдоволення. Здавалося, вона не збиралася запросити гостя в будинок.

Своєю чергою Пуаро лише незворушно простягнув їй візитівку.

– Передайте це своїй господині. Гадаю, вона не відмовиться від зустрічі зі мною.

Він вручив покоївці одну зі своїх показних візиток, які використовував для створення пафосного ефекту. У кутку картки були виведені два лаконічні слова – «приватний детектив». Він замовив партію цих візитівок саме на випадок розмов із так званою прекрасною статтю. Адже майже кожна жінка – безневинна чи ні – прагне побачити справжнього приватного детектива і дізнатися, що йому потрібно.

Бельгійцеві, який був безцеремонно покинутий покоївкою за дверима, не залишилося нічого іншого, як вивчати поглядом дверне кільце й кривитися від огиди, спостерігаючи шари бруду на ньому.

– Ох! Ну невже не можна взяти трохи мийного засобу й потерти ганчіркою, – пробурмотів він собі під ніс.

Покоївка повернулася до гостя, дихаючи уривчасто від хвилювання, й запросила Пуаро досередини.

Вона провела його в кімнату на другому поверсі. То була доволі темна кімната, в якій запах підв'ялих квітів змішувався із запахом гару з неприбраних попільничок. Там також була сила-силенна шовкових подушок екзотичних кольорів, яких іще зроду-віку ніхто не прав. Стіни були смарагдово-зеленими, а стеля виконана під мідь.

Біля каміна стояла висока, доволі симпатична жінка. Побачивши відвідувача, вона пройшла вперед і заговорила своїм глибоким хриплим голосом.

– Мсьє Еркюль Пуаро?

Чоловічок уклонився. Він повадився трохи не так, як завжди. Звісно, він був іноземцем у чужій країні, але зараз він скидався на іноземця ексцентричного. Кожен його жест і порух віяв якоюсь

вигадливістю. Його манери ледь-ледь, зовсім трішечки нагадували манери покійного містера Шайтани.

– Ви хотіли зі мною про щось поговорити?

Пуаро ще раз уклонився.

– Чи дозволите сісти? Гадаю, наша розмова займе трохи часу...

Жінка нетерпляче махнула рукою, показуючи на крісло, і сама сіла на краєчок дивана.

– Отже? Я вас слухаю?

– Річ у тім, мадам, що я займаюся розслідуваннями, приватними розслідуваннями, якщо ви розумієте, про що я.

Що делікатніше й неквапніше він підходив до теми, то більше наростав її інтерес і нетерплячість.

– Так, так. То з чим пов'язаний ваш візит?

– Я розслідую обставини смерті професора Лаксмора.

Жінка аж зацікавилася від несподіванки. Її сум'яття було видно неозброєним оком.

– Але чому? Тобто для чого це вам? Як його смерть стосується вас?

Пуаро подивився на неї уважним поглядом, перш ніж відповісти.

– Розумієте, про життя вашого чоловіка хочуть написати книжку. Відповідно, автор хоче пересвідчитися, що всі факти справді відповідають реальності. Ось, наприклад, стосовно смерті вашого чоловіка...

Місіс Лаксмор різко перебила детектива, не давши йому договорити:

– Мій чоловік помер від лихоманки... на Амазонці.

Бельгієць відкинувся на спинку крісла. Він почав повільно, дуже-дуже повільно хитати головою сюди-туди – і цей монотонний рух просто зводив із розуму.

– О, постривайте, мадам, – запротестував він.

– Але я знаю, що кажу! Я була там.

– Так-так, звісно, що ви були *там*. За інформацією, якою я володію, саме так і було.

– За якою ще інформацією? – вигукнула вона.

Пильно вдивляючись жінці в обличчя, детектив сказав:

– За інформацією, наданою мені покійним містером Шайтаною.

Вона відсахнулася, неначе її тіло вдарило батогом.

– Шайтаною?

– Цей чоловік, – провадив бельгієць, – володів величезною кількістю найрізноманітнішої інформації. Дивовижна була людина. Шайтана знав чимало секретів.

– Не сумніваюся, що знав, – тихо мовила місіс Лаксмор, облизуючи свої сухі вуста.

Пуаро нахилився вперед до жінки, легенько постукавши пальцем по її коліну.

– Він знав, наприклад, що ваш чоловік помер не від лихоманки.

Вона витріщилася на Пуаро поглядом своїх диких і відчайдушних очей.

Детектив же відкинувся у своєму кріслі, спостерігаючи за тим, який ефект справили на співрозмовницю його слова.

Нарешті вона через силу опанувала себе.

– Я не знаю... я не розумію, про що ви.

Її відповідь прозвучала вкрай непереконливо.

– Мадам, – мовив Пуаро, – дозвольте я говоритиму з вами прямо. Так би мовити, – усміхнувся він, – викладу всі карти на стіл. Ваш чоловік помер не від лихоманки. *Він загинув від кулі.*

– Ох! – вигукнула вона.

Жінка затулила обличчя руками й почала всім тілом похитуватися сюди-туди. Невидимі страждання просто роздирали її. А проте Пуаро знав, що десь глибоко-глибоко всередині вона з насолодою впивалася своїм болем.

– Відповідно, – продовжив чоловічок діловим тоном, – можете нічого не приховувати й розказати все як на духу.

Вона відірвала руки від обличчя й сказала:

– Ви не маєте найменшого уявлення про те, як це сталося.

Бельгієць знову нахилився вперед і знову доторкнувся рукою до її коліна.

– Ви мене неправильно зрозуміли. Власне, зовсім не зрозуміли, – сказав він. – Я знаю, що це не ви його застрелили. Це зробив майор Деспард. Але все це сталося через вас.

– Я не знаю. Не знаю. Мабуть, через мене. Це все було так жахливо. Я неначе несучи за собою смерть.

– О так, – вигукнув Пуаро. – Мені частенько доводилося таке бачити. З деякими жінками таке буває. Хай куди вони йдуть, за ними

всюди слідує біда. Але в цьому нема їхньої вини. Чомусь так стається без їхньої на те волі.

Місіс Лаксмор зробила глибокий вдих.

– Ви розумієте мене. Я бачу, що розумієте. Все сталося так раптово.

– Ви вирушили разом углиб материка, чи не так?

– Так. Мій чоловік писав книжку про різні рідкісні рослини. Нас познайомили з майором Деспардом і відрекомендували його як людину, яка знає все про ті краї й зможе організувати нашу експедицію. Моєму чоловікові він дуже сподобався. Так ми почали нашу подорож.

Запала мовчанка. Пуаро дозволив тиші повиснути в повітрі на хвилю-дві, а тоді пробурмотів наче сам до себе:

– Можу собі уявити. Звивиста річка, тропічна ніч, гул комах, красивий мужній чоловік, прекрасна жінка...

Місіс Лаксмор зітхнула.

– Звісно, мій чоловік був набагато старшим за мене. Я вийшла за нього заміж ще зовсім дитиною і нічого не розуміла...

Детектив співчутливо похитав головою.

– Я знаю, знаю. На жаль, таке буває нерідко...

– Ми обоє ніяк не могли визнати того, що відбувалося між нами, – продовжила жінка. – Джон Деспард і слова не сказав. Він був людиною честі.

– Але жіночому серцю все зрозуміло й без слів, – підіграв Пуаро.

– Ваша правда... Це справді так... Але я жодним чином не виказала йому, що знаю про його почуття. Ми були майором Деспардом і місіс Лаксмор одне для одного до самого кінця... Ми обоє знали, що маємо дотримуватися правил.

Вона замовкла, захоплено поринувши в спогади про шляхетність поведінки двох випадкових подорожніх.

– Правила – це добре, – пробурмотів гість. – Завжди треба грати за правилами. Як там писав ваш поет: «Я б тебе не зміг так сильно любити, якби не вмів за правилами жити».

– «Честі служити», – поправила його місіс Лаксмор, трохи насупившись.

– А, ну так, так. «Якби не вмів честі служити»^[48].

– Ці слова наче справді написані про нас, – пробурмотіла жінка. – Ми обоє вирішили: хай там що, а ми ніколи не скажемо одне одному

тих фатальних слів. А потім...

– Що було потім? – запитав Пуаро.

– Сталася та жахлива ніч, – сказала вона й уся аж затремтіла.

– Що трапилося?

– Гадаю, вони посварилися... Джон із Тімоті посварилися. Я вийшла зі свого намету... Вийшла з намету...

– І що? Що?

Її широко розплющені очі були сповнені темряви. Жінка мала такий вигляд, наче вся ця сцена з минулого розгорталася знову прямо перед нею.

– Я вийшла зі свого намету, – повторила вона. – Джон і Тімоті були... Ох! – Вона вся затряслася. – Все було як у тумані. Я почала їх розбороняти. Я казала: «Ні, ні, це *не правда!*» Але Тімоті й чути нічого не хотів. Він погрожував Джону. І Джон мусив вистрілити... Це був самозахист. Ох! – Вона заплакала і прикрила обличчя руками. – Він помер. Помер на місці від пострілу в серце.

– Вам довелося пережити страшну ніч, мадам.

– Я її ніколи не забуду. Джон одразу вирішив поступити по совісті. Він хотів піти й здатися. Але я навіть чути про таке не хотіла. Ми сперечалися з ним цілісіньку ніч. «Заради мене», – благала я. Зрештою він погодився. Насправді він просто не міг дозволити мені страждати. Бо що б сказали люди? Уявіть собі, які були б заголовки по всіх газетах: «Двоє чоловіків і жінка в джунглях. Первісні пристрасті».

Я так і заявила Джону. І врешті-решт він мусив погодитися на мої вмовляння. Хлопці, які були з нами, нічого не чули. У Тімоті перед тим уже був напад лихоманки. От ми й сказали, що він помер від неї. Ми поховали його прямо там на березі Амазонки.

З її вуст зірвалося глибоке, сповнене страждань зітхання.

– А тоді ми повернулися назад до цивілізації й розлучилися назавжди.

– Хіба ви не могли бути разом?

– О ні. Покійний Тімоті стояв між нами так само, як і живий, а може, й ще більше розділяв нас. Ми попрощалися одне з одним, попрощалися назавжди. Інколи я перетинаюся з Джоном Деспардом, коли десь виходжу в люди. Ми всміхаємось, ввічливо розмовляємо. Ніхто ніколи не міг би здогадатися, що між нами щось було. Але я бачу

в його очах – а він бачить у моїх, – що ми ніколи не зможемо забути тієї ночі...

Запала довга мовчанка, проте Пуаро із ввічливості вирішив не порушувати її.

Місіс Лаксмор дістала косметичку й припудрила обличчя. Мить напруження пройшла.

– Яка неймовірна трагедія, – сказав чоловічок уже буденнішим тоном.

– Тепер ви розумієте, мсьє Пуаро, – промовила місіс Лаксмор повним щирості голосом, – чому не можна, щоб світ дізнався правду.

– Це завдало б удару...

– Нищівного удару. Цей ваш друг, цей письменник, невже він хоче згубити життя абсолютно безневинної жінки?

– Чи то пак присудити до страти абсолютно безневинного чоловіка? – пробурмотів Пуаро.

– Ви вважаєте його безневинним? Я така рада це чути. Бо він і є безневинним. Вбивство, здійснене в *пориві пристрасті*, – це не те саме, що звичайне вбивство. Та й, зрештою, то ж був самозахист. Він *мусив* вистрелити. Розумієте, чому всі й далі мають вірити, що Тімоті помер від лихоманки?

– Письменники іноді бувають страшенно бездушними, – знову пробурмотів детектив.

– Отже, ваш друг – жінконенависник? Він хоче змусити нас страждати? Але ви не можете цього допустити. Я цього не дозволю. Якщо буде потрібно, то я візьму провину на себе. Я скажу, що це я застрелила Тімоті.

Вона зірвалася на ноги й закинула голову назад.

Пуаро також підвівся.

– Мадам, – сказав він, узявши жінку за руку, – не треба таких відчайдушних самопожертв. Я зроблю все можливе, аби гарантувати, що ніхто ніколи не дізнається правди.

На обличчі місіс Лаксмор засяяла ніжна й трепетна усмішка. Вона легенько підняла руку так, що Пуаро, хотів він того чи ні, був змушений поцілувати її.

– Прийміть найглибшу вдячність нещасної жінки, мсьє Пуаро, – сказала вона.

Це було останнє слово переслідуваної королеви привілейованому придворному. Було зрозуміло, що на цьому розмову закінчено, тож Пуаро не залишалося нічого іншого, як попрощатися й піти.

Опинившись на вулиці, він глибоко вдихнув, втягуючи свіже повітря на повні груди.

Розділ двадцять перший. Майор Деспард

– *Quelle femme*^[49], – пробурмотів Еркюль Пуаро. – *Ce pauvre Despard! Ce qu'il a dû souffrir! Quel voyage épouvantable!*^[50]

Раптом він зайшовся сміхом.

Він ішов уздовж Бромптон-роуд, зупинився, дістав свого годинника й почав щось підраховувати.

– Так-так, у мене ще є час. Хай там як, він може й почекати. А я поки встигну зробити ще одну невеличку справку. Як там співав мій товариш з управління англійської поліції, коли то було, років із сорок тому? «Маленький шматочок цукру для пташки».

Наспівуючи собі під ніс уже давно забуту мелодію, Еркюль Пуаро ввійшов до одного розкішного на вигляд магазину, в якому продавався одяг та інші дрібнички жіночого гардеробу, і рушив прямісінько до прилавку з панчохами.

Покликавши симпатичну та не надто пихату з вигляду дівчину, він озвучив їй свої побажання щодо покупки.

– Шовкові панчохи? О так, у нас тут представлена чудова лінійка. Все лише з натурального високоякісного шовку.

Пуаро відмахнувся рукою від запропонованих дівчиною товарів. Він знову задіяв усе своє красномовство.

– Французькі шовкові панчохи? На них накладається мито, тож вони дуже дорогі, – сказала дівчина й дістала ще партію коробочок.

– Вони чудові, мадемуазель. Однак мені потрібно щось ще делікатніше.

– Але це сотий номер. Звісно, ми маємо екстратонкі, але, боюся, вони коштують тридцять п'ять шилінгів за пару. І я не можу гарантувати, що вони довго прослужать, бо вони тонесенькі, наче павутина.

– *C'est ça. C'est ça, exactement*^[51].

Дівчина відійшла й цього разу довго не поверталася.

Коли вона нарешті з'явилася знову, то сказала:

– Я перепрошую, але насправді вони тридцять сім шилінгів шість пенсів за пару. Але ж які розкішні, правда?

Вона обережно дістала їх із прозорого конвертика й тепер тримала в руках прекрасні панчохи, майже невидимі через свою тонкість і делікатність.

– *Enfin*^[52]. Це саме те, що треба!

– Правда ж чудові? Скільки вам пар, сер?

– Так-так, дайте подумати... Дев'ятнадцять пар.

Юна леді по той бік прилавку мало не впала від почутого. Але чималий досвід роботи навіть із найпрезирливішими покупцями втримав її на ногах.

– Якщо візьмете дві дюжини, отримаєте знижку, – ледь чутно промовила вона.

– Ні-ні, мені потрібно лише дев'ятнадцять пар. І нехай вони будуть різних відтінків, будь ласка.

Дівчина покійно зібрала всі дев'ятнадцять пар, спакувала їх і виписала рахунок.

Коли Пуаро вийшов із магазину зі своєю покупкою, інша продавчиня за прилавком сказала своїй напарниці:

– Цікаво, хто ця щасливиця? Ну а він? Якийсь старигань нечестивий, їй-богу. Хай хто вона є, а вертить ним, як хоче. Подумати тільки, панчохи по тридцять сім шилінгів шість пенсів!

Пуаро, не маючи найменшого уявлення, яке не зовсім хороше враження справив на продавчинь магазину «Гарві-Робінсонс», уже простував додому.

Через пів години після його приходу хтось подзвонив у двері. За хвилину гість уже з'явився в кімнаті. То був майор Деспард.

Чоловік заледве тримав себе в руках.

– Що, чорт забирай, вам було потрібно від місіс Лаксмор? – запитав він.

Детектив усміхнувся.

– Мені всього-на-всього була потрібна правда про смерть професора Лаксмора.

– Правда? Гадаєте, ця жінка здатна розповісти правду? – сказав Деспард розлюченим тоном.

– *Eh bien*^[53], час від часу я й сам у цьому сумнівався, – зізнався Пуаро.

– Не дивно, бо ця жінка божевільна.

– Я так не сказав би, – заперечив бельгієць. – Вона просто романтична натура, ось і все.

– Та яка тут романтика. Вона брехунка, яких світ не бачив. Інколи мені здається, що вона сама вірить у свої брехні.

– Це можливо.

– Вона жахлива жінка. Як я з нею намучився там!

– Це теж, гадаю, дуже ймовірно.

Деспард різко бухнувся в крісло.

– Слухайте, Пуаро. Я розповім вам правду.

– Тобто розповісте мені свою версію історії?

– Моя версія – єдина правдива версія.

Пуаро нічого не відповів, тож майор беземоційно повів далі:

– Я прекрасно розумію, що немає нічого хорошого й благородного в тому, що я збираюся розповісти цю історію тільки зараз. Я хочу розповісти правду, бо на цьому етапі це єдине правильне рішення. Вірити мені чи ні – це вже вам вирішувати. Я не маю жодного доказу, який міг би підтвердити правдивість моїх слів.

Він замовк на якусь мить, а тоді почав свою оповідь:

– Я був відповідальний за організацію поїздки Лаксморів. Старий Лаксмор був трохи схиблений на різних рослинках, мохах і так далі, але загалом був приємним чолов'ягою. Місіс Лаксмор була... ну, я не сумніваюся, що ви вже самі мали змогу побачити, яка вона! Та подорож була справжнім кошмаром. У мене не було ані найменших почуттів до цієї жінки. Власне кажучи, я заледве її терпів. Вона із тих занадто сентиментальних та емоційних жінок, біля яких постійно аж незручно перебувати. Перші два тижні все було гаразд. А потім ми всі злягли з лихоманкою. Я і місіс Лаксмор почувалися не так уже й погано, а от старого Лаксмора та гарячка добряче скосила. Якось уночі – тепер слухайте мене дуже уважно – я сидів біля свого намету. Раптом я побачив, як трохи на віддалі, похитуючись, Лаксмор прямував через кущі в напрямку річки. Він марив і зовсім не розумів, що робить. Ще мить – і він упав би в річку. Я знав: ще один крок і йому вірна смерть, адже то була така місцина, де він точно не зміг би вибратися, та й ніхто не зміг би його дістати. Уже було занадто пізно кинутися слідом за ним. Тож залишався лише один вихід. Моя гвинтівка, як завжди, була поруч зі мною. Я одразу схопив її. Я завжди

був відмінним стрільцем. Я знав, що зможу вистрелити й повалити старого, знав, що зможу поцілити в ногу. І тоді, щойно я вистрелив, ця дурна ідіотка звідкись вискочила й кинулася на мене з криками: «Не стріляйте. Заради всього святого, не стріляйте». Вона схопила мене за руку, легенько смикнувши її саме в момент пострілу, тож куля влучила йому в спину й убила старого!

Боже, що то була за жахлива мить! А ця триклята дурепа так і не зрозуміла, що вона накоїла. Абсолютно не усвідомлюючи того, що це вона винна в смерті свого чоловіка, вона подумала, що я холоднокривно застрелив його. І через що? Через любов до неї! Яка тоді між нами розгорілася диявольська сцена! Вона все наполягала, щоб ми сказали, наче містер Лаксмор помер від лихоманки. Мені було її шкода. Ще більше шкода, коли я побачив, що вона зовсім не розуміє, що накоїла. Але їй довелося б усе усвідомити, якби люди дізналися правду! А ще мені просто кров у жилах закипала від того, що вона собі вбила в голову, начебто я по вуха в неї закоханий. Якби вона почала всім розповідати цю брехню, то ситуація могла б повернутися проти мене. Врешті-решт я погодився зробити так, як хотіла вона. І так, я визнаю, що частково пішов на це заради власного спокою. Зрештою, яка різниця, гарячка чи нещасний випадок? До того ж я не хотів ще й утягувати жінку в купу різних неприємностей, навіть якщо ця жінка й була останньою дурепою. Наступного дня я повідомив, що професор помер від лихоманки, і ми поховали його. Носії, звісно, знали правду, але вони всі були дуже віддані мені, і я не сумнівався, що вони підтвердять мої слова, якщо це буде потрібно. Ми поховали бідолашного старого Лаксмора й повернулися до цивілізації. Відтоді я щосили намагаюся уникати цю жінку.

Він зробив паузу, а тоді додав тихим голосом:

– Ось така моя історія, мсьє Пуаро.

– То містер Шайтана, – повільно почав детектив, – згадував – чи вам здалося, що згадував, – про цей інцидент того вечора у себе вдома?

Деспард кивнув.

– Мабуть, він дізнався цю історію від місіс Лаксмор. Її зовсім не важко розговорити. І таке відкриття його, напевно, неабияк розважило.

– У руках такої людини, як Шайтана, ця історія могла становити небезпеку для вас.

Деспард знизав плечима.

– Я не боявся Шайтани.

Пуаро нічого не відповів.

Майор тихо продовжив:

– Знову-таки, можете лише повірити чи не повірити мені на слово.

Так, я розумію, що скидається на те, наче я мав мотив для вбивства Шайтани. Але я розповів вам свою історію, і тепер лише вам вирішувати, вірити в мою правду чи ні.

Пуаро простягнув руку вперед.

– Я вірю вам, майоре Деспард. Я не маю жодного сумніву, що в Південній Америці все відбулося саме так, як ви описали.

Обличчя Деспарда просяяло.

– Дякую, – лаконічно сказав він і дружньо потиснув руку бельгійця.

Розділ двадцять другий. Свідчення з Комбакра

Суперінтендант Баттл прибув до поліційного відділку в Комбакрі, де його зустрів інспектор Гарпер.

Гарпер, чолов'яга з розпашілим обличчям, повільно підсумував своїм девонширським говором:

– Отак воно все й було, сер. Не було до чого придертися. Лікар не мав жодного питання. Ніхто більше не мав жодного питання. Тож чому б ми мали щось ставити під сумнів?

– Просто ще раз розкажіть мені про ті дві пляшечки. Я хочу скласти цілісну картину в голові.

– В одній був інжирний сироп. Здається, жінка вживала його регулярно. А в іншій була фарба для капелюхів, яку вона використовувала, чи то радше, яку використовувала для неї та юна леді, її компаньйонка, щоб освіжити колір її солом'яного капелюшка. Отож якось пляшечка надбилася, а фарби в ній було ще багато. Тоді місіс Бенсон сказала: «Перелий її у ту стару пляшку – пляшку з-під сиропу». Тут усе збігається, бо слуги чули цю розмову, тож і міс Мередіт, і покоївка, і прибиральниця – всі підтверджують це. Відтак фарбу перелили у стару пляшечку від інжирного сиропу й поставили її на верхню полицю у ванній кімнаті посеред інших скляночок і пляшечок.

– На ній не написали, що то не сироп, а фарба?

– Ні. Це, звісно, було вкрай безвідповідально. Про це ще коронер казав.

– Продовжуйте.

– У ту фатальну ніч жінка зайшла у ванну, дістала пляшечку «Інжирний сироп», налила собі чималу порцію і випила її. Вона тут же зрозуміла, що накоїла, й одразу викликала лікаря. А той саме поїхав до якогось іншого пацієнта, тож пройшло трохи часу, перш ніж його вдалося розшукати. Вони зробили все, що могли, але вона померла.

– І жінка сама вірила, що це був нещасний випадок?

– О так, усі так вважали. Очевидно, пляшки якось перемішалися. Ймовірно, то прибиральниця наводила порядок і переставила їх, проте вона божиться, що нічого такого не робила.

Суперінтендант Баттл мовчав. Він обдумував почуте. Як усе легко. Взяти пляшечку з верхньої полицки, поставити її на місце іншої пляшечки. Коли трапляється така плутанина, майже неможливо визначити, хто винен. Особливо коли хтось робить це в рукавичках. Утім, останні відбитки на пляшечці однаково належали самій місіс Бенсон. Ось таке просте й легке, а все ж убивство! Ідеальний злочин.

Але чому? Який мотив? Ось це запитання не давало йому спокою.

– А ця юна леді, компаньйонка, отримала якісь гроші після смерті місіс Бенсон? – запитав він.

Інспектор Гарпер похитав головою.

– Ні. Вона взагалі пропрацювала тут тільки півтора місяця. Гадаю, то було не найкраще місце роботи. Як правило, молоді дівчата там довго не затримувалися.

Баттл далі не міг вималювати цілісну картину в голові. Отже, молодим дівчатам там працювалося не дуже добре. Місіс Бенсон, очевидно, була не найприємнішою господинею. Але якщо Енн Мередіт там не подобалося, вона ж могла просто піти звідтам, як це зробили її попередниці. Навіщо ж когось убивати? Хіба що йшлося про якесь безрозсудне бажання помсти. Він потрусив головою. Все це ніяк не складалося до купи.

– А хто успадкував гроші місіс Бенсон?

– Цього я не знаю, сер. Мабуть, племінники й племінниці. Але там і ділити майже не було що. Наскільки мені відомо, більшість свого доходу жінка отримувала від щорічної оренди.

Отже, і тут жодної зачіпки. А втім, місіс Бенсон померла. І Енн Мередіт приховала те, що вона колись була в Комбакрі.

Щось тут було нечисто.

Суперінтендант продовжив своє розслідування в копіткому пошуку істини. Він поговорив із лікарем, і той чітко і ясно заявив, що немає жодних підстав вважати, що це не був нещасний випадок. «Міс – уже не пригадаю, як її звуть, – миле, але зовсім безпорадне дитя. Страшенно засмутилася й занепала духом після пережитого». Далі була розмова з вікарієм. Він пам'ятав останню компаньйонку місіс Бенсон – гарну скромну дівчину. «Вона завжди приходила до церкви з

місіс Бенсон. Місіс Бенсон була не те щоб недоброю, але трохи занадто суворою у своєму ставленні до молодих дівчат. Вона була з тих доволі строгих християнок».

Баттл поспілкувався ще з кількома людьми, але не дізнався нічого, що могло б допомогти. Енн Мередіт заледве хтось пам'ятав. Вона ж бо прожила серед цих людей лише місяць з лишком. А сама вона не була дуже яскравою особистістю, щоб залишити якесь особливе враження про себе. Всі, здавалося, пригадували лише те, що вона була симпатичною милою дівчиною.

Образ місіс Бенсон вимальовувався набагато чіткіше. Справжній гренадер, а не жінка. Не терпіла жодних заперечень. Ганяла своїх компаньйонку не на жарт, постійно міняла слуг. Не надто приємна особа. Але це й усе.

Втім, з якихось незрозумілих причин, покидаючи Девоншир, суперінтендант Баттл був на сто відсотків упевнений, що Енн Мередіт навмисно вбила свою колишню господиню.

Розділ двадцять третій. Свідчення пари шовкових панчіх

Доки потяг суперінтенданта Баттла мчав на схід через Англію, Енн Мередіт і Рода Довз сиділи у вітальні Еркюля Пуаро.

Енн не мала бажання приймати запрошення, отримане ранковою поштою, але Рода її переконала.

– Енн, ти – боягузка. Так-так, справжнісінька боягузка. Не можна просто ховати голову в пісок, наче той страус. Сталося вбивство, і ти – одна з підозрюваних. Однак, сподіваюся, остання в їхньому списку...

– Це найгірше, що може бути, – трохи насмішкувато сказала Енн. – Вбивцею завжди виявляється та людина, яку підозрюють найменше.

– Хай там як, а тебе підозрюють, – продовжила Рода, не звертаючи уваги на слова подруги. – І зараз не можна відвертати голову й удавати, наче це вбивство – щось таке гидливе, що не має жодного стосунку до тебе.

– Але воно справді не має *жодного* стосунку до мене, – не вгавала Енн. – Тобто так, звичайно, я готова відповісти на будь-які запитання поліції. Але цей чоловік, цей Еркюль Пуаро, він же зовсім стороння людина.

– Але що він про тебе подумає, якщо ти уникатимеш зустрічі й намагатимешся триматися від нього якнайдалі? Він подумає, що тебе роздирає почуття провини.

– Мене зовсім не роздирає жодне почуття провини, – холодно відрубала Енн.

– Я знаю, люба моя. Ти не змогла б нікого вбити, навіть якби хотіла. Але цього не знають страшні підозріливі іноземці. Гадаю, нам варто прийти до нього по-дружньому. Інакше він сам сюди прийде й почне витягати інформацію зі слуг.

– У нас немає жодних слуг.

– Зате в нас є матінка Аствелл. А їй би лишень язиком із кимось поплескати! Ну ж бо, Енн, ходи. Це буде навіть весело.

– Не розумію, чому він хоче зустрітися зі мною, – гадала собі далі Енн.

– Щоб узати цілий Скотленд-Ярд, звичайно, – нетерпляче промовила Рода. – Ці аматори завжди хочуть обскакати поліцію, бо думають, що в поліції одні дурні працюють.

– Як ти вважаєш, цей Пуаро – розумний чоловік?

– Ну, він навряд чи схожий на Шерлока, – сказала Рода. – Гадаю, колись давно він, можливо, міг похвалитися своїм розумом, але зараз він зовсім утратив глузд. Йому ж ужедесь за шістдесят. Ох, Енн, ну ходімо вже зустрінемося з тим стариганом. Він може розповісти неймовірні речі про решту трьох.

– Ну гаразд, – здалася Енн і додала: – А ти таки отримуєш *неймовірне задоволення* від усього цього, Родо.

– Мабуть, тому, що це сталося не зі мною, – відповіла та. – А ти, Енн, роззява. Хіба ти не могла підвести очі в потрібну мить? Зробила б так, то жила б усе життя як герцогиня, шантажуючи вбивцю.

Тож о третій годині пополудні того самого дня Рода Довз та Енн Мередіт уже сиділи, виструнчивши спина, на кріслах в охайній вітальні Еркюля Пуаро, попиваючи ожиновий сироп (який їм зовсім не подобався, але від якого вони не могли відмовитися із ввічливості) зі старомодних келихів.

– З вашого боку було надзвичайно люб’язно прийняти моє запрошення, мадемуазель, – сказав Пуаро.

– Я буду рада, якщо мені вдасться хоч чимось допомогти, – невиразно пробурмотіла Енн.

– Я хотів попрохати вас задіяти вашу пам’ять.

– Пам’ять?

– Саме так. Я вже запитував про це місіс Лоррімер, доктора Робертса й майора Деспарда. І ніхто з них, на жаль, не дав мені тієї відповіді, на яку я сподівався.

Дівчина продовжувала дивитися на нього, не розуміючи, до чого він хилить.

– Я хочу, щоб ви, мадемуазель, повернулися думками до вітальні містера Шайтани, де ви грали в бридж того вечора.

Її обличчям прокотилася тінь страшенної втоми. Невже цей кошмар ніколи не закінчиться?

Пуаро помітив цю моментну зміну виразу її обличчя.

– *C’est pénible, n’est ce pas?*^[54] Тут немає нічого дивного. Така юна особа, як ви, раптом уперше в житті втягнута у вир жахливих речей.

Ви, мабуть, ніколи раніше не бачили насильницької смерті.

Рода зачовгала ногами по підлозі, відчуваючи невелике збентеження.

– Почнімо? – сказала Енн.

– Пориньте думками назад. Я хочу, щоб ви пригадали, що саме ви бачили в тій кімнаті.

Дівчина подивилася на нього підозріливим поглядом.

– Я вас не зовсім розумію.

– Все просто. Стільці, столи, декор, шпалери, штори, камінні прибори. Ви бачили всі ці речі. То чи можете ви їх описати?

– Зрозуміло. – Енн завагалася на мить і насупила обличчя. – Це нелегко. Не думаю, що я справді зможу згадати. Я не пригадаю, які там були шпалери. Стіни, здається були пофарбовані в якийсь нейтральний колір. На підлозі були килими. Ще там був рояль. – Вона похитала головою. – Я дійсно більше не можу нічого згадати.

– Але ви навіть не намагаєтеся, мадемуазель. Ви точно мушили запам'ятати якісь предмети, прикраси чи антикварні дрібнички.

– Пам'ятаю скриньку з єгипетськими прикрасами, – повільно промовила Енн. – Вона стояла біля вікна.

– Так-так, у протилежному кутку кімнати від столу, на якому лежав стилет.

Енн глипнула на нього очима.

– Я взагалі не маю уявлення, на якому столі він лежав.

«*Pas si bête*^[55], – прокоментував про себе Пуаро. – Але й Еркюль Пуаро теж не дурний! Якби вона знала мене краще, то зрозуміла б, що свої справжні *piège*^[56] я розставляю набагато делікатніше!»

Вголос детектив сказав:

– Кажете, що пам'ятаєте скриньку з єгипетськими прикрасами?

Енн відповіла з певним пожвавленням у голосі:

– Так, деякі з них були справді чудові. Сині з червоними. Емальовані. Кілька гарненьких перснів. А ще скарабеї, але вони мені не дуже до вподоби.

– Містер Шайтана був знаним колекціонером, – пробурмотів Пуаро.

– Мабуть, так, – погодилась Енн. – Кімната рясніла різними речами, аж очі розбігалися.

– Так розбігалися, що ви навіть не можете назвати нічого більше, що привернуло вашу увагу?

Дівчина ледь усміхнулася й сказала:

– Хіба що ще вазу з хризантемами, в якій уже давно пора було змінити воду.

– О, так, слуги часто забувають про такі речі.

Пуаро замовк на хвилину-другу, тож Енн, порушуючи тишу, несміливо промовила:

– Боюся, я не помітила того, на що ви сподівалися.

Бельгієць ласкаво всміхнувся.

– Це не важливо, *mon enfant*^[57]. Власне кажучи, я на це не сильно розраховував. Скажіть, будь ласка, чи бачилися ви останнім часом із нашим бравим майором Деспардом?

Пуаро побачив, як її щік торкнувся делікатний рум'янець.

– Він сказав, що згодом навідається до нас знову, – відповіла Енн.

– Але *він* цього не робив! – втрутилася Рода. – Ми з Енн у цьому впевнені.

Детектив лиш блимнув на них очима.

– Як чудово, що йому вдалося переконати двох таких чарівних леді у своїй невинності.

«О Боже, – подумала Рода. – Він збирається поводитись як типовий француз, а мені від цього стає аж незручно».

Вона підвелася й почала розглядати гравюри на стінах.

– Це чудові роботи, – сказала дівчина.

– Так-так, непогані, – відповів Пуаро.

Він завагався, дивлячись на Енн.

– Мадемуазель, – нарешті озвався він. – Я хотів запитати вас, чи не могли б ви мені з дечим допомогти. Це вже зовсім не стосується теми вбивства, цілком приватне прохання.

Енн мала трохи здивований вигляд. Чоловічок продовжував говорити дещо збентежено.

– Розумієте, Різдво не за горами. А мені треба заpastися подарунками для племінниць і двоюрідних онучок. Трохи важко розібратися, що нині подобається юним леді, адже мої смаки, на жаль, доволі старомодні.

– Чим я можу вам допомогти? – ласкавим тоном запитала Енн.

– От шовкові панчохи, наприклад. Це хороший подарунок?

– Так, звичайно. Завжди приємно, коли дарують панчохи.

– Мені аж від душі відлягло. Отож про що я хотів вас попрохати. Я придбав кілька пар панчіх різних кольорів. Тут, гадаю, близько п'ятнадцяти чи шістнадцяти пар. Чи можу я вас попросити поглянути на них і відкласти десь із пів дюжини тих, які вам найбільше сподобаються?

– Звісно, – сказала, підсміюючись, Енн, встаючи зі свого місця.

Пуаро провів дівчину до столу в алькові, який був завалений найрізноманітнішим причандаллям. Якби вона лише знала, наскільки цей безлад разюче не відповідав знаній охайності й акуратності Еркюля Пуаро. Там повсюди купами лежали панчохи, якісь хутрянні рукавички, календарики й коробки з цукерками.

– Я люблю відправляти подарунки сильно *à l'avance*^[58], – пояснив бельгієць. – Отже, мадемуазель, ось тут у нас панчохи. Благаю вас, підберіть мені шість пар.

Він обернувся, перехопивши на ходу Роду, яка теж уже прямувала до столу.

– А для вас, мадемуазель, я маю щось таке, що дуже сподобається вам, але навряд чи сподобалося б мадемуазель Мередіт.

– І що ж це? – вигукнула Рода.

Детектив стишив голос.

– Це, мадемуазель, ніж, яким колись дванадцятьоро людей закололи одного чоловіка. Мені його подарували як сувенір від міжнародної транспортної компанії.

– Боже, який жах! – вигукнула Енн.

– Ого! Дозвольте мені подивитися на нього, – сказала Рода.

Пуаро повів її до іншої кімнати, тим часом оповідаючи історію.

– Ця міжнародна транспортна компанія подарувала мені його, тому що...

Детектив і дівчина вийшли з кімнати.

За три хвилини вони повернулися назад до вітальні. Енн підійшла до них.

– Гадаю, ось шість найкрасивіших, мсьє Пуаро. Оці чудові вечірні відтінки, а цей світліший колір краще пасуватиме влітку, коли ввечері ще світло.

– *Mille remerciements, mademoiselle*^[59].

Він запропонував дівчатам ще сиропу, від якого ті відмовилися, а тоді провів їх до дверей, продовжуючи про щось добродушно розповідати.

Коли гості нарешті пішли, детектив повернувся в кімнату й одразу попрямував до заваленого різними речами столу. Панчохи і далі лежали там неохайною купою. Пуаро порахував шість відкладених пар, а тоді взявся рахувати інші.

Він придбав дев'ятнадцять пар. Зараз їх було лише сімнадцять.

Він повільно кивнув головою.

Розділ двадцять четвертий.

Відкинути трьох убивць?

Приїхавши до Лондона, суперінтендант Баттл одразу подався до Пуаро. На той час Енн та Рода уже з годину як пішли від нього.

Поліціант без зайвих церемоній негайно перейшов до суті справи, переповівши детективу результати свого розслідування в Девонширі.

– Ми на правильному шляху, тут немає сумнівів, – завершив він. – Ось що мав на увазі Шайтана, коли говорив про «побутові інциденти». Але я й далі не можу зрозуміти мотиву. Чому вона хотіла вбити ту жінку?

– Гадаю, що тут я можу вам допомогти, мій друже.

– Я уважно слухаю, мсьє Пуаро.

– Сьогодні я провів невеличкий експеримент. Я запросив мадемуазель і її подругу до себе в гості. Тоді поставив своє звичне запитання про те, що вона помітила в кімнаті того фатального вечора.

Баттл зацікавлено дивився на бельгійця.

– Ох і любите ви це запитання.

– Так, бо воно допомагає. Я отримую дуже багато інформації завдяки ньому. Мадемуазель Мередіт була підозріливою, страшенно підозріливою. Ця юна леді все ставить під сумнів. Отож цей старий пес Еркюль Пуаро вдається до одного зі своїх найкращих трюків. Він наставляє якусь незграбну аматорську пастку. Мадемуазель пригадує, що бачила скриньку з прикрасами. А я питаю, чи та скринька раптом не стояла в протилежному кінці кімнати від столу зі стилетом. Мадемуазель не потрапляє в пастку. Вона завбачливо її уникає. І тоді вона почувається задоволеною собою, розслабляється і вже стає не такою пильною. Вона думає: «То ось чому мене запросили сюди сьогодні – він хотів, щоб я зізналася, що знала, де лежав стилет, і що я його побачила!» Її настрій покращується, бо вона гадає, що змогла перехитрити мене. Вона чітко пригадала прикраси зі скриньки й змогла доволі детально їх описати. Дівчина більше нічого з кімнати не пам'ятала, окрім вази з хризантемами, в якій треба було поміняти воду.

– І що? – запитав Баттл.

– А те, що це доволі важливий момент. Припустімо, що ми нічого не знаємо про цю дівчину. Отже, можемо зробити висновки про її характер, лише аналізуючи її слова. Вона помічає квіти. Значить, вона любить квіти? Ні, оскільки вона не згадує величезну вазу з ранніми тюльпанами, яка одразу привернула б увагу шанувальниці квітів. Ні, в ній говорить людина, що колись працювала компаньйонкою, в чії обов'язки входило міняти воду у вазах, а ще говорить дівчина, яка любить прикраси й звертає на них увагу. Хіба ж це вже не дає нам якихось підказок?

– Ага, – сказав Баттл. – Я починаю розуміти, до чого ви хилите.

– Так-так. Я вже казав вам, що готовий викласти свої карти на стіл. Коли ви раніше розповідали інформацію про дівчину, а місіс Олівер повідомила нам ту неймовірну річ, яку їй вдалося дізнатися, я одразу зробив для себе один важливий висновок. Це вбивство аж ніяк не могло бути скоєним із корисливих міркувань, адже міс Мередіт і далі доводилося заробляти собі на життя після того, як це трапилося. Який же тоді мотив? Я проаналізував характер міс Мередіт на основі того, що можна побачити неозброєним оком. Сором'язлива, дещо невпевнена юна дівчина, бідна, але гарно одягнена, любить гарні речі... Це не дуже відповідає портрету вбивці, ні, це радше портрет *зłodийки*. Тоді я одразу запитав вас, чи місіс Елдон була охайною жінкою. Ви відповіли, що ні, вона не була охайною. Отож я сформував певну гіпотезу. Припустімо, що Енн Мередіт має одну слабкість, що вона така дівчина, яка, бува, потягне якісь одну-дві дрібнички в магазині. Вона бідна, але любить гарні речі. Відповідно, припустімо, що вона кілька разів взяла щось і у своєї господині. Може, якусь брошечку, кілька монет, що десь завалялися, чи невеличке намисто. Неохайна й неуважна місіс Елдон списує це все на свою звичну недбалість. Вона зовсім не підозрює свою милу та несмілу помічницю. А тепер уявімо собі інший тип господині – господиню, яка все-таки помітила зникнення речей. Вона одразу звинувачує Енн Мередіт у крадіжці. Це могло б стати ймовірним мотивом убивства. Як я вже казав раніше, міс Мередіт – це людина, яка може вчинити вбивство лише зі страху. Вона знає, що її господиня зможе довести крадіжку. Для неї є лише один вихід: жінка мусить померти. Тож дівчина переставляє пляшечки, а місіс Бенсон відтак помирає. За іронією долі жінка вірить, що це вона сама припустилася помилки, й ні на секунду

не запідозрює боязку, перелякану дівчину, яка, власне, й приклала руку до цієї помилки.

– Це можливо, – сказав суперінтендант Баттл. – Це лише гіпотеза, але вона можлива.

– Це не просто можливо, мій друже. Я майже впевнений, що так воно й було. Сьогодні я підготував для нашої юної леді невеличку пастку з приманкою – справжню пастку, на відміну від тієї вдаваної, яку дівчина гадала, що розкусила. Якби мої припущення були правдиві, то така дівчина, як Енн Мередіт, ніколи, ні за що в житті не встояла б перед парою дорожезних панчіх! Отож я попросив її допомогти мені. Я дав їй чітко зрозуміти, що точно не знаю, скільки саме пар панчіх у мене є. Я вийшов із кімнати, залишивши її саму. І в підсумку, мій друже, в мене тепер сімнадцять пар панчіх замість дев'ятнадцяти, бо дві з них зрештою опинилися в сумочці Енн Мередіт.

– Оце так-так! – присвиснув поліціант. – Пішла на такий ризик.

– *Pas du tout*^[60]. Вона думає, що я підозрюю її в чому? Правильно, в убивстві. То який тоді ризик у тому, щоб украсти парочку-дві шовкових панчіх? Я ж не шукаю злодія. Та й до того ж злодії, чи то пак kleptomani, завжди впевнені, що їм усе зійде з рук.

Баттл кивнув головою.

– Ваша правда. А проте це жахливо нерозумно. Зрештою, одного разу може й не пощастити. Що ж, гадаю, для себе ми змогли встановити правду. Енн Мередіт спіймали на крадіжці. Енн Мередіт переставила пляшечку з однієї полиці на іншу. Ми знаємо, що це було вбивство, але чорта з два нам удасться щось довести. Успішний злочин № 2. Спершу Робертс виходить сухим із води. Тепер ще й Енн Мередіт. Але як щодо Шайтани? Чи могла Енн Мередіт убити Шайтану?

Він помовчав хвилину-дві, а тоді похитав головою.

– Не дуже в це віриться, – сказав трохи неохоче. – Вона не стала б так ризикувати. Поміняти пляшечки місцями – це одне. Вона знала, що ніхто не зможе запідозрити її в цьому. Тут не було жодного ризику, бо це міг зробити хто завгодно! Звісно, план міг і провалитися. Місіс Бенсон могла б помітити, що переплутала пляшечки, і не випити отрути, або ж її могли б урятувати. Це було тим, що я називаю «вбивством, на яке покладають надії». Воно може вдатися, а може й провалитися. Того разу все вдалося. Але у випадку з Шайтанною все

було зовсім по-іншому. Це було навмисне, зухвале й цілеспрямоване вбивство.

Пуаро кивнув головою.

– Не можу з вами не погодитися. Це два зовсім різні типи злочинів.

Баттл потер носа рукою.

– Здається, у справі Шайтани вона виходить поза підозрою. Отже, маємо відкинути Робертса й дівчину. Які новини щодо Деспарда? Вдалося щось дізнатися на зустрічі з тією місіс Лаксмор?

Пуаро розповів суперінтенданту про свою вчорашню пригоду з удовою.

Баттл вишкірив зуби.

– Знаю я таких жіночок. Спробуй зрозумій з їхніх оповідей, що відбувалося насправді, а що вони собі допридумували.

Пуаро продовжив і розповів про візит Деспарда та історію, яку той розказав.

– Ви йому вірите? – різко запитав поліціант.

– Так.

Баттл зітхнув.

– І я теж. Він не з тих, хто застрелив би чоловіка, бо закохався в його дружину. Та й, зрештою, у нас же працюють суди, що займаються розлученнями? Всі масово там розлучаються. І Деспард сам не займає якоїсь високої чи публічної посади, тож це ніяк не позначилося б на його кар'єрі. Я сказав би, що тут наш покійний містер Шайтана дав маху, бо вбивця № 3 насправді навіть і не вбивця.

Він подивився на співрозмовника.

– Отже, залишається...

– Місіс Лоррімер, – сказав Пуаро.

Задзеленчав телефон. Пуаро підвівся й узяв слухавку. Він щось сказав, тоді помовчав, потім знову сказав кілька слів у відповідь. Тоді поклав слухавку й повернувся до свого гостя.

Обличчя бельгійця було надзвичайно серйозним.

– Це була місіс Лоррімер, – сказав він. – Вона хоче, щоб я прийшов до неї. Негайно.

Двоє чоловіків не зводили один з одного погляду. Тоді Баттл повільно похитав головою.

– Я помиляюся, – мовив він, – чи ви чогось такого й очікували?

– Я це припускав, – відповів Еркюль Пуаро. – Лише припускав.

– Краще вам іти, – сказав Баттл. – Можливо, вам нарешті вдасться дізнатися правду.

Розділ двадцять п'ятий. Місіс Лоррімер заговорила

День був непогожим, і кімната місіс Лоррімер здавалася темною й безрадісною. Та й сама жінка мала похмурий вигляд і справляла враження людини набагато старшої, ніж та, з якою Пуаро бачився під час свого попереднього візиту.

Вона привітала його своєю звичною впевненою усмішкою.

– Дякую вам, мсьє Пуаро, що так оперативно відреагували на моє запрошення. Я знаю, що ви дуже зайнята людина.

– До ваших послуг, мадам, – сказав Пуаро, легенько вклонившись.

Жінка натиснула на дзвіночок біля каміна.

– Попрошу принести нам чаю. Не знаю, як ви, а я вважаю неправильним отак стрімголов переходити до зізнань, не підготувавши для них відповідного ґрунту.

– Отже, на нас чекають зізнання?

Співрозмовниця не відповіла, бо в цю мить у кімнату зайшла покоївка. Коли вона отримала розпорядження від господині й залишила їх самих, місіс Лоррімер промовила доволі сухо:

– Якщо пам'ятаєте, коли ви були тут востаннє, то сказали, що прийдете, якщо я знову захочу з вами зустрітися. Гадаю, ви здогадувалися, з якої причини я захотіла б вас побачити вдруге.

Жінка сказала це й замовкла. Покоївка принесла чай. Місіс Лоррімер узялася розливати його у чашки і почала обговорювати інші актуальні теми. Вона вела бесіду дуже розважливо й мудро.

Невдовзі, скориставшись паузою, Пуаро зауважив:

– Я чув, що ви днями ходили разом на чай з юною мадемуазель Мередіт.

– Це правда. А ви нещодавно десь її бачили?

– Сьогодні по обіді.

– То вона в Лондоні чи ви їздили навідати її у Воллінгфорд?

– Ні, не їздив. Вона зі своєю подругою вшанувала мене візитом тут.

– О, з подругою. Я з нею ще не зустрічалася.

Детектив усміхнувся і промовив:

– Це вбивство так усіх *зблизило*. Ви з мадемуазель Мередіт разом чаюєте. Майор Деспард також намагається підтримувати з нею знайомство. Хіба що доктор Робертс тримається окремо.

– Я днями бачила, як він грав у бридж, – зазначила місіс Лоррімер. – У нього був цілком звичний бадьорий вигляд.

– Отже, він і далі полюбляє бридж?

– Так-так, і далі робить просто неймовірні заявки, але майже завжди справляється з ними.

Вона помовчала хвилину-дві, а тоді поцікавилась:

– А з суперінтендантом Баттлом ви бачилися?

– Також сьогодні після обіду. Власне кажучи, він був у мене, коли ви зателефонували.

Затуливши рукою обличчя від вогню, місіс Лоррімер запитала:

– І як він справляється?

Пуаро відповів серйозним тоном:

– Старий добрий Баттл не любить поспіху. Він повільно йде до істини, але він до неї точно добереться, мадам.

– Не знаю, не знаю. – Її губи скривилися в дещо іронічній посмішці.

Жінка повела далі:

– Він присвятив мені чимало уваги. Здається, суперінтендант назбирав інформацію про все моє життя, починаючи від юних літ. Він опитав моїх друзів і поспілкувався з моїми слугами – тими, що зараз працюють у мене, і тими, які працювали кілька років тому. Не знаю, що він сподівався відшукати, але впевнена, що він цього не знайшов. Міг би й просто повірити мені на слово. Бо я казала правду. Я знала містера Шайтану зовсім трішки. Ми познайомилися в Луксорі, як я й казала, і наше знайомство завжди залишалося лише поверхневим. Хоч яку інформацію Баттл назбирав, він не зможе заперечити цих фактів.

– Мабуть, не зможе, – погодився Пуаро.

– Ну а ви, мсьє Пуаро? Ви проводили якесь розслідування?

– Щодо вас, мадам?

– Саме так.

Чоловічок повільно похитав головою.

– Це нічого не дало б у підсумку.

– Що ви хочете цим сказати, мсьє Пуаро?

– Буду з вами відвертим, мадам. Ще на самому початку я розумів, що з-поміж усіх чотирьох людей, що були того вечора у кімнаті Шайтани, саме ви людина з найблискучішим розумом і найбільш раціональним та логічним способом мислення. Якби мені потрібно було робити ставки щодо того, хто з вас чотирьох міг найкраще спланувати вбивство і вийти сухим із води, то я неодмінно поставив би всі гроші на вас.

Місіс Лоррімер здійняла брови.

– Мені це сприймати за комплімент? – сухо запитала вона.

Пуаро продовжив, не звертаючи уваги на її слова:

– Для того, щоб злочин був успішним, зазвичай потрібно продумати кожную його деталь заздалегідь. Треба прорахувати всі можливі варіанти розвитку подій. Має бути ідеально підібраний *час*, щонайретельніше визначене *місце*. Доктор Робертс міг би провалити свій злочин через поспіх і надмірну самовпевненість. Майор Деспард здається занадто розважливим для такого злочину. Міс Мередіт утратила б голову і видала себе. Але ви, мадам, не припустилися б жодної з цих помилок. Ви зберегли б спокій та ясність розуму за будь-яких обставин. Ви від природи сповнені рішучості, і якщо ви й стаєте одержимою якоюсь ідеєю так сильно, що вона не залишає місця розсудливості, ви все-таки ніколи не втрачаєте голови.

Хвилину чи дві місіс Лоррімер сиділа мовчки, загадково всміхаючись. Нарешті вона сказала:

– То ось якої ви про мене думки, мсьє Пуаро. Що я жінка, яка може вчинити ідеальне вбивство.

– Принаймні ви досить люб'язні, щоб не обурюватися на мене за такі слова.

– Мені цікаво чути таку гіпотезу. Отже, ви вважаєте, що я єдина людина, якій би вдалося вбити Шайтану?

– Розумієте, мадам, є певні складнощі, – повільно промовив детектив.

– Невже? І які ж?

– Якщо пам'ятаєте, кілька хвилин тому я сказав щось на кшталт: «Для того, щоб злочин був успішним, зазвичай треба пропланувати кожную його деталь наперед». Я не дарма сказав саме «зазвичай». Бо буває й *інший* тип успішного злочину. У вас колись було таке, що ви комусь раптом сказали: «Ану спробуй поцілити каменем в он те

дерево» – і та людина, не задумуючись, бере й робить це і якимось чином таки *поціляє* в те дерево? Але коли вона хоче поцілити вдруге, то це вже не так легко. Бо вона починає *замислюватися*: «Так буде засильно... ні, таки треба сильніше... трохи правіше... трохи лівіше...» Першого разу вона зробила все на підсвідомому рівні – її тіло підкорилося мозку, як це буває в тварин. *Eh bien*, мадам, бувають такі злочини – вчинені спонтанно, від приступу раптового натхнення, в пориві піднесення, коли немає навіть секунди подумати про те, що робиш. Шайтану вбили саме в такому пориві. Раптове гостре бажання, спалах завзяття, блискавичність дій.

Він похитав головою.

– А це, мадам, зовсім не ваш тип злочину. Якби ви хотіли вбити містера Шайтану, ви свій злочин ретельно спланували б.

– Зрозуміло, – сказала вона, легенько махаючи рукою сюди-туди, відганяючи від себе жар полум'я. – А це був спонтанний злочин, отже, я не могла його вбити. Так, мсьє Пуаро?

Бельгієць легенько вклонився.

– Саме так, мадам.

– А проте... – Місіс Лоррімер нахилилася вперед і перестала махати рукою, коли сказала: – *Це я вбила Шайтану, мсьє Пуаро...*

Розділ двадцять шостий. Правда

Запала мовчанка... Довга, дуже довга мовчанка.

В кімнаті ставало дедалі темніше. В каміні потріскував і мерехтів вогонь.

Місіс Лоррімер та Еркюль Пуаро не дивилися одне на одного, а обоє вглядалися у полум'я. Здавалося, наче час зупинився.

Тоді чоловічок зітхнув і поворушився у своєму кріслі.

– Тобто це означає... Весь цей час... *Чому* ви його вбили, мадам?

– Гадаю, ви знаєте чому, мсьє Пуаро.

– Бо він знав щось про вас... Щось, що сталося дуже-дуже давно?

– Так.

– І це «щось» було ще одна смерть?

Вона схилила голову.

– Чому ви вирішили розказати мені? – обережно запитав бельгієць. – Що змусило вас запросити мене сьогодні сюди?

– Ви самі сказали мені якось, що одного дня я так і зроблю.

– Так. Тобто я сподівався... Я прекрасно розумів, мадам, що єдиний спосіб щось дізнатися про вас – лише якщо ви самі захочете це розповісти. Якби ви вирішили про щось змовчати, ви нічого не сказали б і нічим ніколи не видали б себе. Але залишалася надія, що ви *самі* *забажаєте* викласти всю правду.

Місіс Лоррімер кивнула.

– Ви дуже розумні й змогли передбачити, що через усю цю втому... через самотність...

Її голос стихнув.

Пуаро зацікавлено подивився на жінку.

– То ось у чому річ? Так, я це розумію...

– Сама... Зовсім сама, – промовила місіс Лоррімер. – Ніхто не знає, як це, допоки це не трапиться з ними. Жити з постійним усвідомленням того, що сталося.

Детектив промовив лагідним тоном:

– Не сприйміть за нахабство, але хотів би висловити вам свої співчуття.

Вона легенько схилила голову.

– Дякую, мсьє Пуаро.

Знову запала мовчанка, але Пуаро порушив її, заговоривши вже трохи жвавішим тоном:

– Чи правильно я розумію, мадам, що ви потрактували слова Шайтани за вечерею як пряму загрозу, спрямовану проти вас?

Вона кивнула.

– Я одразу зрозуміла, що він говорив так, ніби звертався до якоїсь конкретної людини. Тією людиною, власне, і була я. Коли він сказав про те, що отрута – це зброя жінок, він говорив до мене. Він *знав*. Я вже й раніше підозрювала це. Якимось він уплів у тему нашої розмови один відомий судовий процес, і я бачила, як пильно він тоді вивчав мене очима. Його моторошний погляд так і промовляв, що він усе знає. Але в той останній вечір у мене вже не залишалося сумнівів.

– І у вас теж не було сумнівів щодо того, що він збирався зробити?

– Навряд чи можна було назвати вашу присутність і присутність суперінтенданта Баттла простою випадковістю, – сухо відповіла вона. – Я зрозуміла, що Шайтана збирається виставити напоказ свою кмітливість, похвалившись тим, що він дізнався щось таке, про що ніхто навіть не підозрював.

– І коли ж ви вирішили діяти, мадам?

Місіс Лоррімер трохи завагалася з відповіддю.

– Важко пригадати, в яку саме мить ця ідея спала мені на думку, – сказала вона. – Я помітила стилет ще до того, як ми пройшли до їдальні. Коли ми повернулися до вітальні, я взяла його й засунула собі в рукав. Я переконалася, що ніхто не бачив, як я це робила.

– Впевнений, що ви виконали цей трюк неймовірно спритно.

– Тоді я вже чітко знала, що маю зробити. Залишалося лише втілити план у життя. Так, це був доволі ризикований задум, але я знала, що варто спробувати.

– Тут у гру ввійшли ваша холонокровність і ретельне зважування шансів. Так-так, я розумію.

– Ми почали грати в бридж, – продовжувала жінка. Її голос звучав холодно й беземоційно. – Нарешті з'явилася можливість. Я була тлумаком, встала, пройшлася кімнатою у напрямку каміна. Шайтана дрімав. Я подивилася на решту. Вони всі з головою поринули у гру. Я нахилилася і... і зробила це...

Її голос ледь затремтів, але місіс Лоррімер швидко опанувала себе, повернувши свою звичну холодну відстороненість.

– Я заговорила з ним. Подумала, що це забезпечить мені невеличке алібі. Сказала щось про вогонь, а потім удала, наче він мені відповів, і повела далі щось на кшталт: «Так, ваша правда. Я також не люблю радіатори».

– Невже він зовсім не закричав?

– Ні. Здається, він лише трохи кречнув та й усе. Здалеку могло здатися, що він щось казав.

– А потім?

– Потім я повернулася до столу. Там саме розігрували останню взятку.

– І ви спокійно собі сіли й почали грати знову?

– Так.

– Ще й так поринули в гру, що змогли двома днями пізніше в усіх деталях переповісти перебіг гри і всі заявлені в ній взятки?

– Так, – коротко відповіла місіс Лоррімер.

– *Epatant!* – вигукнув детектив.

Він відкинувся у своєму кріслі, кивнув головою кілька разів, а потім, навпаки, почав нею хитати.

– А проте, мадам, є щось, чого я ніяк не можу зрозуміти.

– І що ж це?

– Здається, я прогавив якусь важливу деталь. Ви ж бо жінка, яка ретельно обдумує і зважає всі рішення. В один момент ви вирішуєте піти на величезний ризик. Він виявляється виправданим, і ваш задум удається. Але потім, ще й двох тижнів не минуло, ви раптом вирішуєте все визнати. Це якось не зовсім правдоподібно.

Її вуста скривилися у хитрій посмішці.

– Ви маєте рацію, мсьє Пуаро, є одна деталь, якої ви не знаєте. Міс Мередіт казала вам, де саме ми з нею зустрілися днями?

– Здається, вона сказала, що це було десь поруч із квартирою місіс Олівер.

– Гадаю, так і є. Але я маю на увазі назву самої вулиці. Енн Мередіт зустріла мене на Гарлі-стріт.

– Ох! – Детектив уважно подивився на неї. – Я починаю розуміти.

– Я знала, що ви зрозумієте. Я була на прийомі у спеціаліста. Він лише підтвердив те, про що я й так здогадувалася.

Її посмішка ставала дедалі ширшою. Вона вже не була гіркою чи іронічною. То була щира усмішка.

– Не довго мені залишилося грати в бридж, мсьє Пуаро. Лікар так прямо мені цього не сказав, звісно. Трохи прикрасив правду: якщо попідкуватися про правильний догляд і все таке, то я зможу прожити ще кілька років. Але я не хочу жодного догляду. Я не така жінка.

– Так, так, я починаю розуміти, – повторив Пуаро.

– І це все змінює. Місяць, може, два, але не більше. І тоді, щойно вийшовши від лікаря, я зустріла міс Мередіт. Я запросила її піти зі мною на чай.

Вона зробила паузу, потім провадила далі:

– Я ж не якась уже зовсім жахлива жінка. Весь час, поки ми з нею пили чай, я провела в роздумах. Своїм учинком того вечора я не лише позбавила Шайтану життя (це вже зроблено, і нічого не можна повернути назад), але я також різною мірою зіпсувала життя ще трьох людей. Через мій учинок доктор Робертс, майор Деспард та Енн Мередіт – люди, які нічим переді мною не завинили, – тепер мусять проходити дуже складне випробування і, можливо, навіть перебувають у небезпеці. Ось тут я таки можу зарадити. Не скажу, що сильно турбуюся за долю доктора Робертса чи майора Деспарда, хоча їм обом на цьому світі ще жити набагато довше, ніж мені. Однак вони чоловіки і можуть певною мірою самі про себе подбати. Але коли я поглянула на Енн Мередіт...

Місіс Лоррімер завагалася на якусь мить, а потім повільно продовжила:

– Енн Мередіт ще зовсім юна дівчина. У неї попереду цілісіньке життя. А такий жахливий випадок може зруйнувати це життя...

– Це вкрай неприємна думка...

– І такі думки не полишали мене в спокої. А потім я зрозуміла, що у своєму натяку ви, беззаперечно, мали рацію: я не зможу більше мовчати. Тож сьогодні я вирішила вам зателефонувати...

Хвилини тиші спливали одна за іншою.

Еркюль Пуаро нахилився вперед. Він поглянув на жінку крізь майже непроглядну пільму кімнати і не зводив із неї погляду. Вона відповіла на його погляд своїми мовчазними очима, в яких прочитувався абсолютний спокій.

Нарешті він запитав:

– Місіс Лоррімер, а ви впевнені – тобто немає *ані найменшого сумніву* (а ви ж скажете мені правду, чи не так?), – *що вбивство містера Шайтани не було заздалегідь спланованим?* Впевнені, що насправді ви не задумали цей злочин *наперед*, що не прийшли того вечора до нього в гості з готовою мапою дій у голові?

Якусь мить місіс Лоррімер дивилася на співрозмовника, не зводячи погляду, а потім різко похитала головою.

– Впевнена, – сказала вона.

– Отже, це вбивство таки не було сплановане заздалегідь?

– Однозначно ні.

– У такому разі... у такому разі... Ви брешете мені! Ви точно мені брешете!

Голос місіс Лоррімер прозвучав гостро, як бритва:

– Мсьє Пуаро, пильуйте за тим, що говорите.

Чоловічок скочив на ноги. Він почав ходити сюди-туди кімнатою, говорячи щось собі під ніс і нерозбірливо вигукуючи якісь фрази.

Раптом він озвався:

– Ви ж не будете проти?..

Підійшовши до вимикача, він увімкнув світло.

Тоді повернувся назад, сів у крісло, поклав руки на коліна і вступився очима в господиню дому.

– Питання, – почав він, – ось у чому: чи може бути таке, що Еркюль Пуаро помилився?

– Всі люди помиляються, – холодно відрізала місіс Лоррімер.

– Тільки не я, – сказав детектив. – Я завжди маю рацію. Моя слушність настільки незмінна, що інколи мені самому аж страшно. Але тепер скидається на те, дуже навіть скидається на те, що я помилився. І це мене страшенно засмучує. Ви ж бо, очевидно, знаєте, що говорите. Це ви вбили Шайтану! Тоді це якась фантастика, що Еркюль Пуаро краще, ніж ви, знає, як саме ви це зробили.

– Це якась фантастика і повний абсурд, – сказала жінка ще холоднішим тоном.

– Значить, я збожеволів. Ось воно що – я збожеволів. Але ж ні, *sacré nom d'un petit bonhomme*^[61], я не збожеволів! Просто я маю рацію. Я мушу мати рацію. Я готовий повірити в те, що ви вбили містера Шайтану. Але ви аж ніяк не могли вбити його тим способом,

про який щойно мені розповіли. Ніхто не може робити речі, що не dans son caractère^[62]!

Він замовк на якусь мить. Місіс Лоррімер гнівно вдихнула повітря й почала кусати губу. Вона вже хотіла було щось сказати, але бельгієць випередив її:

– Або вбивство Шайтани було заплановане заздалегідь, *або ж ви його не вбивали!*

– Я *справді* вважаю, що ви божевільні, мсьє Пуаро, – різко озвалася вона. – Якщо вже я вирішила зізнатися в тому, що вчинила злочин, то для чого мені брехати, як саме я його вчинила? Який у цьому сенс?

Пуаро знову звівся на ноги й закрокував кімнатою. Коли ж повернувся на своє місце, то його поведінка зовсім змінилася: він став набагато спокійнішим і м'якшим.

– Ви не вбивали Шайтану, – тихо сказав він. – Тепер мені це зрозуміло. Тепер я бачу перед собою цілу картину. Гарлі-стріт. Юна міс Мередіт покинуто стоїть самотою посеред вулиці. Я також бачу ще одну дівчину, дівчину з минулого, яка все життя була сама, абсолютно покинута всіма. Так-так, тепер я це все розумію. Єдине, чого я не можу збагнути, то це те, чому ви настільки впевнені, що це зробила саме Енн Мередіт.

– Та ви послушайте себе, мсьє Пуаро...

– Мадам, абсолютно марно щось заперечувати чи далі брехати мені. *Кажу вам, я знаю правду.* Я прекрасно розумію ті емоції, які охопили вас того дня на Гарлі-стріт. Ви не пішли б на таке заради доктора Робертса – о, ні! Ви не зробили б цього і для майора Деспарда *non plus*^[63]. Але з Енн Мередіт усе по-іншому. Ви сповнені співчуття до неї, *бо вона зробила те, що ви колись зробили самі.* Ви навіть не знаєте – принаймні я так припускаю, – яка *причина* спонукала її на цей злочин. Але ви цілком упевнені, що це вона його скоїла. І ви були впевнені в цьому ще в той вечір – у вечір самого вбивства, – коли вас покликав суперінтендант Баттл і попросив висловити свою думку щодо гіпотетичного вбивці. Так-так, і це мені теж відомо, тому, бачите, немає сенсу брехати далі. Ви ж це розумієте?

Детектив зробив паузу, чекаючи на її відповідь, але жінка мовчала. Він задоволено кивнув головою.

– Ви розумна жінка. Це добре. Те, що ви зараз намагаєтеся зробити, – взяти на себе провину цієї дитини й тим самим її

врятувати – це дуже благородний учинок.

– Ви забуваєте, що я не безневинна жінка, – сухо прокоментувала місіс Лоррімер. – Багато років тому, мсьє Пуаро, я вбила свого чоловіка.

Запала мовчанка.

– Зрозуміло, – сказав Пуаро. – Отже, справедливість. Справа в пошуку справедливості. Ви маєте логічний склад розуму. Ви хочете понести покарання за вчинений вами злочин. Вбивство є вбивство, і не важливо, хто в ньому жертва. Мадам, ви смілива, прониклива жінка. Але я ще раз запитую у вас: *як ви можете бути абсолютно впевненою?* Звідки ви *знаєте*, що це саме Енн Мередіт убила містера Шайтану?

Місіс Лоррімер глибоко зітхнула. Здавалося, остання стіна її опору впала перед натиском бельгійця. Вона відповіла на його запитання легко й просто, наче дитина.

– Тому що, – сказала жінка, – я бачила, як вона це зробила.

Розділ двадцять сьомий. Очевидець

Пуаро зайшовся раптовим сміхом. Він сміявся й не міг зупинитися, відкинувши голову назад, заливаючи всю кімнату звуком свого дзвінкого галльського реготу.

– *Pardon, madame*^[64], – сказав він, витираючи очі. – Не міг стриматися. Отже, ми про щось сперечаємось, висловлюємо теорії! Ставимо нескінченні запитання! Навіть вдаємося до психологічних прийомів... *І весь цей час у нас під носом була людина людина, яка бачила злочин на власні очі.* Благаю, розкажіть мені все, що знаєте.

– Уже було доволі пізно. Енн Мередіт саме випало бути тлумачом. Вона підвелася й заглянула в карти свого партнера, а потім пішла кудись кімнатою. То була не дуже цікава роздача, і я одразу бачила, чим вона закінчиться. Тож я не сильно зосереджувалася на картах. Коли нам уже залишалося розіграти останні три взятки, я підвела очі й поглянула в бік каміна. Там я побачила Енн Мередіт, схилену над містером Шайтаном. За мить вона вже випрямилася, але ще секундою раніше її рука лежала в нього на грудях. Це був якийсь такий дивний жест. Він і викликав моє здивування. Дівчина стала рівно, і я змогла побачити її обличчя і той швидкий погляд, який вона кинула в наш бік. Провина і страх – ось що я прочитала на її лиці. Звісно, тоді я не знала, що трапилося. Мені залишалося тільки гадати, що ж вона такого могла там робити. Але вже зовсім скоро я дізналася що.

Пуаро кивнув.

– Але *Енн* не знала, що ви знаєте. *Вона* не знала, що ви її бачили?

– Бідолашне дитя, – мовила місіс Лоррімер. – Така молода, налякана... у неї ж іще ціле життя попереду. Хіба ж дивно, що я... що я вирішила нічого не казати?

– Ні, не дивно.

– Особливо знаючи, що я... що я сама... – Вона не завершила речення, а лишень здригнулася натомість. – Не мені було її обвинувачувати. То вже мало бути завдання поліції.

– Може, й так. Але сьогодні ви вирішили зайти ще далі.

Жінка похмуро продовжила:

– Я ніколи не вирізнялася особливою чуйністю чи співчуттям. Але, мабуть, це все з'являється з віком. Запевняю вас, я рідко роблю щось із жалості.

– Жалість не завжди рухає нас у правильному напрямку, мадам. Мадемуазель Енн – така юна, така тендітна, вона скидається на боязке, перелякане дитя. Беззаперечно, дивлячись на неї, так і хочеться проявити співчуття. *Але ви помиляєтеся.* Сказати вам, мадам, чому міс Енн Мередіт убила містера Шайтану? А тому, що він знав, що вона раніше вбила літню жінку, в якій служила компаньйонкою. Вбила, бо стара дізналася, що дівчина краде в неї.

Обличчям місіс Лоррімер прокотилася тінь збентеження.

– Це правда, мсьє Пуаро?

– Я не маю ані найменших сумнівів щодо цього. На вигляд вона вся така ніжна й беззахисна. Де там! Це безневинне дівча насправді дуже небезпечно! Коли під загрозою її власна безпека, її власний комфорт, то вона дико й по-зрадницьки кидається в бій. *Ці два злочини не стануть останніми* для мадемуазель Енн. Успіх лише принесе їй більшу впевненість...

Жінка різко перебила його:

– Ви кажете жахливі речі, мсьє Пуаро. Просто жахливі!

Детектив підвівся.

– Мадам, час уже мені йти. А ви подумайте над тим, що я вам сказав.

Місіс Лоррімер мала дещо розгублений вигляд. Намагаючись відновити свій звичний самоконтроль, вона сказала:

– Якщо я вважатиму це за потрібне, то зможу заперечити, що ця розмова між нами взагалі відбулася. Пам'ятайте, що у вас немає свідків. Ті речі, які я вам щойно розповіла про побачене того вечора, – це лише наша приватна бесіда.

Пуаро відповів серйозним тоном:

– Ми не зможемо нічого зробити без вашої згоди, мадам. Але не хвилюйтеся. У мене є свої методи. Тим паче що зараз я вже знаю, в якому напрямку рухатися.

Він узяв її руку й підніс до своїх губ.

– Дозвольте сказати вам, мадам, що ви неймовірна жінка. Прийміть моє глибоке шанування й повагу. Таких, як ви, справді одна на тисячі.

Зрештою, ви ж навіть не зробили те, від чого не змогли б утриматися всі інші дев'ятсот дев'яносто дев'ять жінок із тисячі.

– І що ж це?

– Ви не розповіли мені, чому ви вбили свого чоловіка, і не почали розказувати, що ваш учинок насправді був абсолютно виправданим.

Місіс Лоррімер виструнчилась у своєму кріслі.

– Послухайте, мсьє Пуаро, – майже прошипіла вона, – мої причини – це лише моя особиста справа.

– *Magnifique!*^[65] – вигукнув Пуаро і, ще раз піднісши її руку до своїх уст, вийшов із кімнати.

Надворі було холодно. Він роззирнувся, шукаючи поглядом таксі, але машин не було видно.

Він почав рухатися у напрямку Кінгс-роуд.

Детектив ішов, цілком заглибившись у роздуми. Час від часу він кивав головою, а один раз заперечно нею похитав.

Він озирнувся. Хтось саме підіймався східцями до будинку місіс Лоррімер у цю мить. Цей силует сильно скидався на силует Енн Мередіт. Чоловічок на якусь мить завагався, варто повернутися чи ні, але врешті-решт рушив далі.

Повернувшись додому, Пуаро побачив, що Баттл пішов, не залишивши жодного повідомлення.

Він зателефонував суперінтендантові.

– Алло! – пролунав Баттлів голос. – Дізналися щось?

– *Je crois bien. Mon ami*, ми мусимо взятися за нашу міс Мередіт, і то негайно.

– Я вже за неї взявся. Але чому негайно?

– Тому що, друже мій, вона може бути небезпечною.

Баттл помовчав кілька секунд, а тоді сказав:

– Я розумію, про що ви. Але немає нікого... Ну, гаразд, ми не повинні ризикувати. Власне кажучи, я написав їй. Надіслав офіційне повідомлення про те, що збираюся її завтра відвідати. Подумав, варто трохи її пристрашити.

– Щонайменше зрозуміємо, чи це взагалі можливо. Чи можу я скласти вам завтра компанію?

– Звісно, що так. Вважатиму за честь, мсьє Пуаро.

Чоловічок поклав слухавку, поринувши у роздуми.

Думки не давали йому спокою. Він довго сидів перед каміном, насупивши обличчя. Нарешті, відклавши свої страхи та сумніви, він пішов спати.

– Завтра вранці ми дізнаємося, – пробурмотів він.

А втім, він навіть не підозрював, що чекало на нього вранці.

Розділ двадцять восьмий.

Самогубство

Не встиг Пуаро насолодитися ранковою кавою і булочками, як у його квартирі залунав телефонний дзвінок.

Коли він підняв слухавку, то одразу почув Баттлів голос:

– Мсьє Пуаро?

– Так, слухаю. *Qu'est ce qu'il y a?*^[66]

Уже із самої інтонації голосу суперінтенданта бельгієць зрозумів, що щось трапилося. Погані передчуття знову скували його серце.

– Кажіть же, мій друже.

– Це щодо місіс Лоррімер.

– То що з нею?

– Що, в біса, вона вчора сказала вам чи ви сказали їй? Ви ж мені так нічого й не розповіли. Власне кажучи, ви переконали мене, що нам потрібна міс Мередіт.

– Що сталося? – тихо запитав Пуаро.

– Самогубство.

– Місіс Лоррімер наклала на себе руки?

– Саме так. Скидається на те, що останнім часом вона почувалася дуже пригнічено й сама на себе не була схожа. Її лікар виписав їй якісь снодійні препарати. Минулої ночі вона вжила смертельну дозу.

Пуаро зробив глибокий вдих.

– Чи могло це бути нещасним випадком?

– Аж ніяк. Тут усе чітко і ясно. Вона написала всім трьом.

– Яким ще трьом?

– Трьом іншим. Робертсу, Деспарду й міс Мередіт. Усе абсолютно прямо й зрозуміло, без будь-яких двозначностей. Просто написала, що хотіла, щоб вони знали, що вона вирішила раз і назавжди вибратися з цієї плутанини, що це вона вбила Шайтану і що вона просить вибачення в усіх трьох за незручності й прикрощі, які їм довелося пережити. Ось такий от лист – без зайвих емоцій і по суті. Вона ж бо з тих жінок, що вміють тримати себе в руках.

Пуаро помовчав кілька секунд.

Отже, таким було останнє слово місіс Лоррімер. Значить, вона таки вирішила захистити Енн Мередіт. Швидка безболісна смерть замість зтяжної, повної страждань і останній альтруїстичний акт – порятунок дівчини, з якою вона відчувала якийсь секретний зв'язок, а тому співчувала їй. Усе продумано і втілено в життя з нещадною бездоганністю – ретельно сплановане самогубство й завчасне повідомлення трьох зацікавлених сторін. Що за жінка! Його захоплення нею вкотре посилювалося. Це було так в її стилі – абсолютна рішучість, непохитне бажання довести замислене до кінця.

Він гадав, що переконав її, але, очевидно, вона вважала за краще піти власним шляхом. Вона ж бо була жінкою дуже сильної волі.

Баттлів голос перервав його роздуми.

– Що, чорт забирай, ви їй такого сказали вчора? Припускаю, що ви її сполохали, і от що маємо у підсумку. Але ж ви натякнули, що після розмови з місіс Лоррімер ви почали підозрювати міс Мередіт.

Пуаро продовжував мовчати. Він відчував, що своєю смертю місіс Лоррімер скорила його своїй волі, позбавивши тієї свободи дій, яку він мав, коли вона була жива.

Нарешті детектив повільно промовив:

– Я помилився...

То були незвичні для нього слова, і вони йому страшенно не подобалися.

– Кажете, помилилися, га? – перепитав Баттл. – Хай там як, а вона, очевидно, подумала, що ви підозрюєте її. Погано... погано, що ми дали їй отак висковзнути з наших рук.

– Ви не змогли б зібрати жодного доказу проти неї, – запевнив Пуаро.

– Так, мабуть, ваша правда. Що ж, може, це й на краще. А ви, ем... Ви ж не хотіли, щоб так воно все й сталося?

Бельгієць обурено відкинув такий закид, а тоді попрохав:

– Розкажіть мені в усіх деталях, що саме трапилося.

– Робертс відкрив свій лист десь перед восьмою. Не втрачаючи ані секунди, він одразу кинувся до свого автомобіля, давши розпорядження покоївці зателефонувати в поліцію, що вона й зробила. Він примчав до будинку місіс Лоррімер, там дізнався, що вона ще не виходила зі своєї кімнати, і побіг нагору в її спальню... але було вже надто пізно. Він спробував зробити штучне дихання, але нічого не

допомагало. Наш дільничний лікар прибув згодом і підтвердив, що вжиті ним заходи були правильними.

– А що то було за снодійне?

– Здається, веронал. У будь-якому разі щось із групи барбітуратів. У неї біля ліжка стояла пляшечка з пігулками.

– А як щодо двох інших? Вони не намагалися зв'язатися з вами?

– Деспард десь за містом. Він не отримував ранкової пошти.

– А міс Мередіт?

– Я їй щойно телефонував.

– *Eh bien?*

– Вона відкрила свого листа буквально за кілька хвилин до мого дзвінка. До них пошта прибуває пізніше.

– І яка була її реакція?

– Цілком очікувана. Величезне полегшення, завуальоване хорошими манерами. Шокована, засмучена і так далі.

Детектив на мить замовк, а тоді запитав:

– А де ви зараз, мій друже?

– Чейн-лейн.

– *Bien*^[67]. Негайно вирушаю до вас.

Прибувши до будинку за адресою Чейн-лейн, Пуаро наштовхнувся в коридорі на доктора Робертса, який уже збирався звідтам їхати. Цього ранку від звичного лікарєвого енергійного запалу не було й сліду. Він зблід і мав приголомшений вигляд.

– Оце так справи, мсьє Пуаро. Не можу сказати, що для мене це не стало невеличким полегшенням, адже, зрештою, я теж уплутаний у цю історію. А втім, це справжнє потрясіння. Я ніколи навіть на секунду не припускав, що Шайтану могла вбити міс Лоррімер. Оце стало найбільшим шоком для мене.

– Так, я теж шокований.

– Уся така стримана, розважлива, самодостатня жінка. Не можу навіть уявити, щоб вона взяла й зробила таку жорстоку річ. Який же ж в неї міг бути мотив? Що ж, гадаю, цього ми вже ніколи не дізнаємося. Хоча, правду кажучи, було б дуже цікаво почути.

– Вам, мабуть, аж гора з плечей від такої... розв'язки.

– Це, без сумніву, так. Не буду брехати й заперечувати. Зрештою, не сильно приємно, коли тебе підозрюють у вбивстві. Що ж стосується

самої бідолашної жінки, гадаю, то було справді найкраще, що вона могла зробити.

– Ось і вона так подумала.

Робертс кивнув.

– Здається, совість замучила, – підсумував він і вийшов із дому.

Пуаро замислено похитав головою. Лікар зрозумів ситуацію неправильно. Не докори сумління змусили місіс Лоррімер укоротити собі віку.

Перш ніж піднятися нагору, бельгієць на мить зупинився, щоб сказати кілька втішливих слів літній покоївці, яка стояла й тихенько плакала.

– Який жах, сер, який жах. Ми всі її так любили. Тільки вчора ви пили з нею чай, і все було так добре, так спокійно. А сьогодні її вже нема. Я ніколи не забуду цього страшного ранку, пам'ятатиму його все життя. Як той джентльмен задзвонив у двері. Аж три рази, перш ніж я поспіла відчинити. А потім його слова: «Де ваша господиня?» – вигукнув він. Я так розгубилася, що навіть не змогла відповісти. Розумієте, ми ніколи не заходили до неї зранку до того, як вона нас кликала. Таке було правило. І в ту мить я і слова не могла з себе видобути. Тоді лікар каже: «Де її кімната?» – й біжить сходами нагору, а я за ним. Я показую йому двері, він залітає всередину, навіть не стукає. Кидає лише один погляд на неї й каже: «Надто пізно». Вона була мертва, сер. Але він відправив мене по бренді й гарячу воду і щосили намагався повернути її до життя, хоча це вже було неможливо. А тоді приїхала поліція і всяке таке, і все це... і все це якось неправильно, сер. Місіс Лоррімер не хотіла б такого. Та й до чого тут поліція? Це ж не їхня справа, правда? Навіть якщо й стався нещасний випадок і господиня справді помилково вжила зовелику дозу.

Пуаро не відповів на її запитання.

Натомість він сказав:

– Чи помітили ви щось незвичне в поведінці вашої господині вчора ввечері? Можливо, вона мала засмучений чи схвильований вигляд?

– Ні, сер, не думаю. Вона була втомлена, так. І, гадаю, страждала від болю. Вона останнім часом погано почувалася, сер.

– Так-так, я знаю.

Нотки співчуття в його голосі ще більше схилили жінку до відвертої розмови.

– Вона ніколи ні на що не скаржилася, сер. Але і я, і кухарка хвилювалися за неї останнім часом. Вона почала швидше змучуватися, не могла вже брати на себе стільки справ, як раніше. Мабуть, візит юної леді після вашого був занадто виснажливим для неї.

Детектив уже був однією ногою на сходах, коли ці слова змусили його розвернутися назад.

– Юної леді? То якась юна леді приходила сюди вчора ввечері?

– Так, сер. Одразу після того, як ви пішли. Її звали міс Мередіт.

– Вона тут довго пробула?

– Близько години, сер.

Пуаро помовчав кілька секунд, а тоді запитав:

– І що було далі?

– Господиня пішла спати. Вона повечеряла в ліжку. Казала, що втомилася.

Чоловічок помовчав якусь мить, перш ніж запитати:

– Ви часом не знаєте, чи ваша господиня писала якісь листи вчора ввечері?

– Маєте на увазі після того, як лягла до ліжка? Не думаю, сер.

– Але ви не знаєте напевне?

– На столі в коридорі лежали якісь листи для надсилання, сер. Ми завжди забираємо їх перед тим, як замикаємо двері. Але мені здається, що вони лежали там ще з дня.

– Скільки листів там було?

– Два чи три... Я не можу сказати точно, сер. Гадаю, що три.

– А ви чи кухарка – чи хто там їх надсилав – не помітили, кому вони були адресовані? Не ображайтеся на моє запитання. Це надзвичайно важливо.

– Я сама відносила їх на пошту, сер. Я помітила напис на верхньому – «Фортнам і Мейсонс»^[68]. Не можу нічого сказати щодо інших, – відповіла жінка повним щирості голосом.

– Ви впевнені, що листів було не більше трьох?

– Так, сер, я в цьому абсолютно впевнена.

Пуаро кивнув головою із серйозним виразом обличчя. Він знову почав було підійматися сходами вгору, коли раптом запитав:

– Я так розумію, ви знали, що ваша господиня вживала якісь снодійні препарати?

– Так-так, сер. То їй лікар прописав. Доктор Ленг.

- А де вона тримала те снодійне?
- У невеликій шафці у себе в кімнаті.

На цьому питання закінчилися. Пуаро піднявся нагору. Його обличчя набуло вкрай серйозного виразу.

Зверху його зустрів суперінтендант Баттл. Поліціант мав виснажений і стурбований вигляд.

– Я радий, що ви прийшли, мсьє Пуаро. Дозвольте познайомити вас з доктором Девідсоном.

Бельгієць і дільничний лікар – високий чоловік меланхолійного вигляду – потисли руки.

– Удача була не на нашому боці, – сказав лікар. – Якби ми були тут на годину чи дві раніше, то ще був би шанс її врятувати.

– Гм, – озвався Баттл. – Я б не мав говорити про це офіційно, але я не шкодую. Вона була... ну, тобто, вона ж леді. І я не знаю, які в неї були причини вбити Шайтану, але є велика ймовірність, що її виправдали б.

– Хай там як, – почав Пуаро, – але я сумніваюся, що вона дотягнула б до суду. Вона була дуже хворою.

Лікар кивнув на знак згоди.

– Мушу сказати, що ви маєте рацію. Що ж, мабуть, все склалося на краще.

Він почав спускатися сходами вниз.

Баттл рушив за ним.

– Секундочку, лікарю.

Торкнувшись рукою дверей у спальні, Пуаро запитав:

– Мені ж можна туди увійти, так?

Суперінтендант кивнув йому через плече.

– Без проблем. Ми вже там закінчили.

Отримавши відповідь, детектив зайшов у кімнату, зачинивши за собою двері.

Підійшов до ліжка і став над ним, вдивляючись у безмовне й бездихання обличчя.

Відчуття занепокоєння ніяк не полишало його.

Чи справді ця жінка, що тепер лежала перед ним, навіки заплющивши очі, пішла на свій останній рішучий крок, прагнучи врятувати молоду дівчину від смерті та ганьби? Чи все ж існувало якесь інше, зловісніше пояснення того, що трапилося?

Були певні факти...

Раптом чоловічок нахилився, придивляючись до темного, знебарвленого синця на руці мертвої жінки.

Він знову випрямився. Очі детектива зблиснули якось по-котячому хижо. Хтось із його ближчого оточення неодмінно зрозумів би справжнє значення цього блиску в його очах.

Не гаючи й хвилини, він вийшов із кімнати і спустився вниз. Баттл і його підлеглий стояли біля телефона. Останній саме поклав слухавку і сказав:

– Він ще не повернувся, сер.

– Деспард, – пояснив суперінтендант. – Я намагаюся зв'язатися з ним. На нього чекає лист із маркою з Челсі.

Пуаро поставив дещо недоречне запитання:

– А доктор Робертс устиг поспідати, перш ніж примчав сюди?

Баттл здивовано витріщився на бельгійця.

– Ні, – відповів він, – пригадую, він казав, що ще не снідав.

– У такому разі він зараз має бути вдома. Отже, зможемо його застати.

– Але навіщо?..

Однак Пуаро вже не слухав, бо набирав номер телефону. Він заговорив у слухавку:

– Докторе Робертс? Це ви? *Mais oui*^[69], це Пуаро. Хотів дещо запитати. Чи добре ви знаєте почерк місіс Лоррімер?

– Почерк місіс Лоррімер? Я? Та ні, не думаю, що я його коли-небудь бачив раніше.

– *Je vous remercie*^[70].

Пуаро швидко поклав слухавку на місце.

Баттл досі не зводив із нього очей.

– І що це ви там замислили, мсьє Пуаро? – тихо запитав він.

Бельгієць узяв поліціанта за руку.

– Послухайте, друже. Через кілька хвилин після того, як я вчора вийшов з цього будинку, сюди прибула Енн Мередіт. Власне кажучи, я й сам бачив, як вона піднімалася східцями, але не був цілком упевнений, що це вона. Щойно Енн Мередіт пішла, місіс Лоррімер одразу подалася до ліжка. Наскільки відомо покоївці, її господиня *не писала жодних листів після того*. А коли я переповім вам нашу з місіс Лоррімер вчорашню розмову, ви зрозумієте, чому я маю причини

вірити, що й *перед* зустріччю зі мною вона *теж* не писала тих листів. То коли ж вона їх написала?

– Коли слуги вже спали? – припустив Баттл. – Вона встала й сама надіслала ті листи.

– Існує така ймовірність. Але також існує ймовірність того, *що* вона *взагалі* не писала жодних листів.

Суперінтендант аж присвиснув.

– Боже милостивий, то ви хочете сказати, що...

Задзеленчав телефон. Сержант підняв слухавку. Він мовчки вислухав повідомлення, а тоді повернувся до Баттла й доповів:

– Сержант О'Коннор телефонував із квартири Деспарда, сер. Є підстави вважати, що майор зараз у Воллінгфорді-на-Темзі.

Пуаро схопив Баттла за руку.

– Хутчіше, друже. Ми *теж* маємо негайно вирушити у Воллінгфорд. Кажу вам, щось тут не так. Можливо, це ще не кінець. І я повторюю: ця юна леді може бути небезпечною.

Розділ двадцять дев'ятий.

Нещасний випадок

– Енн, – гукнула Рода.

– Га?

– Ну серйозно, Енн. Не можна говорити зі мною, коли ти думками вся у своєму кросворді. Мені потрібна твоя увага.

– Я тебе уважно-преуважно слухаю.

Енн сіла максимально рівненько й відклала газету.

– Отак краще. Слухай, Енн, – сказала Рода, дещо вагаючись. – Цей чоловік, що має прийти.

– Суперінтендант Баттл?

– Саме так. Я хотіла б, щоб ти розказала йому... розказала про те, що працювала в Бенсонів.

– Що за дурниці? – В голосі Енн Мередіт з'явилися холодні нотки. – Для чого мені це казати?

– Тому що... тому що інакше складається враження, наче ти щось приховувала. Впевнена, що краще про це таки сказати.

– Тепер я вже не можу, – холодно відповіла дівчина.

– Краще б ти одразу все сказала.

– Що ж, у будь-якому разі зараз уже занадто пізно про це думати.

– Так, – погодилася Рода не надто переконаним голосом.

– Та й зрештою, – озвалася Енн із нотками роздратування, – я не розумію *для чого*. Це жодним чином не стосується справи.

– Так, звісно, твоя правда.

– Я ж там тільки два місяці була. Та й узагалі, йому потрібні лише ці... як їх там... контакти людей, які мене знають. А два місяці не рахуються.

– Я знаю, знаю. Я, мабуть, якось по-дурному поведжуся, але чомусь це не дає мені спокою. Мені здається, що ти мусиш про це сказати. Розумієш, якщо про це дізнаються не від тебе, а деінде, то це матиме не дуже хороший вигляд: скидатиметься на те, що ти хотіла щось приховати. Ось про що я.

– Я не знаю, звідки ще хтось зможе дізнатися цю інформацію. Ніхто, крім тебе, про це не знає.

– Н-ніхто?

Енн вловила тінь вагання в Родиному голосі.

– А що, хіба ще хтось знає?

– Ну, всі в Комбакрі, – сказала Рода, подумавши якусь мить.

– А, ти про це! – Енн лише знизала плечима. – Навряд чи суперінтендант коли-небудь зустрінеться з кимось звідтам. Це був би неймовірний збіг обставин.

– Але збіги трапляються.

– Родо, та що з тобою? Ти здіймаєш нестерпну метушню через якусь дрібницю.

– Пробач, люба. Але ж ти знаєш, як поліціянти починають поводитися, коли запідозрюють, що від них... ну, що від них щось ховають.

– Вони ні про що не дізнаються. Хто їм розповість? Ніхто, крім тебе, про це не знає.

Енн сказала ці слова вже вдруге. І тепер, коли вона їх повторювала, її голос трохи змінився – у ньому було щось дивне й викличне.

– Ох, сонце, як я все-таки хотіла б, щоб ти про все розповіла, – розпачливо зітхнула Рода.

Вона позирала на подругу поглядом, сповненим провини, але Енн не дивилася на Роду. Вона сиділа, насупивши обличчя, наче прораховувала щось у своїй голові.

– Смішно, що майор Деспард знову дав про себе знати, – сказала Рода.

– Що? А, так.

– Енн, він *дуже* привабливий чоловік. Якщо він тобі не потрібен, тоді, будь ласка, *будь ласочка*, уступи його мені.

– Не говори дурниць, Родо. Він не має жодних почуттів до мене.

– Тоді чому він приходить і приходить? Звісно, що ти йому подобаєшся. Ти якраз ідеально підходиш на роль нещасної дівчини, яку він має врятувати. Ти така чарівно беззахисна, Енн.

– Він однаково прихильно ставиться до нас обох.

– Це він просто із ввічливості. Але якщо ти не маєш до нього почуттів, то я могла б узяти на себе роль співчутливої подруги, що прийде на поміч його розбитому серцю і так далі й тому подібне. І

врешті-решт, можливо, мені й самій удасться завоювати те серце. Хтозна-хтозна, – безцеремонно підсумувала Рода.

– Та прошу дуже, – відказала Енн, сміючись.

– У нього така чудова потилиця, – зітхнула Рода. – Така засмагла і м'язиста.

– Люба моя, а не можна обійтися без оцих усіх сентиментів?

– Енн, він подобається тобі?

– Так, дуже.

– Ми з тобою дуже самодостатні й виховані дівчата. Гадаю, я теж йому трохи подобаюся. Звісно, не так, як ти, але все-таки трохи подобаюся.

– О, ти йому дуже навіть подобаєшся, – мовила Енн.

В її голосі знову пролунало щось незвичне, але Рода цього не помітила.

– О котрій має прийти наш суперінтендант? – запитала вона.

– О дванадцятій, – відповіла Енн. Вона помовчала хвилину-дві, перш ніж сказати: – Зараз лише пів на одинадцятую. Ходімо до річки.

– Але ж... Хіба не... Хіба Деспард не казав, що прийде близько одинадцятої?

– А нащо нам чекати на нього в будинку? Можемо попросити місіс Аствелл передати йому, куди ми пішли, от він і піде бечівником^[71] за нами.

– А зрештою, мама вчила знати собі ціну! – засміялася Рода. – Ходім.

Вона вийшла з кімнати й пройшла крізь двері в сад. Енн рушила слідом за нею.

За десять хвилин майор Деспард уже стояв на порозі котеджу «Вендон» і дзвонив у двері. Він знав, що приїхав трохи зарано, тому здивувався, що дівчат уже не було вдома.

Він пройшов крізь сад і, промайнувши поле, повернув праворуч у бік річки.

Місіс Аствелл завмерла на кілька секунд, спостерігаючи за ним, замість того, щоб займатися своїми ранковими справами.

– Одна з них припала йому до душі, – сказала вона до себе. – Гадаю, то міс Енн, але хто його знає. Він себе нічим не видає. Люб'язний з обома. Ой, не знаю, не знаю, чи вони, бува, теж обоє його

собі не вподобали. Якщо вже так, то не довго їм ще дружити судилося. Ніщо так не стає на заваді дружбі, як боротьба за чоловіка.

Приємно схвильована перспективою стати порадицею для когось із дівчат у цій перспективній любовній історії, місіс Аствелл уже поверталася назад до будинку, щоб узятися за миття посуду, який залишився після сніданку, аж раптом у двері знову подзвонили.

– А щоб тобі, – пробуркотіла вона. – Дзвонять і дзвонять цілісінький ранок. Мабуть, посылку якусь принесли. Чи телеграму.

Вона неквапом рушила до вхідних дверей.

На порозі стояли двоє джентльменів: один – низенький іноземної зовнішності, а інший – високий кремезний англієць. Жінка пригадувала, що англійця вже десь бачила.

– Міс Мередіт удома? – запитав кремезний чолов'яга.

Місіс Аствелл похитала головою.

– Щойно вийшла.

– Справді? Куди? Ми її не зустріли дорогою.

Жінка, що потайки розглядала неймовірні вуса іноземного гостя, паралельно роблячи висновок, що цих двох таких різних джентльменів між собою пов'язує зовсім не дружба, виклала всю інформацію:

– Пішла до річки, – пояснила вона.

Тоді озвався другий джентльмен:

– А інша леді? Міс Довз?

– Вони пішли разом.

– Зрозуміло, дякую, – відповів Баттл. – Ще скажіть, будь ласка, як пройти до річки?

– Перший поворот ліворуч, а далі по стежці, – не вагаючись відповіла місіс Аствелл. – Коли доберетесь до бечівника, беріть правіше. Чула, як вони казали, що підуть так, – додала вона, намагаючись указати найточніший шлях. – Вони хвилин п'ятнадцять тому пішли. Маєте наздогнати.

– Цікаво, – додала вона вже сама до себе, неохоче зачиняючи вхідні двері після того, як провела двох джентльменів своїм допитливим поглядом, – хто ж ці двоє. Щось ніяк не можу зрозуміти.

Жінка повернулася до миття посуду, а двоє чоловіків, слідуючи її вказівкам, звернули на першому повороті ліворуч і попростували далі вдовж зарослої стежини, аж поки раптом не вийшли до бечівника.

Пуаро рухався швидким темпом, і Баттл дивився на нього з інтересом.

– Щось не так, мсьє Пуаро? Здається, ви кудись сильно поспішаєте.

– Це правда, друже. Щось мене непокоїть.

– Щось конкретне?

Детектив похитав головою.

– Ні. Але різне трапляється. Ніколи не можна бути певним...

– Ви все-таки щось недоговорюєте, – констатував суперінтендант. – Ви наполягли, щоб ми чимдуж примчали сюди, не втрачаючи ні хвилини, та й узагалі змусили констебля Тернера тиснути газ на повну! Що вас непокоїть? Дівчина вже загнана в кут.

Пуаро мовчав.

– Чого ви боїтеся? – не вгавав Баттл.

– А чого завжди бояться у таких випадках?

Поліціант кивнув.

– Ваша правда. Я от собі думаю...

– Про що ви думаєте, друже мій?

Суперінтендант неспішно відповів:

– Думаю, чи міс Мередіт знає, що її подруга розповіла дещо місіс Олівер.

Пуаро енергійно закивав головою, даючи Баттлові зрозуміти, що це ж питання тривожить і його.

– Треба поспішати, друже, – промовив він.

Вони закрокували швидким темпом удовж берега річки. На воді не було видно жодного судна, однак, щойно обійшовши вигин річки, бельгієць раптом став як укопаний. Баттл теж одразу побачив усе своїм метким оком.

– Майор Деспард, – сказав він.

Чоловік був на відстані близько двохсот ярдів від них і простував уздовж берега.

Трохи далі від нього на воді виднілися дівчата, що плили на плоскодонці. Рода відштовхувала човен шестом, а Енн лежала й сміялася, поглядаючи на подругу. Жодна з них не дивилася в бік берега.

І тоді *це сталося*. Рука Енн протягується, Рода втрачає рівновагу, випадає за борт, відчайдушно хапається за рукав Енн, човен

розгойдується, плоскодонка перевертається, двоє дівчат борсаються у воді.

– Ви це бачили? – закричав Баттл і кинувся вперед. – Наша маленька Мередіт схопила подругу за щиколотку і штовхнула її у воду. Господи милосердний, та це вже четверте вбивство в неї за душею!

Вони обидва бігли щосили. Але дехто випередив їх. Було зрозуміло, що жодна з дівчат не вміє плавати, тож Деспард одразу кинувся до найближчого до них місця на річці, не роздумуючи заскочив у воду й поплив до них.

– *Mon Dieu*^[72], а це цікаво! – вигукнув Пуаро. Він схопив Баттла за руку. – До кого з них він попливе першим?

Дівчат віднесло течією одна від одної: їх розділяли близько дванадцяти ярдів.

Деспард плив до них, щосили загрибаючи воду руками. Він прямував до Роди.

Баттл також підбіг до води й кинувся у річку. Деспардові вдалося витягнути Роду. Він виніс її на берег, поклав на землю й одразу скочив назад у воду, чимдуж пливучи до того місця, де ще секунду тому виднілася Енн.

– Обережно, – крикнув Баттл. – Там водорості.

Деспард і Баттл приплили туди водночас, але Енн уже зникла під товщею води.

Нарешті вони дістали її на поверхню і потягли разом до берега.

Роді допомагав Пуаро. Зараз вона вже сиділа прямо, намагаючись знову дихати рівно.

Чоловіки поклали Енн Мередіт на землю.

– Штучне дихання! – вигукнув поліціант. – Єдине, що може допомогти. Але, боюся, вже занадто пізно.

Втім, він усе-таки взявся за справу. Пуаро став поруч, готовий будь-якої миті його підмінити.

Деспард звалився на землю обіч Роди.

– Ви в порядку? – запитав він хриплим голосом.

Вона неспішно відповіла:

– Ви рятували мене. Ви рятували мене... – Вона простягла до нього руки і, відчувши доторк його долонь на своїх, раптом зайшлася сльозами.

– Родо... – лише й вимовив він.

Їхні руки переплелися...

У його голові раптом вималювалася картина: африканська пуща й
Рода – весела та сповнена жаги пригод – пліч-о-пліч із ним...

Розділ тридцятий. Вбивство

– Ви хочете сказати, – промовила Рода недовірливим тоном, – що Енн *навмисно* штовхнула мене? Так, скидалося на те. А ще вона знала, що я не вмію плавати. Але чи... чи вона справді *хотіла* так зробити?

– Дуже навіть хотіла, – відповів Пуаро.

Вони саме їхали околицями Лондона, ведучи цю розмову.

– Але ж... але чому?

Детектив нічого не відповів. Про себе він подумав про один із мотивів, що підштовхнув Енн на такий учинок, і цей мотив зараз сидів поруч із Родою.

Суперінтендант Баттл прокашлявся, перш ніж сказати:

– Мушу вас попередити, міс Довз: те, що ви зараз почуєте, може вас неабияк шокувати. Як виявилось, місіс Бенсон, у якої жила ваша подруга, померла зовсім не через нещасний випадок. Принаймні у нас є підстави так вважати.

– Що ви маєте на увазі?

– Ми припускаємо, – сказав Пуаро, – що це Енн Мередіт поміняла пляшечки місцями.

– О ні, ні, який жах! Це *неможливо*. Чому саме Енн? Для чого?

– У неї були свої причини, – відповів суперінтендант. – Але річ, міс Довз, у тім, що міс Мередіт гадала, *що ви були єдиною людиною, яка могла б допомогти нам натрапити на слід, розповівши про цей інцидент*. Я так розумію, ви не казали Енн, що вже встигли повідати про той випадок місіс Олівер?

– Ні, – повільно мовила Рода. – Я думала, її це розізлить.

– О так. Це її дуже розізлило б, – прокоментував Баттл із похмурим обличчям. – Утім, вона вважала, що ви *єдина*, хто може поставити її в небезпечне становище. Отож вона вирішила... ем... прибрати вас.

– Прибрати? Мене? О Боже, це дикість якась! Я не можу в це повірити.

– Що ж, тепер вона вже мертва, – сказав суперінтендант, – тож немає сенсу провадити цю розмову далі. Хай там як, але вона не була для вас хорошою подругою, міс Довз, і це факт.

Машина зупинилася перед дверима будинку.

– Ми зайдемо до мсьє Пуаро, – оголосив Баттл, – і там усе обговоримо.

У вітальні Пуаро їх зустріла місіс Олівер, яка саме балакала з доктором Робертсом. Вони пили херес. Письменниця була вбрана в один зі своїх нових дивакуватих капелюшків і в оксамитову сукню з бантом на грудях, на якому примостився великий огризок від яблука.

– Заходьте, заходьте, – гостинно погукала жінка, так, наче це був її власний будинок.

– Щойно я отримала ваш дзвінок, одразу зателефонувала докторові Робертсу, і ми швиденько примчали сюди. В нього там пацієнти чекають і вмирають, але він однаково прийшов. А може, їм насправді й краще без нього. Ми хочемо все-все дізнатися.

– О так, я взагалі не розумію, що відбувається, – сказав Робертс.

– *Eh bien*, – мовив Пуаро. – Справа закрыта. Вбивцю містера Шайтани нарешті знайдено.

– Так-так, місіс Олівер розповіла мені про це. Таке миле дівча ця Енн Мередіт. Мені аж не віриться. Ніколи в житті не назвав би її вбивцею.

– А втім, вона ще та вбивця, – втрутився Баттл. – На її рахунку три вбивства, а четвертому лише дивом удалося запобігти.

– Неймовірно! – пробурмотів Робертс.

– Зовсім ні, – заперечила місіс Олівер. – Вбивцею виявилася людина, яку підозрювали найменше. В житті все так, як і в книжках.

– Оце так деньочок видався, – сказав лікар. – Спершу лист від місіс Лоррімер. Я так розумію, то була підробка, еге ж?

– Саме так. Підробка в трьох примірниках.

– Вона й собі листа написала?

– Само собою. Підробка була доволі майстерною. Звісно, експерт одразу встановив би, що це фальшивка, але, зрештою, навряд чи хтось залучав би експерта до цієї справи. Усе вказувало на те, що місіс Лоррімер дійсно наклала на себе руки.

– Даруйте за мою цікавість, мсьє Пуаро, але що змусило вас запідозрити, що це не було самогубство?

– Невеличка бесіда зі служницею в будинку за адресою Чейн-лейн.

– Вона сказала вам, що Енн Мередіт була в місіс Лоррімер минулого вечора?

– Це теж, зокрема. Та ще й, розумієте, до того часу я вже зробив певний висновок щодо особистості людини, яка вбила містера Шайтану. І це була не місіс Лоррімер.

– Чому ви запідозрили міс Мередіт?

Пуаро підняв руку.

– Хвилиночку. Дозвольте мені подати свою відповідь трохи по-іншому, так би мовити, піти методом вилучення. Містера Шайтану вбила не місіс Лоррімер, це був не майор Деспард і – отут найцікавіше – навіть не Енн Мередіт...

Чоловічок нахилився вперед. Його голос був м'яким, спокійним, наче котяче муркотіння.

– Річ у тім, докторе Робертс, *що містера Шайтану вбили ви*. І місіс Лоррімер також ви вбили...

Щонайменше на три хвилини в кімнаті повисла мертва тиша. Тоді Робертс зайшовся якимось зловісним сміхом.

– Ви що, вже зовсім з глузду з'їхали, мсьє Пуаро? Та звісно ж я не вбивав містера Шайтану і тим паче аж ніяк не міг убити місіс Лоррімер. Друже мій, Баттле, – звернувся він до поліціанта, – невже *ви* підтримуєте цю маячню?

– Гадаю, вам краще до кінця вислухати мсьє Пуаро, – тихо мовив суперінтендант.

Бельгієць продовжив:

– Отож, хоч я вже давно зрозумів, що саме ви, і тільки ви, могли вбити Шайтану, було зовсім не просто це довести. Але у випадку з місіс Лоррімер усе по-іншому. – Він нахилився вперед і додав: – Тут уже неважливі мої здогадки. Тут усе простіше, бо ми *маємо очевидця, який бачив, як ви її вбили*.

Лікар майже перестав дихати. Його очі блищали. Він різко крикнув:

– Що за дурниці ви верзете?

– О ні, зовсім не дурниці. То було рано вранці. Ви обманом вдираєтеся в кімнату до місіс Лоррімер, де вона ще досі міцно спить під впливом снодійного, вжитого напередодні вночі. Тоді ви блефуєте знову – заледве кинувши на неї оком, кажете, що жінка мертва! Ви відсилаєте покоївку по бренді, гарячу воду й таке інше і залишаєтеся

самі в кімнаті. Покоївці насилу вдалося хоч щось розгледіти. І що ж стається далі?

Ви, докторе Робертс, можливо, цього не знаєте, *але деякі фірми, що надають послуги з миття вікон, обслуговують своїх клієнтів у ранкові години*. Отож мийник вікон зі своєю драбиною приїжджає до будинку в той самий час, що й ви. Зіперши драбину об стіну дому, він стає до праці. Перше вікно, за яке він береться, – вікно в кімнаті місіс Лоррімер. Проте, побачивши, що там відбувається, він швидко перемикається на інше вікно. *Але він усе-таки встигає щось побачити*. Він сам нам усе розповість.

Пуаро граційно пройшовся кімнатою, повернув дверну ручку й погукав:

– Заходьте, Стівенсе! – а тоді повернувся на місце.

Усередину зайшов рудоволосий незграбний здоровань. Він тримав у руках капелюх від своєї робочої уніформи з написом «Челсійська асоціація мийників вікон». Чоловік безперестанку ніяково крутив того капелюха.

Бельгієць запитав його:

– Ви впізнаєте когось у цій кімнаті?

Чоловік озирнувся, а потім несміливо кивнув у бік доктора Робертса.

– Його, – сказав він.

– Розкажіть нам, коли ви востаннє його бачили і що він робив.

– Це було сьогодні вранці. В мене було замовлення на восьму годину в будинку якоїсь леді на Чейн-лейн. Я взявся до роботи. Леді лежала в ліжку. Мала хворобливий вигляд. Я бачив, як вона повернула голову на подушці. Я подумав, що цей джентльмен – лікар. Він підкотив її рукав і вколов їй щось у руку десь тут. – Мийник проілюстрував свої слова жестом. – А вона тоді знову відкинула голову на подушку. Я подумав, що краще мені перейти до іншого вікна, тож так і зробив. Сподіваюся, я нічого поганого не скоїв?

– Ви все зробили пречудово, мій друже, – відповів Пуаро.

Він тихо додав:

– *Eh bien*, докторе Робертс?

– Та то... то був звичайний засіб для повернення свідомості, – запинаючись, проговорив Робертс. – Як остання надія повернути її до тями. Це жахлива...

Пуаро перебив його.

– Звичайний засіб для повернення свідомості? N-метил-циклогексеніл-метилбарбітурова кислота, – сказав Пуаро. Він легко і вправно вимовив кожнісіньку літеру назви. – Відома ширшому загалу під назвою «Евіпан». Використовується як знеболювальний засіб під час коротеньких операцій. Велика доза, введена внутрішньовенно, спричиняє миттєву непритомність. Його небезпечно використовувати після вероналу або будь-яких барбітуратів. Я побачив синець на руці місіс Лоррімер, і було очевидно, що їй щось укололи у вену. Натякнув на це поліційному лікареві, і цю речовину з легкістю визначили, бо справою займався сам сер Чарльз Імфері, хімік-аналітик Гоум-офісу^[73].

– От ви й самі себе видали, – констатував суперінтендант Баттл. – Вже й навіть не потрібно доводити, що це ви вбили Шайтану, хоча, звісно, якщо треба, то можемо копнути ще глибше й висунути обвинувачення щодо вбивства містера Чарльза Креддока і, можливо, ще і його дружини.

Згадка про ці два імені остаточно обеззброїла Робертса.

Він відкинувся у своєму кріслі.

– Я здаюся, – сказав він. – Ну що ж, ви мене впіймали! Бачу, хитрий змій Шайтана все вам розповів ще до того вечора. А я собі думав, що раз і назавжди покінчив із ним.

– То не Шайтанова заслуга, – втрутився Баттл. – Це все завдяки мсьє Пуаро.

Він підійшов до дверей, і тоді в кімнату увійшли двоє чоловіків.

Голос суперінтенданта Баттла звучав холодно й професійно, коли він проводив офіційний арешт.

Коли двері за обвинуваченим зачинилися, місіс Олівер прошебетала радісно, хоча й не зовсім достовірно:

– А я завжди казала, що це він!

Розділ тридцять перший. Карти на стіл

Тепер на сцену мав вийти Пуаро. Звівши свої допитливі погляди на чоловічка, всі чекали на його пояснення.

– Ваш інтерес мені дуже лестить, – мовив він із усмішкою на вустах. – Тож, знаєте, я й сам не проти невеличкої лекції. Зрештою, я просто занудний стариган.

Але цей випадок, як на мене, був одним із найцікавіших за всю мою кар'єру. Адже в нас не було *абсолютно нічого*, від чого можна було б відштовхуватися. Просто собі четверо людей, і хтось серед них – *убивця*. Але хто? Чи були в нас якісь підказки? З матеріальної точки зору – ні. Жодних відчутних доказів – ані відбитків пальців, ані компрометувальних паперів чи документів. Усе, що ми мали, – сама лише наша четвірка підозрюваних.

І тільки одна вагома підказка – результати гри в бридж.

Ви, мабуть, пригадуєте, що я неабияк зацікавився цими рахунками ще від самого початку. Вони надали мені чимало інформації про людей, які вели підрахунок балів, але це ще не все. В них був схований надзвичайно важливий ключ до розгадки. Я одразу помітив цифру 1500 понад лінією в третьому ровері. Ця цифра могла означати лише одне – був зіграний великий шлем. А тепер уявімо, що якась людина задумала здійснити злочин за таких дещо незвичних обставин (себто під час гри в бридж). Очевидно, що ця людина наражала себе на два серйозні ризики. По-перше, жертва могла б скрикнути. По-друге, навіть якби жертва не закричала, хтось із трьох присутніх міг би звести очі вгору саме в момент кульмінації і, власне кажучи, *побачити вбивство на власні очі*.

Отже, коли говоримо про перший ризик, то тут уже нічого не вдієш. Тут уся річ у талані. Але другий ризик можна певною мірою взяти під контроль. Ми всі розуміємо, що під час особливо цікавої чи захопливої гри увага трьох гравців буде неодмінно прикута до карт. Тоді як під час нудної партії гравці більше схильні до того, щоб роззиратися по боках. Ну і всі погодяться, що заявка зіграти великий

шлем – це завжди захопливий хід. На таку заявку ще й дуже часто (як і було в цьому разі) оголошують контру. Отож усі троє буквально не зводять очей зі столу: заявникові потрібно виконати свій контракт, а двоє його супротивників уважно слідкують, які їм покласти карти, щоб не дати протилежній стороні набрати необхідну кількість взятків. Ось цей конкретний розіграш і був найкращий час для здійснення вбивства. Так я поставив собі за мету дізнатися за змоги, як тоді пройшли торги. Уже згодом мені стало відомо, що саме під час тієї гри тлумаком був доктор Робертс. Я відзначив цю інформацію про себе й вирішив поглянути на справу ще з іншого кута – з погляду психологічної ймовірності. З-поміж усіх чотирьох підозрюваних саме місіс Лоррімер справила на мене враження людини, яка здатна успішно запланувати і скоїти вбивство. Але вона однозначно не з тих, хто міг би ухвалити таке рішення спонтанно й зімprovізувати на ходу. А втім, щось в її поведінці того вечора після вбивства було незрозумілим для мене. Скидалося на те, що вона або сама вбила Шайтану, або ж знала, хто це зробив. Психологічні портрети міс Мередіт, майора Деспарда та доктора Робертса свідчили, що всі вони потенційно могли б скоїти цей злочин, проте, як я вже казав, кожен із них учинив би його *згідно зі своїм характером*.

Тоді я вдався до ще одного експерименту. Я почав по черзі запитувати всіх, що саме вони пам'ятали про інтер'єр кімнати. Відповіді на це запитання містили вкрай цінну інформацію. Насамперед я дізнався, що людиною, яка найімовірніше могла б помітити в кімнаті стилет, був саме доктор Робертс. Він має природний талант спостережливості й бачить найменші деталі. Словом, це людина, що помічає всі навколишні дрібнички. Що ж стосується перебігу самої гри, то тут він майже нічого не пам'ятає. Я від нього багато не очікував, але той факт, що він не міг пригадати абсолютно нічого, свідчить про те, що його голова була забита того вечора чимось зовсім іншим. Отже, бачимо, що факти знову вказували на доктора Робертса.

А от у місіс Лоррімер виявилася неймовірна пам'ять на карти, і я зрозумів, що поруч із такою людиною, як вона, що має таку надзвичайну здатність цілком і повністю фокусуватися на одному завданні, може навіть і вбивство відбутися, а вона однаково нічого не помітить. Вона дала мені просто безцінну інформацію: той великий

шлем був оголошений (хоч і карти були зовсім непідхожі для такого) доктором Робертсом. Ба більше, заявив він його в її, а не своїй масті, тож грати мала саме вона.

Ну і наш третій тест, який багато в чому допоміг нам із суперінтендантом, – це було розслідування попередніх злочинів наших підозрюваних для встановлення схожості почерку вбивці. Тут ми маємо подякувати суперінтендантові Баттлу, місіс Олівер та полковнику Рейсу. Коли ми обговорювали цю тему з моїм другом Баттлом, він зізнався, що почувається розчарованим, оскільки між трьома попередніми злочинами та вбивством містера Шайтани не було зв'язку. Але насправді це не так. Два інші вбивства, які Робертс скоїв у минулому, якщо до цих історій придивитися ретельніше *і з точки зору психології, а не якихось матеріальних фактів*, насправді виявляються майже ідентичними. Їх також можна класифікувати як *публічні* вбивства, так би мовити. Лікар без будь-яких пересторог заходить у вбиральню до своєї жертви під час свого формального візиту, щоб начебто помити руки, і там заражає помазок для гоління. Далі вбивство місіс Креддок під прикриттям щеплення від тифу. І знову все робиться доволі відкрито, можна сказати – на очах усіх людей. Цей чоловік завжди реагує однаково. Почуваючись загнаним у кут, він користується першою-ліпшою нагодою й одразу діє – щоразу це відвертий, відчайдушний і дещо нахабний блеф – точно так само він грає і в бридж. Як і в грі, так і в убивстві Шайтани він іде на ризик, і його ризик виправдовується. Він завдає ідеального удару в ідеально правильний момент.

Отож, коли я вже майже цілком запевнився, що вбивця саме Робертс, місіс Лоррімер запрошує мене до себе й доволі переконливо звинувачує себе в убивстві Шайтани! Я сам заледве у це не повірив! Власне кажучи, на хвилину чи дві я таки повірив у її слова, але потім мої маленькі сірі клітинки знову заворушилися. Цього не могло бути, і це дійсно була неправда!

Однак вона сказала дещо, що все-таки заплутувало справу.

Вона запевнила мене, що на власні очі *бачила*, як убивство того вечора скоїла Енн Мередіт.

І лише наступного ранку, коли я стояв біля ліжка небіжчиці, я нарешті зрозумів, як же може бути так, що я все-таки мав рацію, але й місіс Лоррімер не збрехала щодо цього.

Енн Мередіт підійшла до каміна... і там *вона побачила, що містер Шайтана вже був мертвий!* Вона нахилилася над ним, можливо, простягнула руку до блискучої головки коштовної шпильки.

Вона вже от-от збиралася закричати, але не закричала. Вона пригадала слова, сказані Шайтаною за вечерею. Можливо, він залишив якісь компрометувальні документи. А у неї ж бо був мотив бажати йому смерті. Всі скажуть, що це вона його вбила. Тож вона злякалася й промовчала. Тремтячи від страху й невідомості, вона повернулася на своє місце за столом.

У підсумку місіс Лоррімер має рацію, оскільки вона, як їй здалося, бачила скоєний злочин, але і я теж маю рацію, бо насправді вона нічого такого не бачила.

Якби Робертсові вистачило витримки на цьому зупинитися, ймовірно, ми ніколи не змогли б пов'язати цей злочин із ним. Ми могли б викрити його, *хіба що* вдаючись до блефу й інших винахідливих прийомчиків, але це не точно. В будь-якому разі я доклав би до цього *всіх зусиль*.

Але він почав нервуватися й знову зробив занадто велику заявку, не маючи відповідних карт. Відтак гра не пішла, і він сильно опустився вниз.

Без сумніву, йому було неспокійно. Він знав, що Баттл усе винюхував про нього. Він розумів, що так триватиме й далі, що поліція продовжуватиме пошуки і, можливо, якимось дивом натрапить на сліди його попередніх злочинів. Так йому в голову сяйнула чудова ідея повісити все на місіс Лоррімер. Своїм професійним оком він, звісно, не міг не помітити, що вона хвора і що жити їй залишалось не так уже й довго. Тож її бажання вибрати швидкий шлях, попередньо зізнавшись у скоєному, здавалося б таким природним! Отже, він добуває зразок її почерку, підробляє три однакові листи й прилітає щодуху до її будинку із самого раночку зі своєю історією про щойно отриманий лист. Він дає розпорядження покоївці зателефонувати в поліцію. Йому потрібно здійснити гвалт, і йому це вдається. Перш ніж поліційний лікар приїжджає на місце події, справу вже зроблено. Доктор Робертс зустрічає поліцію з готовою розповіддю про свої начебто невдалі спроби повернути жінку до життя за допомогою штучного дихання. Все це має цілком правдоподібний вигляд і звучить доволі переконливо.

Він навіть не задумується, що такий поворот подій кидає тінь підозри на Енн Мередіт. Він-бо нічого не знає про її візит напередодні ввечері. Все, що йому потрібно, – це створити позірність самогубства й перекинути провину за вбивство на місіс Лоррімер.

Власне кажучи, коли я запитав лікаря, чи йому знайомий почерк місіс Лоррімер, то загнав його в украй незручне становище. Бо якщо підробку викрили, то йому треба було захистити себе, сказавши, що він ніколи раніше не бачив її почерку. Він мислить швидко. Але не досить.

Коли ми були у Воллінгфордї, я зателефонував до місіс Олівер. Перед нею було завдання приспати будь-які Робертсові підозри і привести його сюди. І тут, щойно він устиг заспокоїтися й потішитися, що все гаразд, хоч і не зовсім так, як він планував, мов грім серед ясного неба з'являється Еркюль Пуаро! Грати й блефувати далі вже немає сенсу. Не залишається нічого, окрім як викласти свої карти на стіл. *C'est fini*^[74].

В повітрі повисла тиша. Мовчанку порушило Родине гучне зітхання.

– Оце так пощастило, що той мийник з'явився там у потрібну мить, – сказала вона.

– Пощастило? Ви думаєте, це простий талан? О ні, мадемуазель. Це все маленькі сірі клітиночки Еркюля Пуаро. Власне, дякую, що нагадали...

Бельгієць підійшов до дверей.

– Заходьте, заходьте, мій друже. Ви зіграли свою роль *à merveille*^[75].

Чоловічок повернувся разом із мийником вікон, який тепер тримав своє руде волосся в руках і мав якийсь зовсім інший вигляд.

– Мій друг містер Джеральд Гемінгвей, дуже перспективний молодий актор.

– Виходить, не було жодного мийника? – вигукнула Рода. – Отже, лікаря ніхто насправді не бачив?

– Я бачив, – сказав детектив. – Очима розуму можна побачити значно більше, ніж очима тіла. Потрібно лише відкинутися назад і заплющити очі...

Деспард не втримався й пожартував:

– Родо, а може, нам убити Пуаро й подивитися, чи повернеться його привид розслідувати, хто це зробив?

Сноски

1

Напоготові (*фр.*). (*Тут і далі прим. пер.*)

2

Місто-сад (*англ.* garden city). Місто, житлові квартали якого оточені сільським ландшафтом.

3

А все-таки (*фр.*).

4

Презирливе прізвисько італійця, іспанця чи португальця.

5

Вулиця в центральній, дорогій частині Лондона.

6

Дуже дякую (*фр.*).

7

Злочини з пристрасі (*фр.*).

8

Поліційне звання у Великій Британії. Вище за рангом від головного інспектора.

9

Повноти (*фр.*).

10

Пережиток минулого (*фр.*).

11

Забобон, згідно з яким, коли якась важлива розмова несподівано переривається, на годиннику має бути «двадцять по». Також вважається, що в цю мить над присутніми пролітає янгол. Несхрещені ноги – передвісники біди, тому і янгол чорного кольору.

12

Початкова заявка у грі, що сигналізує хорошу руку (карти, видані гравцеві) і забороняє партнеру пасувати.

13

Заявка, що підвищує ціну поточної гри.

14

Гейм – частина партії в бридж, за яку одна з пар набирає 100 балів. Два виграні гейми називають робером. Робер – фінал гри.

15

Мій друже (*фр.*).

16

Яка дитячість! (*фр.*).

17

Тлума́к – партнер розігравальника (людини, що зробила останню заявку). Тлума́к викладає свої карти на стіл так, щоб їх бачили всі гравці, і ними ходить розігравальник.

18

Позером (*фр.*).

19

Алюзія на казку про багатоніжку, яка почала задумуватися, з якої ноги їй іти, не могла вирішити, розхвилювалася й відтак звалилася в канаву.

20

Зовсім ні, зовсім ні (*фр.*).

21

Найвища можлива заявка, контракт, що зобов'язує сторону взяти максимальну кількість взяток – усі тринадцять.

22

Лікарю (*фр.*).

23

Ні, ні, ні (*фр.*).

24

Стиль меблевого дизайну, названий на честь тогочасних англійських правителів Вільгельма III і Марії II.

25

Мініатюрні статуетки. Зразок японського мистецтва.

26

Широкі неглибокі тарелі, зазвичай на одній ніжці.

27

Представник англійського сімейства Вудів, відомого своїми гончарними виробами, зокрема різноманітними статуетками.

28

Посилання на сцену з твору «Звіздочолий» (*англ.* “Silver Blaze”) Артура Конана Дойля.

29

Дивовижно (*фр.*).

30

Ще б пак (*фр.*).

31

Якщо пара гравців уже виграла один гейм, то вона потрапляє в так звану хитку позицію. В хиткій позиції збільшуються покарання за незіграний контракт і премії за взятки понад контракт.

32

Карти, здані гравцеві на початку гри.

33

Предметів мистецтва (*фр.*).

34

Старовинних речей (*фр.*).

35

У його характері (*фр.*).

36

Власне кажучи (*фр.*).

37

Пневмонію (*фр.*).

38

Самооцінці (*фр.*).

39

На жаль (*фр.*).

40

Відомий британський таксидерміст – виробник опудал колекційних зразків тварин.

41

Даруйте (*фр.*).

42

Кондуктор дзвонить один раз, сповіщаючи водія про вимогу зупинки, двічі – про те, що можна їхати.

43

Насправді в лорда Байрона немає такого вірша. Схожі рядки (*I never nurs'd a dear gazelle*) є у повісті «Лалла-Рук» Томаса Мура. Пізніше ці рядки гумористично обіграє у своєму вірші Льюїс Керрол, подаючи їх саме в такому вигляді, як цитує Агата Крісті (*I never loved a dear gazelle*).

44

З радістю (*фр.*).

45

Pukka sahib – сленговий термін, що дослівно перекладається з гінді як «абсолютний господар». Цей вираз використовувався британськими колоністами для позначення європейців, зокрема британців, що проявляли себе як чесні, неупереджені представники колоніальної влади.

46

Милостивого Бога (*фр.*).

47

Мій любий (*фр.*).

48

Із вірша англійського поета Річарда Лавлейса «Лукасті, йдучи на війну» (*англ.* “To Lucasta, Going to the Warres”).

49

Яка жінка (*фр.*).

50

Бідолашний Деспард! Що йому довелося пережити! Оце так подорож! (*фр.*).

51

Це воно, це саме воно (*фр.*).

52

Нарешті (*фр.*).

53

Ну (*фр.*).

54

Це боляче, чи не так? (*фр.*).

55

Не така вже й дурна (*фр.*).

56

Пастки (*фр.*).

57

Моє дитя (*фр.*).

58

Заздалегідь (*фр.*).

59

Дуже дякую, мадемуазель (*фр.*).

60

Зовсім ні (*фр.*).

61

Чорт забирай (*фр.*).

62

Тут: відповідають їхньому характеру (*фр.*).

63

Також (*фр.*).

64

Даруйте, мадам (*фр.*).

65

Неймовірно! (*фр.*)

66

У чому річ? (*фр.*)

67

Добре (*фр.*).

68

Вишуканий лондонський універмаг.

69

О, так (*фр.*).

70

Дякую (*фр.*).

71

Бечівник – смуга суші вздовж річки.

72

Боже мій (*фр.*).

73

Департамент уряду Великої Британії, відповідальний за внутрішні справи.

74

Це кінець (*фр.*).

75

Ідеально (*фр.*).